

NOVOSTI HUBOČI

#1316

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 7. 3. 2025.
Cijena: 1.33€

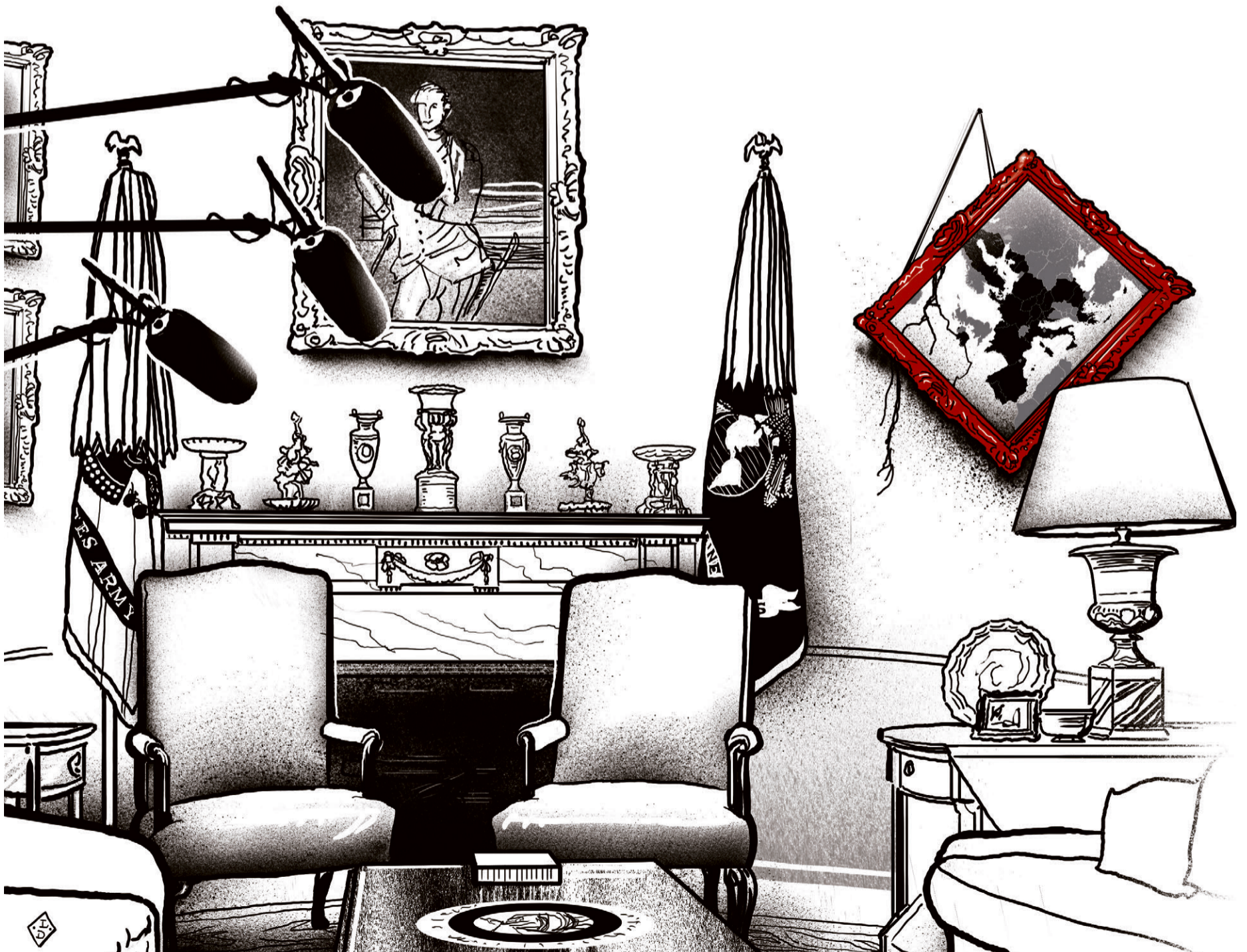
9 771845 895007

092025

Ovalni ujed

Donald Trump je u nepuna dva mjeseca dramatično promijenio američku vanjsku politiku. Od Ukrajine kojoj je SAD pružao skoro svu potrebnu pomoć stvorio je zemlju koja je glavna prepreka miru. Europu je oživio i pritom ubija EU, a NATO je marginalizirao str. 9., 26–28.

Loš tajming za pokretanje procedure
Turudićeve smjene – Siniša Hajdaš
Dončić (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Dončićev probni balončić

Suprotno očekivanjima SDP-a, vladajući savez HDZ-a i Domovinskog pokreta neće biti razvrgnut na pitanju ostanka Ivana Turudića na položaju glavnog državnog odvjetnika

VODEĆA opozicijska stranka – Socijaldemokratska partija – imala je u srijedu, 26. veljače, jedinstvenu priliku da pokaže nemoć vladajuće koalicije,

odnosno HDZ-a, Domovinskog pokreta i manjih partnera, da u parlamentu osigura kvorum prilikom glasanja o slučaju JOSIPA DABRE, DP-ova saborskog zastupnika i nedavnog ministra poljoprivrede, šumarstva i ribarstva. Državno odvjetništvo bilo je zatražilo skidanje zastupničkog imuniteta Dabri da bi se protiv njega pokrenula kaznena istraga i da bi ga se moglo poslati u istražni pritvor zbog više kaznenih djela povezanih s ilegalnim posjedovanjem i upotrebom vatrenog oružja, uključujući i davanje oružja maloljetnicima. Saborsko glasanje razdvojeno je na dvije točke: ukidanje imuniteta da bi se mogao voditi krivični postupak i ukidanja imuniteta da bi se osumnjičenika moglo pritvoriti u interesu istrage. Za prvu točku glasali su svi, ali Domovinski pokret usprotivio se na drugom pitanju. Da je SDP napustio sabornicu prije glasanja o drugoj točki – kao što su učinili zastupnici platforme Možemo! i svi drugi opozicionari, osim dvoje zastupnika SDSS-a i jednog IDS-ovca – ne bi bilo 76 ruku potrebnih za kvorum i ne bi bilo glasanja, a unutar koalicijska pukotina između HDZ-a i DP-a ozbiljno bi se proširila; možda bi, ovisno o reakciji HDZ-a, narasla i do rascjepa, no u svakom slučaju ANDREJ PLENKOVIĆ našao bi se u teškim problemima, i to u zao čas – dva i pol mjeseca prije lokalnih izbora. SDP je, međutim, ostao na glasanju i nije srušio kvorum. 'SDP je ozbiljna politička stranka koja ne misli na imunitetu saborskog zastupnika, koji ne zaslužuje biti saborski zastupnik, rušiti ili ne rušiti kvorum, to je ključno', obrazložio je svoju odluku SINIŠA HAJDAŠ DONČIĆ, predsjednik SDP-a.

Da ponovimo: jedno je skidanje imuniteta za vođenje istrage protiv Dabre, a drugo omogućavanje da se usvoji zahtjev DORH-a o pritvaranju Dabre, što se na kraju i zbilo. Je li Dabrin boravak u pritvoru, koji je potrajao četiri-pet dana dok nije saslušano svih šestoro svjedoka, bio vrijedan propuštanja rijetke prilike da se raskrinka krhkost vladajuće koalicije HDZ-a i DP-a, da se barem malo proširi ona napuklina, da se produbi nepovjerenje među ključnim strankama vlasti? Što SDP, politička scena, društvo ili bilo tko ima od četiri Dabrine noći iza rešetaka nakon kojih se mirno vraća u saborske klupe? Kakva bi to pogibelj nastupila za Hrvatsku da je SDP zauzeo stav da će podržati mogućnost Dabrina pritvaranja kad, ili ako, vladajuća većina osigura kvorum, što nije nikakva revolucija ili svrstavanje uz Dabru i Domovinski pokret nego logična reakcija opozicije? Je li, uostalom, itko spočitnuo platformi Možemo! da se približila DP-u odbijanjem da HDZ-u spašava kvorum i olakšava mu odnose s najvažnijim partnerom u koaliciji, partnerom bez čijih osam zastupnika nema parlamentarne većine, a Plenković ih u ovom trenutku ne može zamijeniti s nekih drugih osam sadašnjih opozicionara?

Praktički istovremeno s odlukom da SDP ostane u sabornici i pomogne HDZ-u, Hajdaš Dončić – valjda da bi dokazao pravovjernost – najavio je pokretanje parlamentarne inicijati-

IMPRESSUM

Godina xxvi / Zagreb | petak, 07/03/2025

NOVOSTI
HOVOŠTA #1316

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Boris Milošević

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENICI GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš, Goran
Borković (Portal Novosti)
IZVRŠNI UREDNICI
Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Guđzević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Marko Kostanić,
Anja Kožul, Igor Lasić,
Branimira Lazarin, Bojan

Munjin, Tamara Opačić,
Ivana Perić, Boris Postnikov,
Srećko Pulig, Hrvoje
Šimičević, Nataša Škaričić,
Dušan Velimirović
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišljević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNIČE
Luka Dupljančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 5874

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

ve čiji je smisao da se izglasa zaključak kojim bi se obavezalo Vladu da predloži Saboru razrješenje glavnog državnog odvjetnika IVANA TURUDIĆA, jer Sabor ne može smijeniti šefa DORH-a bez Vlada prijedloga. Sabor može odbiti godišnji izvještaj glavnog državnog odvjetnika, ali to ne rezultira njegovim automatskim degažiranjem iz moćne fotelje u zagrebačkoj Gajevoj ulici. Rasprava o prijedlogu zaključka o smjeni mora se zbiti unutar 60 dana od podnošenja zahtjeva pokrijepljenog potpisima jedne petine od ukupnog broja saborskih zastupnika. 'Zatražit ćemo opoziv Turudića, pa ćemo vidjeti hoće li se junačine iz Domovinskog pokreta odazvati', izjavio je Hajdaš Dončić. Njegova je taktika, dakle, da izvede DP na čistac kad je riječ o koaliciji s HDZ-om i o Turudiću, na kojeg su se DP-ovci bili okomili zbog toga što je DORH zatražio određivanje istražnog zatvora Josipu Dabru, kao i to da razotkrije potencijalne HDZ-ove 'žetone' u opozicijskim redovima. Rečena taktika ispostavit će se neuspješnom. Nema sumnje da bi izgledi za uspjeh na malo duže staze porasli da se SDP nije odlučio za držanje kvoruma HDZ-u, to jest da se opredijelio za dodatno unošenje tenzija u odnos HDZ-a i DP-a te za postupno otvaranje prostora DP-u da eventualno izazove nefunkcionalnost i pad Plenkovićeve vlade.

Jednako teška pogreška Siniše Hajdaša Dončića tiče se tajminga za pokretanje procedure smjenjivanja Ivana Turudića: to se dogodilo neposredno nakon što je USKOK otvorio istragu protiv SDP-ova varaždinskog gradonačelnika NEVENA BOSILJA, kojeg se sumnjiči za trgovinu utjecajem, te nedugo poslije pokretanja antikorupcijske istrage protiv BARBARE ANTOLIĆ VUPORE, SDP-ove saborske zastupnice iz Varaždina. Potez predsjednika SDP-a omogućio je Plenkoviću da govori ovako: 'SDP-ovci se ponašaju kao da je Hrvatska u jednopartijskom sustavu, misle da 'drugovi i drugarice' iz tužiteljstva smiju kazneno goniti isključivo njihove političke neistomišljenike. Isključivo kako njima paše. Ako kojim slučajem gone članove i kadrove SDP-a, onda smjesta zahtijevaju opoziv glavnog državnog odvjetnika. Sada je sasvim jasno zbog čega je MILANOVIĆ izveo protuustavni udar na parlamentarne izbore 2024., kada se birao novi glavni državni odvjetnik, a njegove Rijeke pravde prijetile da će zapaliti Banske dvore i 'baciti bandu kroz prozor'. Hajdaš Dončić, koji je manje sofisticiran, to zorno demonstrira.'

SVA je prilika da SDP-ova ishitrena akcija nije motivirana DORH-ovim istragama protiv Antolić Vupore i Bosilja, no vremenska podudarnost dala je priliku HDZ-ovcima da poentiraju, makar se poentiranje svodilo na neumjereno pretjerivanje i ideološko diskvalificiranje. Lako je moguće da će se SDP-ov pokušaj ispostaviti ne samo neuspješnim nego i kontraproduktivnim. Turudić bi iz cijele te priče mogao izići ojačan i ohrabren, premda nema dileme da je riječ o personi nedostojnoj dužnosti glavnog državnog odvjetnika. I ne radi se samo o njegovim poznatim grijesima prije izbora na sadašnju poziciju, među kojima su najkompromitantniji tajni susreti sa ZDRAVKOM MAMIĆEM, čovjekom protiv kojeg se tada vodio postupak na sudu čiji je predsjednik bio Turudić, i javno laganje da tih sastanaka nije bilo; radi se i o onome što šef tužiteljstva pođuzima otkako je, u svibnju prošle godine, stupio na funkciju. Najkardinalniji je slučaj otimanja istrage Uredu europskog javnog tužitelja (EPPO), istrage o kriminalnim poslovima bivšeg ministra zdravstva VILIIJA BEROŠA i njegovih kompanjona vezanih uz nabavu medicinskih uređaja za javne bolnice. Tek nešto manje skandalozno bilo je Tu-

U permanentnoj javnoj polemici s opozicijskim političarima - Ivan Turudić (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

rudićevo miješanje u kampanju za predsjedničke izbore, kad je obznanjivao pokretanje izvida o imovini IVANE KEKIN i o kupovini ECMO-uređaja u vrijeme Milanovićeve vlade

Je li Dabrin boravak u pritvoru, koji je potrajao četiri-pet dana dok nije saslušano svih šestero svjedoka, bio vrijedan propuštanja rijetke prilike da se raskrinka krhkost vladajuće koalicije HDZ-a i DP-a?

de samo da bi relativizirao Beroševu aferu i afere HDZ-ova predsjedničkog kandidata DRAGANA PRIMORCA. To je njegov model operiranja: uspostava ravnoteže između HDZ-a i opozicije u pogledu kriminalnih sklonosti njihovih istaknutih članova. O Turudićevoj političkoj neutralnosti, koja se izriekom očekuje od glavnog tužitelja, dovoljno govori to što je predsjedničku inauguraciju nazvao okupljanjem 'Milanovićeve političke sljedbe' i što je u permanentnoj javnoj polemici s opozicijskim političarima, nikad s onima iz HDZ-a. Njegovu borbenu ideološku svrstanost nije ni potrebno detaljnije obrazlagati, jer je dokaze o tome ostavio u desecima svojih javnih istupa. On sebe doživljava političkim akterom, mada ga građani nikad nisu birali na izborima i mada je ovisan o volji jednog čovjeka - Andreja Plenkovića.

'Nećemo rušiti vlastitu vladu da bismo izručili Hrvatsku nesposobnom SDP-u i SANDRI BENČIĆ', rekao je DP-ovac STIPO MLINARIĆ u utorak. Inicijativa Hajdaša Dončića, dakle, teško će u Saboru dobiti više od šezdesetak glasova, jer joj se, uz DP, neće priključiti ni neki drugi parlamentarni klubovi,

Lako je moguće da će se SDP-ov pokušaj ispostaviti ne samo neuspješnim nego i kontraproduktivnim. Turudić bi iz cijele te priče mogao izići ojačan i ohrabren, premda nema dileme da je riječ o personi nedostojnoj dužnosti glavnog državnog odvjetnika

i desni i lijevi. Čemu će poslužiti SDP-ovo ustrajavanje na unaprijed izgubljenoj bici? Da se pokaže da je Domovinskom pokretu principijelnost sporedna u odnosu na kakvo-takvo konzumiranje vlasti? To nije nikakvo otkriće, naročito kad se zna da DP i nema principa mimo agresivnog antisrpstva i ksenofobije. To, uostalom, i nije relevantno za SDP, jer se birači koji odustanu od DP-a neće prikloniti ljevici. Stranka IVANA PENAVE politički je polumrtva i propast može dogoditi jedino sudjelovanjem u vlasti, koliko god bio vidljiv animozitet između HDZ-a i DP-a. Penava i Plenković u ovom trenutku osuđeni su jedan na drugog. Ni jednom od njih ne odgovaraju prijevremeni izbori u skoroj budućnosti: DP bi na tim izborima praktički nestao, a HDZ nema na vidiku moguće koalicijske partnere s kojima bi došao do većine u parlamentu. SDP neće tu situaciju okrenuti u svoju korist forsiranjem poteza čiji je smisao u tome da se neku političku grupaciju izvede na čistac: iskustvo uči da takvi pokušaji redovno završavaju zbijanjem redova onih koji čine vlast. ■

Samo nekoliko noći iza rešetaka - Josip Dabro (Foto: Borna Jakišić/PIXSELL)

Svim sredstvima protiv žrtve

Hranićeva nadbiskupija poslužila se posebno okrutnom pravnom strategijom: tražili su od žrtve da dokaže kako doista ima psihičke traume od utvrđenog svećenikova zlostavljanja. Nadbiskupija na kraju nije platila ni cent. Štoviše, troškove suđenja nadoknadila je žrtva

NADBISKUP ĐAKOVAČKO-osječki ĐURO HRANIĆ nije samo vratio u aktivnu službu svećenika koji je osuđen na zatvorsku kaznu nakon što je zlostavljao maloljetnog ministranta u župi pod njegovom upravom. Na državnim sudovima Hranićeva nadbiskupija odbila je platiti odštetu istoj žrtvi za svećenikove zločine s posebno okrutnom pravnom strategijom: tražili su od žrtve da dokaže kako doista ima psihičke traume od utvrđenog svećenikova zlostavljanja. U želji da ponište njegovu tužbu u kojoj je tražio odštetu i od svećenika i od nadbiskupije, Hranićevi pravni zastupnici osporavali su psihijatrijsko vještačenje žrtve, nazivajući 'navodnim' strah i duševne boli koje je pretrpio. U prosincu 2024. godine svećenik se nagodio sa žrtvom, pristavši na isplatu više tisuća eura. Zahvaljujući hrvatskim sudovima, nadbiskupija nije platila ni jedan cent. Štoviše, Hranićevi odvjetnici prisilili su žrtvu da im nadoknadi 1.492,50 eura za troškove suđenja.

U presudi prvog stupnja Općinski sud u Đakovu odlučio je da nadbiskupija nije dužna obeštetiti žrtvu, tvrdeći da je svećenik zlostavljao ministranta u svoje slobodno vrijeme. Viši Županijski sud u Zagrebu potvrdio je takvu oslobađajuću presudu, ali je dodao još spornije tumačenje. Ispravili su Općinski sud u dijelu obrazloženja o zlostavljanju u slobodno vrijeme. Po njihovom mišljenju, svećenik radi 24 sata dnevno, ali Katolička crkva svejedno nije odgovorna za njegovo ponašanje jer između nijedne nadbiskupije i nijednog svećenika ne postoji zakonski odnos poslodavac – radnik.

Kontroverzno tumačenje hrvatskog pravosuđa, koje bi moglo onemogućiti buduće žrtve da se u bilo kojem scenariju ikada naplate od hrvatskih nadbiskupija za seksualne zločine njihovih svećenika, problematizirali smo u prošlotjednom izdanju Novosti. Ovdje ćemo pokazati kako je u ovom sporu Hranićeva nadbiskupija ponižavala žrtvu.

Sredinom 2021. godine svećenik je na kaznenom sudu osuđen na devet mjeseci bezuvjetnog zatvora za bludničenje nad maloljetnikom. Nakon što je izašao na slobodu, dekretom nadbiskupa Hranića vraćen je u službu 2023. godine. Na zahtjev tadašnjeg biskupa gospičko-senjskog ZDENKA KRIŽIĆA, Hranić ga je preselio u dvije ličke župe, gdje je više od jedne godine, sve do našeg upita, vodio mise i radio s djecom. Paralelno

s kaznenim postupkom žrtva je pokrenula građansku tužbu za novčanu naknadu štete. Tužila je i svećenika i njegovu Đakovačko-osječku nadbiskupiju, pozivajući se na Zakon o obveznim odnosima, koji osim procesuiranja izravnog počinitelja omogućava utvrđivanje solidarne financijske odgovornosti 'poslodavca', u ovom slučaju Đakovačko-osječke nadbiskupije.

'(Žrtva) ističe da je svećenik navedena kaznena djela počinio kao službenik, u organizaciji, pod pokroviteljstvom, te pod zaštitom autoriteta Đakovačko-osječke nadbiskupije, čijim je očitim propustom u izboru kapelana, te nedostatnošću valjane kontrole njegovih postupaka, tužitelju povrijeđeno pravo osobnosti, nanosene mu znatne duševne boli i strah', naveo je u tužbi odvjetnik žrtve, tražeći od svećenika i od Hranićeve nadbiskupije po 13 tisuća eura. Od prvoga dana ove parnice nadbiskupija i svećenik dobrim su dijelom koordinirali napadačku strategiju prema žrtvi. Svećenik koji je već odležao zatvorsku kaznu i ovdje je nastavio tvrditi da je nevin. S druge strane, odvjetnik nadbiskupije podsjetio je u odgovoru na tužbu da ga je Hranić suspendirao 2014. godine čim je doznao za optužbe, dodajući da nisu zataškavali njegovu prijavu. '(Nadbiskupija) smatra apsurdnim navode tužitelja da je svećenik postupao 'pod pokroviteljstvom Crkve', poručio je odvjetnik u ime Hranićeve nadbiskupije, iste one koja svećenika po svemu sudeći nije osudila za napastovanje ministranta u paralelnom crkvenom

postupku, zbog čega je 2023. godine vraćen u aktivnu službu.

Ako je Hranić smatrao da iz pozicije nadbiskupa do ove tužbe nije doprinio dodatnoj viktimizaciji žrtve, sve je takoreći nadoknadio tijekom samog postupka.

U odgovoru na tužbu odvjetnik nadbiskupije nazvao je na jednom mjestu psihičke posljedice zlostavljanja 'navodnima', a na drugom 'paušalnima'. '(Žrtva) ničim ne dokazuje (...) od čega se sastoji šteta, niti na koji se način manifestira. Samo paušalno navodi da mu je teško povrijeđeno pravo osobnosti, a time nanosene znatne duševne boli i strah. Slijedom svega navedenog (nadbiskupija) se u cijelosti protivi tužbi i tužbenom zahtjevu', napisao je odvjetnik Đakovačko-osječke nadbiskupije.

Hranićeva obrana takve je ocjene davala u potpunosti svjesna najsitnijih detalja svećenikova vrebavanja i uznemiravanja žrtve koje je trajalo duže od jedne godine, kao što su im bile poznate i pojedinosti tri kaznena djela bludničenja koja smo opisali u prethodnim brojevima Novosti.

Potom su krenuli diskreditirati iskaz stručnjaka o traumatičnosti žrtve. Psihijatrijski vještak kojeg je angažirao sud zaključio je da je žrtva duže razdoblje 'trpjela duševne bolove zbog ponašanja (svećenika), a koji su se manifestirali kao simptomi straha i dugotrajne anksioznosti i koji su doveli do negativnih promjena u ličnosti tužitelja'. Naveo je i činjenicu da je nekoliko godina nakon događaja tražio i dobio uputnicu od

liječnice za odlazak kod psihijatra. Žrtva i njegova majka potvrdili su da se obratio udruzi za stručnu psihološku pomoć, nakon čega je skoro godinu dana išao na psihoterapiju za mlade.

Nadbiskupija i svećenik su preko odvjetnika stavili primjedbu na mišljenje psihijatrijskog vještaka, ističući da u sudski spis nije priložio potvrdu liječnice iz koje je razvidno da je žrtva bila na psihoterapiji. Zbog toga su istaknuli da se taj podatak 'ne bi smio koristiti kao dokaz u ovom postupku'. Obrana je psihijatru prigovorila i zato što nije naveo 'koje su psihičke tegobe uzročno-posljedično vezane s kojim događajem', želeći tako opet relativizirati uzroke psihičkih problema i sugerirati da svećenik nema veze s traumatskom dijagnozom. Psihijatar je odgovorio da je nemoguće 'stresna i psihotraumatska iskustva jasno odjeljivati i vagati'. 'Vremenski odmak započinjanja terapije ne smatra se neuobičajenim jer mnogi ljudi potiskuju sadržaje, ali ih time ne razrješuju, pa se ipak, u konačnici odlučuje za terapiju', piše u odgovoru psihijatra, koji kao primjer navodi da se i danas, 30 godina nakon rata, javljaju pacijenti zbog psiholoških posljedica rata.

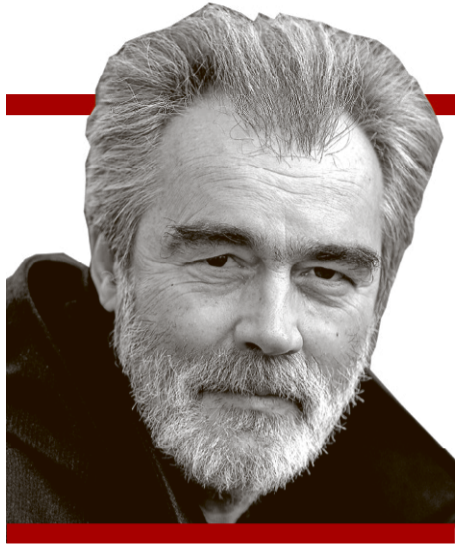
Sud je prihvatio njegovu vještačku ekspertizu. Pozivajući se na pravomoćnu kaznenu presudu, povjerovao je i iskazu žrtve i njegove majke te zaključio da svećenik laže. Nadbiskupija je, međutim, oslobođena obaveze da solidarno isplati žrtvu uz opisano konačno obrazloženje Županijskog suda u Zagrebu: Crkva nikada ne može financijski odgovarati za zločine svojih svećenika zato što im nije klasični poslodavac.

Nakon takvog procesa u kojem je Hranićeva nadbiskupija žrtvi priredila novu rundu (pravnog) zlostavljanja, odvjetnik Đakovačko-osječke nadbiskupije tražio je od žrtve naknadu za troškove suđenja. Sud mu je odobrio spomenutih 1.492,50 eura. Od žrtve je zahtijevao i novac za odgovor na žalbu koja je podnesena Županijskom sudu, ali je u tom dijelu odbijen.

Odvjetničko društvo koje je zastupalo Hranićevu nadbiskupiju tako se naplatilo od osobe koju je svećenik zlostavljao. Hranić je potom njegovog zlostavljača vratio za oltar, pokazujući tim potezom kome je zapravo poklonio povjerenje. ■

Nadbiskup đakovačko-osječki
Đuro Hranić (Foto: Davor
Javorović/PIXSELL)

UVREDE
I PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

Nejasno je zbog čega Miljenka Jergovića, suočenog sa 'žalosnim' srazom ljevice i desnice oko sudbine štandarca na splitskome Narodnom trgu, prožima 'ozbiljna nelagoda', kada su njegovi argumenti do detalja podudarni s lupetanjem zadržiglih desničara

O pizdarijama

PROŠLOGA tjedna na ovome smo mjestu dali glas splitskoj građanki koja je pozdravila odluku gradske vlasti da se s Narodnoga trga ukloni štandarac što ga je prije četvrt stoljeća od par kamenih blokova sklepaio kipar KUZMA KOVAČIĆ – jer na njemu, prema sudskoj odluci, uz neke druge 'povijesne datume' *ne smije* biti upisan datum oslobođenja Splita od fašizma – ali i izrazila žaljenje što, u duhu dosljednog zalaganja za antifašističke vrijednosti, kada su bageri već u pogonu, sličnu sudbinu neće doživjeti i neki drugi gradski monumenti. Građanka je pritom spomenula spomenik pred Lorom, kojim se heroiziraju djela logorskih čuvara i mučitelja, kao i mramornu psovku u Ulici Ruđera Boškovića na Splitu 3, na kojoj se uz nacističku parolu 'Za dom spremni' koči ime ustaškog koljača RAFAELA BOBANA.

MILJENKU JERGOVIĆU to se ne bi dopalo. Sudeći po intonaciji njegova teksta u listu 24sata (naslov: 'Kipar Kuzma Kovačić imao je pravo kada je zabranio da mu se dira u monument na splitskoj pjaci'), takav bi eventualni rasplet opisao kao 'nasilje u javnom prostoru', kao 'prepravljanje memorije mjesta', kao 'nagrdivanje grada', kao 'njegovu deurbanizaciju i pretvaranje u selendru bez pameti i sjećanja'... Cijeli je taj naramak kvalifikacija, naime, odaslao na adresu gradonačelnika IVICE PULJKA nakon što je ovaj – suočen sa sudskom odlukom da datum oslobođenja grada od fašizma *ne smije* biti upisan na kamenu postolje – dao ukloniti Kovačićev štandarac, jer, poput svih drugih spomenika, 'spomenik na pjaci biljeg je jednoga vremena i jednoga splitskog i hrvatskog morala'.

Shvatili smo, dakle: radi se o moralu. 'Žalostan je način na koji su splitski događaji odjeknuli u našoj javnosti', piše Jergović. 'Za ljevičare i samozvane antifašiste, kojima se apriorno dopada Puljkova intervencija u prostoru, sudska odluka je skandalozna, kipar je ridikulozan, uklanjanje monumenta je ispravno. Desničari, pak, osim što su brižni za domovinu i domoljublje, najednom staju uz autora i postaju branitelji autorskih prava. To u promatraču, koji je i sam autor kojega napisanog, stvara ozbiljnu nelagodu.'

Jergovićeve ozbiljna nelagoda proizlazi iz činjenice da je njemu 'kao piscu fikcije, pripovjedaču, romanopiscu, novelistu' izazovno zamišljati se u tuđim odijelima, u ulogama drugih, pa tako i u ulozi kipara od kojeg politička vlast naručuje izradu nosača stupa i zastave za centralni gradski trg:

'Ako bih već prihvatio tu blesavu ideju s datumima na monumentu, nikada, ni za kakve novce, ne bih dopustio da netko poslije nešto dopisuje. Bez obzira na to što mislim da je dan oslobođenja Splita od fašizma za povijest grada važniji od dana kada je DIOKLECIJAN ušao u svoju palaču ili od dana kada su stanovnici porušene Salone krenuli da naseljavaju Split. Ali ako ćete od mene tražiti da po monumentu pišem pizdarije za koje vjerujete da će vas učiniti starijim, ozbiljnijim i poštovanijim, a ne datume kada se nešto doista važno dogodilo, onda nema šanse da ću vam dopustiti da u to poslije dirate. Od svih spomenika najvažniji su i najpoučniji spomenici ljudske i općenarodne gluposti.'

Shvatili smo, dakle: radi se o pisanju pizdarija.

Zaista je impresivan način na koji Miljenko Jergović, zalažući se za intaktnost spomeničkih svjedočanstava, navodi kako su oni biljezi 'ljudske i općenarodne gluposti',

Žalovanje zbog štandarca – Kuzma Kovačić i njegovi podržavatelji (Foto: Zvonimir Barišić/PIXSELL)

odnosno 'splitskog i hrvatskog morala', a potpuno izuzima osobni – onaj kiparski & stvaralački & umjetnički – doprinos tome spomeničkom blagu, odnosno tome moralu i toj gluposti. Kolektiv je, ispada, susretljivo zbrinuo umjetnika, pa njegovo djelo načinjeno po narudžbi vlasti postaje 'splitsko', 'hrvatsko', 'ljudsko' i 'općenarodno', poprima generalne karakteristike i šalje generalne poruke, a on, umjetnik, odjednom više nema ništa s glupošću i (ne)moralom rečena kolektiva, makar o tim skupnim odlikama svjedoči upravo njegov skulptorski rad, naručen od političke vlasti.

Na stvari je bez dvojbe izazovna fikcionalna avantura. Kada Jergović, kao 'pripovjedač, romanopisac, novelist', uskače u ulogu kipara Kovačića, to je nešto poput sretnog putovanja u zajamčenu nevinost. Jer, objašnjava, ako bi prihvatio 'blesavu ideju' s povijesnim datumima na spomeniku, za koju zna da je nakaradna, ako bi pristao da piše pizdarije po monumentu, s kojima se duboko ne slaže, nipošto ne bi dopustio da se u to poslije intervenira – a zašto? – zato da bi se sačuvalo svjedočanstvo o izopačenosti onih koji su djelo od njega naručili, što je ujedno i svjedočanstvo o 'splitskom i hrvatskom moralu', te 'ljudskoj i općenarodnoj gluposti'.

Drugim riječima: ponašat ću se kao zadnji pizdun pristajući da po nalogu vlasti klešem pizdarije koje su suprotne istini i mojim osobnim uvjerenjima, za mastan honorar, ali ću se principijelno ustobočiti kada se pojavi inicijativa da se pizdarija barem djelomično ispravi, da se približi istini i mojim uvjerenjima, žestoko braneci svoje autorsko pravo na pisanje pizdarija po političkom diktatu. Zbog čega? Zbog toga što moj spomenik, iz naknadne perspektive, funkcionira kao implicitna kritika onih koji su me za tu pizdariju angažirali, jer sam kao plodan i svestran umjetnik evoluirao od pizduna u kritičara vlasti koja me držala na platnome spisku, a i honorar je, uostalom, odavno potrošen.

Držimo li se orijentira što ih je sam Jergović nametnuo – glupost i moral – teško je odlučiti je li ponudena fikcijsko-pripovjedna strategija tuplja ili podlija. U svakom slučaju, javna se scena u njegovoj novinskoj prozi dijeli na zadržigle ljevičare, zadržigle desničare i prisebne pizdune, odnosno umjetnike čija moralna konstitucija ne podliježe uvriježenim mjerilima. Oni su, valjda zbog viška dara, izuzeti iz kolektivnih usuda. Oni lebde

u etičkom vakuumu, za razliku od onih koji naručuju njihov autorski etiketirani bofi i onih koji kraj istog prolaze.

Miljenko Jergović je, dakako, mogao konstatirati da – koliko god maštovit 'pripovjedač, romanopisac, novelist' bio – sebe ne može ni zamisliti u ulozi pisca pizdarija po spomeniku kakav je kipar Kovačić, pošto bi time iznevjerio istinu i vlastita uvjerenja, no tada njegova apologija umjetničkog pizdunstva, mala tabloidna oda kulturnim pregaocima spremnim da udovoljavaju željama režima, ne bi imala smisla i tekst bi se rasuo na proste faktore.

Rasut je, doduše, i ovako, jer smo s jedne strane suočeni s lošom fikcijom, a s druge s krivotvorenom stvarnošću, što u konačnici dođe jedno te isto. Književnik se uživljava zato da bi lažirao. Stvarni Kuzma Kovačić, naime, suprotno liku iz novinske proze, nipošto ne misli da je izostavljanje datuma oslobođenja grada od fašizma 'blesava ideja', niti da 'piše pizdarije' kada umjetnički realizira profašističke zahtjeve svojih naručitelja: on zdušno dijeli njihov prezir prema partizanskoj prošlosti i crvenoj bandi koja je protjerala okupatore, prezir koji ima biti silom nametnut zajednici, dotle da će taj anti-antifašistički žar njegovati i u formi borbe za autorska prava.

Budući da izlaganjem selektirane verzije prošlosti trebaju poduprijeti krojenje poželjne sadašnjosti, javni su spomenici visokopolitizirana mjesta sjećanja, pa je sam čin postavljanja Kovačićeva štandarca, upriličen prije dva i pol desetljeća, bez ostatka bio u službi ideološkog terora. Stoga za njegovo podizanje – a ne za uklanjanje – vrijedi ama baš svaka invektiva što ju je Jergović isporučio na račun 'Puljka i puljaka': bilo je to i 'nasilje u javnom prostoru', i 'prepravljanje memorije mjesta', i 'nagrdivanje grada', i 'njegova deurbanizacija i pretvaranje u selendru bez pameti i sjećanja'. Nejasno je jedino zbog čega pisca, u susretu sa 'žalosnim' srazom ljevice i desnice, prožima 'ozbiljna nelagoda', kada su njegovi argumenti do detalja podudarni s lupetanjem zadržiglih desničara.

Shvatili smo, dakle: osim po spomenicima, pizdarije se pišu i po novinama. Na svu sreću, ne treba nam odluka gradskih vlasti da ih bacimo u smeće. ■

MARIJANA PULJAK

HDZ je u DP-u našao sebi slične

I HDZ i DP vole korupciju više od svega, pa i od same, kako ističu, ljubljene im Hrvatske. Bez obzira na tu 'koalicijsku ljubav', HDZ se uvijek pokušava poigrati sa svojim junior partnerom, tek toliko da se zna tko je glavni u kući. No, ova će koalicija preživjeti do kraja. Ljepilo koje ih drži je održavanje koruptivnog sustava

MARIJANA PULJAK članica je predsjedništva stranke Centar i predsjednica Kluba zastupnika Centra i Nezavisne platforme Sjever u Saboru. S njom smo razgovarali o političkoj sceni i o situaciji u Saboru u koji se vratio bivši ministar iz redova Domovinskog pokreta JOSIP DABRO nakon kratkotrajnog boravka u pritvoru, nalik produženom vikendu. Većina, koju je oporba još prije nekoliko dana osporavala, ponovno ima 76 ruku. Parlamentarna scena sve više slična tragi-komičan kazališni komad koji režira glavni državni odvjetnik IVAN TURUDIĆ.

Osim u slučaju Dabre, približavanjem lokalnih izbora svjedočimo sve češćim akcijama DORH-a protiv političkih konkurenata HDZ-a, na primjer u Varaždinu, Dubrovniku, Splitu. Je li na djelu ona poznata 'institucije rade svoje posao' ili se Turudić uključio u otvorenu političku borbu s mjesta glavnog državnog odvjetnika? Sami HDZ-ovci su rekli da je Turudić njihov dečko. Lutka na koncu vladajućih koja izvršava PLENKOVIĆEVE naloge. Istina, svjedočimo buđenju DORH-a. I da, izgleda da 'institucije rade svoj posao', gdje god HDZ ima konkurenciju ili postoji potencijalna opasnost za opstanak na vlasti. Dobro znamo da je predmet varaždinskog gradonačelnika NEVENA BOSILJA USKOK tri godine držao u ladici. Zaključak se nameće sam po sebi, jer je u te tri godine europsko tužiteljstvo obavilo istragu, ispitalo svjedoke, napravilo sav posao za radnje koje su se događale u svibnju 2022. HDZ je uspostavio represivni sustav i u fazi smo da se građani boje uključiti u politiku jer je moguće da će im na vrata pokucati ili porezna ili građevinska inspekcije ili Državno odvjetništvo.

Objavljeno je i izvješće Ureda europskog javnog tužitelja (EPPO) za 2024. Hrvatska

je među vodećim zemljama po broju prijavljenih slučajeva prevara s novcem EU-a. Vladajući će izvješće okarakterizirati kao uspjeh borbe protiv korupcije i rezultat rada Turudića i tješiti se da je ispred nas Njemačka po broju prijavi privatnih subjekata. Izvješće EPPO-a još jednom potvrđuje ono na što stalno upozoravamo – korupcija u Hrvatskoj nije incident nego sustav. Povećanje broja prijavi i podignutih optužnica za 47 posto ne znači da vlast uspješno suzbija korupciju, već da se korupcija pod HDZ-ovom upravom i dalje masovno događa. Kada vladajući kažu da je po prijavama privatnih subjekata ispred nas Njemačka, treba podsjetiti da je hrvatska ekonomija neusporedivo manja od Njemačke. Ako u usporedbi s Njemačkom imamo toliko velik broj slučajeva prevara, to samo pokazuje koliko je korupcija kod nas razgranata. Također, ne treba imati iluzija o novom državnom odvjetniku Ivanu Turudiću. Njegov rad ne možemo ocjenjivati na temelju EPPO-a jer on s time nema nikakve veze. Turudić je do sada više bio poznat po druženjima s optuženicima, a ne po borbi protiv kriminala. Ovo izvješće nije dokaz borbe protiv korupcije, nego dokaz da je korupcija metastazirala u sve pore društva. Hrvatska će doista uspjeti u borbi protiv korupcije tek kada građani konačno maknu HDZ s vlasti.

Otišla su 33 ministra

U akumulaciji afera zaboravili smo na najosjetljiviju za premijera Plenkovića, onu s ministrom Berošem koju je USKOK ekspresno preuzeo od EPPO-a. Nakon više od tri mjeseca javnosti nije poznato u kojoj je fazi predmet. Mislite li da je zapeo u nekoj ladici?

U slučaju bivšeg ministra zdravstva VILJA BEROŠA USKOK nije preuzeo slučaj, nego ga je oteo EPPO-u kako bi završio u ladici. Često

gledamo brojna uhićenja pred kamerama, a zatim sve brzo pada u kolotečinu pravosuđa pa zaboravimo što se dogodilo u kojem predmetu. Iz Vlade su otišla 33 ministra, mahom zbog korupcijskih afera: znamo li danas uopće što je sa slučajem ŽALAC, TOLUŠIĆ, HORVAT, s aferom 'plin za cent', s ministricom kulture NINOM OBULJEN KORŽINEK koja aferu preživljava na funkciji – sve slučajevi velikog kalibra, čekaju neki svoj red. Toliko se afera događa da se već gube pod svjetlima javnosti, ne možemo ih više pratiti. Nema crte, nema kraja. Apsolutno podržavam neovisno sudstvo, ali čudni su ti putevi Turudićevi.

Postupkom protiv Josipa Dabre u pitanje je došao opstanak vladajuće koalicije HDZ-a i DP-a. Ipak, pokazalo se da je savez čvrst. Hoće li izdržati do kraja?

Smatram da je ovo zaista prijeloman politički trenutak. Imamo priliku koja se ne smije propustiti u Splitsko-dalmatinskoj županiji, s izvrsnom nezavisnom kandidatkinjom koja po svim anketama pobjeđuje Bobana i HDZ, prvi put nakon 30 godina

Dobro je poznato da HDZ uvijek jede svoju djecu, svoje junior partnere. Ili ih asimilira ili pojede ili pokuša pojesti pa ispljunuti. HDZ-u je u interesu imati stabilnu vladu, ali ne radi dobrobiti građana i razvoja države, nego radi stabilnog sustava korupcije koji su uspostavljali 30 godina. Gledamo grčevito držanje samo da se opstane na vladajućim pozicijama, cijena je apsolutno nebitna. U trećem mandatu HDZ je našao sebi slične, Domovinski pokret. I jedni i drugi vole korupciju više od svega, pa i od same, kako ističu, ljubljene im Hrvatske. Bez obzira na tu 'koalicijsku ljubav', HDZ se uvijek pokušava poigrati sa svojim junior partnerom, malo ga destabilizirati, tek toliko da se zna tko je glavni u kući. Ova će koalicija preživjeti do kraja. Ljepilo koje ih drži je primitivni nagon za preživljavanjem, za održavanjem koruptivnog sustava u kojem će između sebe dijeliti državnu imovinu kao gladni vukovi plijen. DP-u Hrvatske šume, HDZ-u Hrvatske ceste, zatim podjela nadzornih odbora itd. Istina, po potrebi im posluži ideologija kao lažna zavjesa koja skriva korupciju i kriminal, kao opijum za mase, alat koji služi za upravljanje emocijama građana. Malo ideologije, prašine narodu u oči, a vladajući za to vrijeme love svoje osobne, ekonomske interese.

Ali vladajući govore da su protiv korupcije, a pogotovo se posljednjih dana to trudi prezentirati DP ističući da je zbog te borbe, eto, zamalo platio Dabro?

Da je DP zaista protiv korupcije, ne bi ulazili u vlast sa strankom, političkom organizacijom osuđenom za korupciju. Na prošlim parlamentarnim izborima nije pobijedio HDZ, nego su uspjeli formirati vladu zahvaljujući najvećim prevarantima, DP-u koji je preko noći prevario svoje birače jer su svoju kampanju zasnivali na oštroj kritici, podizanju krivičnih prijavi protiv svojih budućih koalicijskih partnera. Taj zov koruptivne sirene i hobotnice iz vladajućih fotelja i raspodjele plijena za njih je jednostavno – neodoljiv.

Foto: Patrik Macek/PIXSELL

Afera s Dabrom svašta je otkrila o DP-u. Čak je i sam predsjednik stranke Ivan Penava priznao da Hrvatskom vlada cirkus. Čini se da se u nečemu slažete?

HDZ-ova vlast zaista jest cirkus, ali je DP jedan od klaunova u njemu. Ušli su u Vladu svjesno i dobrovoljno, pristajući na HDZ-ova pravila igre. Sad kad je afera s Dabrom razotkrila kako se u tom 'cirkusu' dijele ministarske i direktorske fotelje, DP pokušava oprati ruke, ali odgovornost je i njihova. Ako žele dokazati da nisu dio problema, neka sruše Vladu i omoguće izbore. Sve ostalo je samo predstava za javnost. Svaka od ovih epizoda pokazuje sav jad DP-a i HDZ-a. To su lekcije koje građani trebaju naučiti za sljedeće izbore, kako se ponaša ova vlast u Hrvatskoj.

U obrani lika i djela Josipa Dabre iz redova DP-a čuli smo, između ostalog, kako ga procesuiraju za 'nebitnu stvar' i da država nije oštećena ni za cent. Zaista, možemo li izračunati Dabrinu štetu po hrvatsko društvo?

Oštećeni su društveno tkivo, zdrav razum, hrvatsko društvo, ugled hrvatskog dužnosnika, ministra, saborskog zastupnika, oštećena su djeca koja sve ovo mogu gledati na društvenim mrežama koje sve pamte, ništa ne brišu. Ako jedan visoko pozicionirani dužnosnik barata ilegalnim oružjem, ako još reklamira davanje tog oružja djeci, ako on može glumatati lovca u žitu, zašto ne bi mogao bilo tko drugi šetati ulicom ili poljima s mitraljezom u rukama, i to u jednom civiliziranom društvu, kakvim se nazivamo, u mirnodopskom razdoblju? Sve te poruke o budućnosti našeg društva mogu se usporediti s pokradenim milijardama. Ili su možda još gore, jer mogu postati poguban uzor onima koji se u kriznim trenucima poistovjete s frajerom koji paradira s puškom. Razuman čovjek na to jednostavno ostane bez riječi. Bana-

liziranje cijele situacije opravdanjima poput 'ma, on je bečar, zapio se, ponijela ga pjesma pa zapucao' nije samo društveno neodgovorno već i divljačko. Takvo ponašanje ne pripada ni azijskim stepama ni afričkim prašumama, a kamoli Europi kakvu želimo.

Često mi kažu što sam se uhvatila Dabrine sumnjive diplome, a ja zaista smatram da je za zdravlje i razvoj jednog društva obrazovanje jako bitno. I kad govorim o tome, ne obraćam se Dabri nego svima nama, saborskim zastupnicima, mladima. Međutim, u svemu ovome zaboravljamo ulogu ključne osobe, premijera ANDREJA PLENKOVIĆA koji je kao jedan uglađeni europejac dopustio sebi da mu ministar bude čovjek s kupljenom diplomom, a onda, još gore, da mu većinu u parlamentu drži ista ta osoba koja je dobrano zakoračila u opasno polje kaznenih nedjela. I još isti taj kaže kako je snosio političku odgovornost. Koju? Ne može biti ministar, ali može biti zastupnik u Saboru, zakonodavnom tijelu kojem ta ista Vlada odgovara!? Lik i (ne)djelo Josipa Dabre je slika vrijednosnog pada hrvatskog društva 2025.

Šansa za županiju

Čini li se da je oporba, barem ova lijevo-liberalna, prenaivna i u toj parlamentarnoj igri često izgubljena, bez adekvatnog odgovora na određene političke situacije?

Zadatak oporbe je u svakom trenutku pronalaziti načine kako srušiti vlast i preuzeti odgovornost za vođenje države. Svaka prilika za to mora se iskoristiti, to je srž parlamentarne borbe oporbe. Prilikom glasanja o skidanju imuniteta Josipu Dabri imali smo priliku plastično pokazati da HDZ nema većinu, ali SDP je ipak ostao u sabornici, omogućivši im kvorum. Oporba ne bi smjela pomagati vladajućima, držati im ljestve ili osiguravati kvorum, a isto-

vremeno pozivati na prijevremene izbore, znajući da ih HDZ neće lako dopustiti zbog vlastitog interesa i grčevitog držanja fotelja, zadržavanja pozicija do kojih dobar dio ljudi iz vladajuće garniture nikad više neće doći. Ipak, unatoč toj političkoj realnosti, zadatak oporbe je stalno raditi na izazivanju novih izbora. Nastavak vlasti HDZ-a i DP-a za građane je daleko štetniji nego prijevremeni izbori, čak i ako se oni dogode uoči lokalnih izbora.

Bližimo se lokalnim izborima i stvaraju se predizborne koalicijske križaljke. U Splitsko-dalmatinskoj županiji moguć je politički preokret nakon više od 30 godina suverene vladavine HDZ-a. Njegov župan Blaženko Boban ponovno se kandidira. Vjerujete li u uspjeh nezavisne kandidatkinje Ivane Ninčević Lesandrić koja ima podršku i braniteljske populacije?

Vjerujem da će se na ovim lokalnim izborima dogoditi potresi za HDZ u njihovim ključnim središtima i županijama. Smatram da je ovo zaista prijeloman politički trenutak. Imamo priliku koja se ne smije propustiti, s izvrsnom nezavisnom kandidatkinjom koja po svim anketama pobjeđuje BOBANA i HDZ, prvi put nakon 30 godina. IVANU NINČEVIĆ LESANDRIĆ podržavaju Centar i Nezavisna lista mladih iz čijih je redova nekolicina načelnika i gradonačelnika u našoj Splitsko-dalmatinskoj županiji. Još uvijek se čeka odgovor SDP-a. Iskreno se nadam da će prepoznati ovu šansu i podržati je te da ćemo eliminirati utvrdu HDZ-a i ANTE SANADERA u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

SDP ide sa svojim kandidatom za gradonačelnika Splita, kontra gradonačelniku Ivici Puljku. Lani ste podržali sve SDP-ove opcije na parlamentarnim, europskim i predsjedničkim izborima,

a uzimajući u obzir zajednički cilj oporbe, pad HDZ-a, smatrate li ovaj SDP-ov potez još jednim oporbenim lutanjem i gubljenjem lijevo-liberalnih glasova?

To je više pitanje za SDP nego za stranku Centar. Što se nas tiče, uvijek ističemo: ili HDZ ili Hrvatska. Na svim razinama, lokalnoj i nacionalnoj, u svakom trenutku, naš cilj je spriječiti HDZ-ovu pobjedu. Smatramo da na svaki način treba ujediniti političke grupacije u blok protiv HDZ-a. Tako smo postupili na parlamentarnim i sad na lokalnim izborima. Kandidat SDP-a za gradonačelnika Splita izbačen je iz koalicije 2021. jer je tražio od gradonačelnika mjesto u gradskoj tvrtki u kojoj ga je zaposlio SDP-ov gradonačelnik bez natječaja. Centar je jasan u obnašanju izvršne vlasti: ne pristajemo na netransparentne, koruptivne radnje i dogovore ispod stola. Sve pozicije u gradskoj upravi, javnim ustanovama i gradskim tvrtkama popunjavamo isključivo javnim natječajima, čak i kad zakon to ne zahtijeva. U gradskoj upravi, koja broji oko 400 zaposlenih, nije zaposlen niti jedan član Centra, ni netko od bliže rodbine naših članova. Osigurali smo da svatko ima jednaku priliku: više nema zapošljavanja preko veze, odlučuju samo stručnost i kompetencije. To smo primijenili i na upravna vijeća i nadzorne odbore, iako gradonačelnik PULJAK (suprug Marijane Puljak, op. a.) ima zakonsko pravo imenovati njihove čelnike. Ovim primjerom dokazali smo da politika može biti drugačija: poštena, odgovorna i u službi građana, a ne stranačkih interesnih skupina. Kad se ne krade i ne pogoduje podobnima, ima novca za ono što građanima zaista treba. Zahvaljujući transparentnom i odgovornom upravljanju Split je ušao u najveći investicijski ciklus u posljednjih 50 godina. Na predstojećim lokalnim izborima nastavljamo s istom vizijom: uvođenje reda, razvoj grada i politika bez korupcije. ■

Црно под отпадом

Фонд за заштиту околиша и енергетску учинковитост у протекле је четири године (су)финансирао санацију готово 200 дивљих одлагалишта отпада с 14,1 милијун еура. Из Италије, Словеније и Њемачке увозе се медицински отпад и пластика, а реакција државе је спора

Фонд за заштиту околиша и енергетску учинковитост у протекле је четири године (су)финансирао санацију готово 200 дивљих одлагалишта отпада с 14,1 милијун еура. Фонд је лани за њихову санацију осигурао 2,5 милијуна еура за 31 локалну јединицу, а укупно се у санацију планира уложити 3,7 милијуна еура.

Подаци о дивљим одлагалиштима говоре у прилог тези о Хрватској као пожељној дестинацији за илегалан довоз и одлагање често опасног отпада који се неријетко увози из других еуропских држава. То се може закључити и из недавног случаја у којем је Ускок у сарадњи с Еурополом ухватио десет хрватских држављана из четири правне особе који се сумњиче да су организирали илегалан довоз и одлагање најмање 35 тисућа тона опасног отпада у Бенковцу, Вараждину и Госпићу. Углавном се ради о медицинском и пластичном отпаду чији је транспорт посредством одређених криминалних скупова организован наводно из Италије, Словеније и Њемачке.

Притворене су и три особе које се сумњиче да су у опћини Бедековчина у више од 200 наврата од твртке у Словенији илегално на локацију бивше творнице Инкоп у насељу Познановец увезле више од 4.500 тона опасног отпада. Није познато што је све одложено у Познановцу, а његови су становници година-

ма упозоравали на нелегалне радње око довожења отпада. Мјештани који су ондје најавили просвједу сваке друге суботе, све док се отпад не одвезе, уздају се у Министарство заштите околиша и зелене транзиције рх које би требало формирати фонд вриједан пет милијуна еура за санацију тог одлагалишта. До јавности је дошла и информација о великом броју обољелих од карцинома на том подручју, што се приписује загађењу проузрочаном опасног отпадом.

Председница Удруге жена Јана Познановец Јасна ОЦВИРЕК уљудно је одбила дати нам изјаву и казала да је с начелником Опћине Бедековчина ДАРКОМ БАНОМ и крапинско-загорским жупаном ЖЕЉКОМ КОЛАРОМ договорен мораториј на изјаве новинарима. Начелник Бан је раније изјавио да опћина нема увид у документацију о онима који су довозили опасни отпад, а за локални је портал изјавио да је 'опћина знала колике количине отпада стижу'. Начелника смо упитали је ли икад затражио на увид дозволу од довозитеља отпада и постоји ли на улаз у некадашњу творницу рампа или заштитарска служба, а одговор још нисмо добили.

Све упућује на то да испит око илегалног отпада није положио ни Државни инспекторат. И док чекамо и њихов одговор на наше питање што су подузели у опшаном случају из Загорја, на недјелотворност инспектората упућује и Зелена ак-

ција. Проблеме, како наводе, толерирају надлежне институције свих разина, од локалних до државних. 'У пракси видимо како се тек након притиска појединачних иницијатива, удруга и медија покоји случај ријеша и заврши одређеним санкцијама. Но, то је ријеткост, а казне нису адекватне да би починитеље одвратиле од даљњег загађивања околиша', истичу за Новости из Зелене акције. Осим илегалног одлагања отпада, наводе даље, проблем је што Министарство заштите околиша и зелене транзиције нема јасне критерије којима овлашћује твртке за збрињавање отпада. Дозволе се издају без изласка служби на терен и увида у стварно стање, што доводи до гомилања отпада, који се често обрађује у неадекватним увјетима. Зелена акција наводи примјер погона за обраду пластичног отпада у Вргинмосту који је недавно заговорен захваљујући и напорима локалне заједнице, а који је угрожавао квалитету живота тамошњег становништва. Међутим, то је само још један случај у којем нитко није казнено одговарао нити је засад извршена санација тог терена. Из Зелене акције наводе да је дио отпада у Вргинмост био увезен из иностранства и закључују да је 'очигледно да Хрватску прати репутација уточишта за незаконито господарење отпадом, омогућено високом стопом корупције, што је чини савршеном дестинацијом за отпад из цијеле Еуропе'. Изузев Загреб, највише

је проблема, закључују у тој удрузи за заштиту околиша, у најсиромашнијим дијеловима Хрватске, гдје загађивачи процјењују да ће отпор бити минималан због обећаних радних мјеста. Упозоравају и да су неке локације имале дозволу за привремено одлагање отпада, али се дешава да твртке које њима управљају оду у стечај, а отпад остаје.

Удруга нам је доставила и листу 'црних точка' илегалних одлагалишта диљем Хрватске. Међу њима су базени црвеног муља и отпадне лужине бивше творнице глинице у Обровцу, обални дио на супрот творнице Салонит д.д. у стечају – Косица у Врапци онечишћена азбестом, локације с већом количином шљаке и пепела (одлагалиште шљаке у Каштел Сућурцу), твртка див д.о.о. – мазут у склопу творнице вијака твик у Книну. На листи су и праоница и дезинсекцијска станице у Ботову. Црна околишна точка је и одлагалиште фосфогипса, Петрокемија Кутина, али и већ познато одлагалиште каменог агрегата 'црно брдо' у Биљанама Доњим и јама Совјак код Ријеке, онечишћена катраном, киселим муљем, отпадним уљима и другим врстама отпада. На подручју Загреб црне тачке илегалног отпада су шума у Јездовцу, бивша цементара у Подсуседу, потопљене бачве с опасним отпадом у језерима на Савици, велики депониј отпада уз та језера, огромне количине пластике у бившој творници диоки...

Фонд за заштиту околиша и енергетску учинковитост доставио нам је попис корисника, односно локалних јединица којима су одобрена средства за санацију 'дивљих одлагалишта'. Из одобрених износа понешто се може ишчитати о размјерима проблема за сваку од тих опћина или градова. Фонд у стопостотном износу од 197.500 еура финансира Град Белишће. И Опћина Петловац финансирана је стопостотно, али са 76.250 еура, а у пуном износу од 182.500 еура Фонд ће финансирати и санацију дивљих одлагалишта у Опћини Недељишће. Проблеми с илегалним отпадом су детектирани на подручју Јавне установе Парк природе Жумберак – Самоборско горје, за чију се санацију илегалних сметлишта предвиђа издвојити 117.224 еура, као и у Националном парку Бријуни, гдје је за санацију потребно 112.248 еура. За санацију илегалног одлагалишта у Опћини Крњак предвиђено је 63.625 еура, а у Ердуту 146.335 еура. Проблеми који изискују санацију уочени су и у опћинама Томпојевци, Тординци, Промина и Јасенице те у градовима Белишћу, Ђакову, Водњану и другим. ■

Илегално одлагалиште
на домак Загреб
снимљено 2022. године
(Фото: Бранислав Бабић/
PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Europa je odahnula, Britanija i Francuska su odahnule, Poljska je odahnula, cijeli je svijet odahnulo, i ne znajući zapravo koliko je te dramatične noći između 14. i 15. ožujka 1939. bio blizu apokalipsi. Drugi svjetski rat spriječen je historijskim, veličanstvenim trijumfom diplomacije, dijaloga, kompromisa, zdravog razuma i dobre volje

Trijumf dobre volje

ČAST mi je ugostiti gospodina predsjednika – rekao je na početku Vođa slobodnog svijeta. – Radili smo vrlo naporno i vrlo blisko, zajedno, imali smo malo pregovaranja, mislim da je to ispalo odlično za obje zemlje, ali i za cijeli svijet, ne samo za naše dvije države. Ovo je pomalo uzbudljiv trenutak, mislim da smo prilično blizu dogovora o razmjeni vojne zaštite i nacionalnih resursa. Molim vas, ako želite nešto reći...?

— Hvala vam puno, gospodine predsjedniče – pristojno je odgovorio Vođin gost. – Hvala na pozivu i stvarno se nadam da će ovaj dokument biti prvi korak prema stvarnim sigurnosnim jamstvima za našu zemlju, naše ljude, našu djecu. Danas razumijem što je Europa spremna učiniti i želim raspraviti što ste vi spremni učiniti. Mislim da su Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo već razgovarali s vama i znamo da je Europa spremna, ali bez vas neće biti spremna biti tako jaka kao što nam treba. Mi možemo pomoći Europi, jer i ona je pomogla nama. Oni su naši prijatelji i stvarno su dali puno, stvarno jesu.

— Jesu, dali su, ali dali su puno manje – upao je Vođa slobodnog svijeta.

— Ne, ne.

— Nemoj se sa mnom svadati oko toga – nasmijao se Vođa.

— Neću – nasmijao se i gost.

— Okej – potapšao ga je Vođa slobodnog svijeta. – Mislim da uvijek morate praviti kompromise. Ne možete sklopiti nijedan dogovor bez kompromisa, ali nadam se da neće biti tako veliki kao što neki ljudi misle. Ima li pitanja?

— Gospodine predsjedniče – javio se jedan novinar – mislite li da će vaša ostavština na kraju biti to što ste mirotvorac, a ne predsjednik koji je ovu zemlju uveo u još jedan rat?

— Nadam se da će tako biti i da ću biti zapamćen kao mirotvorac. Bila bi sjajna stvar ako bismo to mogli učiniti. Radim ovo da spasim živote. Bilo je to lijepo pitanje, nadam se da ću biti poznat i priznat kao mirotvorac.

— Ali mi nikada nećemo prihvatiti samo primirje – oprezno je dodao gost. – To neće funkcionirati bez sigurnosnih jamstava. Ovaj dokument nije dovoljan. To je vrlo dobar početak, vrlo dobar, ali neće biti dovoljan.

— Što ako Rusija pokuša napasti? – javio se pitanjem drugi novinar.

— Ne mislim da će se to dogoditi, da mislim kako će se to dogoditi, ne bih sklopio dogovor. Ja s ruskim predsjednikom imam dobar odnos, i nemam nikakva loša iskustva u pregovorima s njim. Idemo dalje.

— Spomenuo bih Poljsku – nastavio je novinar.

— Kada razgovaram s prijateljima u Poljskoj, oni su zabrinuti da se previše približavate Rusiji. Koja je vaša poruka za njih?

— Pa, da se ne približavam s obojicom, nikada ne biste imali dogovor – odgovorio je Vođa slobodnog svijeta. – Želite da govorim stvarno grozne stvari o ruskom predsjedniku i onda kažem 'Bok, kako napredujemo s dogovorom?'. To tako ne funkcionira. Ne zblizavam se ni s kim, blizak sam samo svojoj zemlji i radim za dobro svijeta. Želite da budem oštar? Mogao bih biti oštiri od bilo kojeg ljudskog bića koje ste ikada vidjeli. Bio bih tako oštar.

Ali nikada nećete dobiti dogovor na taj način, tako to ide.

— Odgovorio bih na ovo – upao je sada i najbliži suradnik, desna ruka Vođe slobodnog svijeta. – Ono što nas čini dobrom zemljom je diplomacija, to je ono što predsjednik radi.

— O kakvoj diplomaciji govorite? – upitao ga je gost.

— Govorim o diplomaciji koja će spriječiti uništenje vaše zemlje – nastavila je Vođina desna ruka oštrijim tonom. – Mislim da je nepoštovanje kada dođete ovdje kao gost i raspravljate o ovome pred našim medijima. Trebali biste zahvaliti predsjedniku što pokušava ovaj sukob privesti kraju. Jeste li barem jednom tijekom ovog cijelog susreta rekli hvala, jeste li barem jednom zahvalili našem predsjedniku, koji pokušava spasiti vašu zemlju?

Ni odijelo mu nije pomoglo – Emil Hácha

— Molim vas, zar zaista mislite da možete, ako ćete govoriti vrlo glasno o ratu... – pokušao je odgovoriti gost.

— Ne govori glasno! – bijesno ga je u tom trenutku prekinuo Vođa slobodnog svijeta. – Ne govori glasno! Tvoja zemlja je u velikim problemima!

— Mogu li...?

— Ne, ne možete, puno ste govorili. Vaša zemlja je u velikim problemima. Upravo sada niste u dobroj poziciji. Dopustili ste si biti u vrlo lošoj poziciji i on – pokazao je Vođa na svog suradnika – ima pravo. U ovom trenutku nemate karte. S nama, imate karte u rukama.

— Ja ne igram karte, ja... – Sada se kockate. Kockate se sa životima milijuna ljudi. Kockate se s Trećim svjetskim ratom!

— Kakvim sad Trećim svjetskim ratom? – zburnio se gost.

— Što sam rekao, 's Trećim svjetskim ratom?' – zburnio se sad i Vođa slobodnog svijeta.

— Da, gospodine – snishodljivo mu se nagnula desna ruka. – Rekli ste 'Treći svjetski rat', a vjerojatno ste mislili...

— Kad je uopće bio Drugi svjetski rat? Jesam li ja nešto propustio? – ohrabrio se EMIL HÁCHA.

— Pokažite malo poštovanja prema Njemačkoj i Führeru! – zagrmio je na to Vođina desna ruka HERMANN GÖRING.

— Kad smo već kod svjetskog rata – neugodno je tišinu prekinuo novinar londonskog Timesa – što ako Rusija prekrši Brestlitovski mir? – Što ako?! Što ako bilo što? Što ako bomba padne na vašu glavu upravo sada, okej? – potpuno je izgubio živce ADOLF HITLER. – Što ako ga prekrše? Ne znam. Dopustite mi da vam kažem, STALJIN i ja smo prošli kroz pakao. Prošao je kroz lažni lov na vještice. I Rusija. 'Rusija, Rusija, Rusija.' Jeste li ikada čuli za to? To je bila lažna prevara demokrata. I morao je Staljin proći kroz sve to, i prošao je kroz to.

— Tako je! – otelo se jednom njemačkom novinaru.

— Hajde stoga da završimo ovu stvar, već je kasno, skoro su četiri sata – presjekao je na koncu Führer i okrenuo se čehoslovačkom predsjedniku. – U ovom trenutku, gospodine predsjedniče, imate izbor između diplomacije i rata: ili ćete dakle potpisati sporazum i surađivati s Njemačkom, u kojem slučaju bih Čehoslovačkoj u zamjenu za resurse prepustio određeni stupanj autonomije i nacionalne slobode, ili ćete se suočiti sa scenarijem u kojem će svaki otpor biti slomljen silom oružja i korištenjem svih sredstava. Onda, gospodine Hácha, koji je vaš odgovor?

Tako nekako, ne držite me za svaku riječ, izgledao je povijesni razgovor u kancelarskoj palači u Berlinu u noći između 14. i 15. ožujka 1939., kada je u četiri sata ujutro čehoslovački predsjednik Emil Hácha, pritisnut čvrstim i neoborivim argumentima Adolfa Hitlera i njegove desne ruke Hermanna Göringa, konačno potpisao sporazum i predao zemlju Njemačkoj. 'Ovo je najveći trijumf u mom životu! Ući ću u povijest kao najveći Nijemac svih vremena!' izjavio je Hitler nakon povijesnog noćnog sastanka.

Potpisani sporazum o predaji čehoslovačkih nacionalnih resursa u zamjenu za njemačku vojnu zaštitu u potpunosti je ispoštovan: samo par sati kasnije trupe Wehrmachta mirno su i bez otpora ušle u Čehoslovačku, i sutradan, 16. ožujka njemački je Führer u Praškom dvorcu proglasio njemački protektorat, objasnivši kako su 'Češka i Moravska tisućama godina bile dijelom njemačkog Lebensrauma'. Cijeli industrijski kompleksi preseljeni su u Njemačku, zaplijenjeni vojni resursi, uključujući petsto tenkova, tisuću i pol aviona, više od dvije hiljade topova, milijun pušaka i tri milijuna protuavionskih granata bili su dovoljni za naoružavanje polovice tadašnjeg Wehrmachta, a čehoslovačke zlatne rezerve i goleme količine čvrste valute spasile su Treći Reich od devizne krize.

Već u svibnju započeli su pregovori između Hitlera i Staljina, i svega tri i pol mjeseca kasnije u Kremlju je potpisan Pakt o nenapadanju i prijateljstvu između Njemačke i SSSR-a. Europa je odahnula, Britanija i Francuska su odahnule, Poljska je odahnula, cijeli je svijet odahnulo, i ne znajući zapravo koliko je te dramatične noći bio blizu apokalipsi. Drugi svjetski rat spriječen je historijskim, veličanstvenim trijumfom diplomacije, dijaloga, kompromisa, zdravog razuma i dobre volje.

Da se nikad ne zaboravi. ■

INTRIGATOR

Superizborni
supertroškovi

Neke od političkih stranaka željele bi preuzeti vlast i voditi ekonomsku politiku, ali imaju velikih problema s vlastitim financijskim dubiozama

PROTEKLA superizborna godina bacila je stranke u velike troškove. Tolike da su neke od njih 2024. zaključile s minusom. Prema godišnjim financijskim izvještajima, koji su ovih dana objavljeni na stranicama Državnog izbornog povjerenstva, lanjsku listu 'gubitaša' s oko 1,2 milijuna eura manjka predvodi SDP, a slijedi ga vladajući HDZ s gotovo milijun eura minusa.

SDP-ov izvještaj pokazuje kako su prihodi te stranke 2024. iznosili 4,6 milijuna eura, što je bilo više nego 2023. godine, ali su im istodobno porasli rashodi i na kraju dosegli gotovo 5,8 milijuna eura. Stranka na čelu sa SINIŠOM HAJDAŠEM DONČIĆEM dugove vuče od ranije, pa je zbog provedbe izbornih kampanja bila primorana podignuti dva kredita. Na ruku SDP-ovcima ne ide što stranka potražuje više od 1,9 milijuna eura za članarine i članske doprinose te na ime naknada za vijećnike u jedinicama lokalne samouprave. SDP je od donacija u 2024. ostvario 221.348 eura, što je također većinom potrošeno na kampanje, dok im je za redovni rad u istom razdoblju donirano 13.443 eura. Najveće iznose, od po 2.000 eura, u tu svrhu donirali SDP-ovci s riječkog područja: ŽELJKO JOVANOVIĆ, SANDRA KRPAN, GORAN PALČEVSKI i SAŠA ĐUJIĆ.

HDZ, koji je ranijih godina poslovao stabilno s viškovima, lani je imao prihode od 8,7 milijuna eura, ali su rashodi narasli na čak 9,7 milijuna eura. No HDZ će manjak pokriti zahvaljujući viškovima iz ranijih godina. Iz financijskih izvještaja može se iščitati da je stranka ANDREJA PLENKOVIĆA ostvarila i značajan rast donacija – sa 62.305 eura

u 2023. godini, lani su porasle na 893.626 eura. Također se dominantno radi o izbornim donacijama, dok su one redovne iznosile 89.563. Najveći donatori tu su bile firme VB Automobili i Impol-TLM, koje su stranci uplatile po 10.000 eura.

Most je pak lani zabilježio minus od 186.595 eura, a s manjkom su 'poslovali' i GLAS, IDS, Hrvatska stranka umirovljenika, DOMINO MARIJA RADIĆA te Nova ljevica IVANE KEKIN. Većina će ih gubitke također podmiriti viškovima iz prethodnih godina te sredstvima koja će dobiti iz državnog proračuna. Naime, iznosi koje stranke dobivaju za redovito financiranje proporcionalan je broju zastupnika u tijelima na lokalnoj i državnoj razini, a iz Gongga podsjećaju da će im na račun leći i povrat dijela troškova kampanje. 'S obzirom na to da su u 2024. održana tri izborna ciklusa, očekivano je da su i troškovi stranaka drastično porasli. One koje su dobile mandate u novom sazivu Sabora nastavit će primati sredstva za redovito financiranje, te će njihove bilance izgledati drugačije u godinama kada nema izbora. U 2025. će biti provedeni lokalni izbori, što će sigurno i za ovu godinu povećati njihove troškove', dodaju iz te udruge.

S druge su strane, višak u 2024. iskazali su HSLS, HDS, HNS, Možemo, stranka DALIJE OREŠKOVIĆ, Centar i Domovinski pokret, pri čemu je partija IVANA PENAVE lani ostala u plusu od 26.627 eura. U taj se iznos računaju i sredstva koja su im sjela na račun na ime bivših članova, u međuvremenu prebjeglih u DOMINO, stranku koja je lani pozajmila 65.000 eura od Radićeve tvrtke Filir. Mario Radić je za 24 sata izjavio kako vjeruje u svoje projekte te da zato ne žali uloženi novac. 'Ja sam i predsjednik stranke i odgovorna osoba Filira. Posjest ću njih dvojicu negdje i dogovoriti ćemo se, valjda me Radić neće prevariti', ispalio je.

U plusu je 'poslovala' i većina manjinskih zastupnika: VLADIMIR BILEK, ARMIN HODŽIĆ, ROBERT JANKOVICS i VELJKO KAJTAZI. Za to vrijeme FURIO RADIN i SDSS u istom izvještajnom razdoblju bilježe minuse od 94.633, odnosno 38.086 eura.

■ T. Opačić

Plenum bez profesora

TREĆI nastavak aktualnog izdanja Plenuma Filozofskog fakulteta u Zagrebu odvio se u glavni grad kroz raspravu oko pitanja utvrđivanja odnosa studenata s upravom i formuliranja prioriteta zahtjeva vezanog uz (ne)plaćanje studija. Preciznije, uz krajnje spornu odluku uprave o naplati ponovljene zadnje godine prijediplomskog ili diplomskog studija, po čemu se ponovno na licu mjesta vidjelo da upravo proces otvorene diskusije o sustavu odlučivanja na fakultetu i pravima u toj sferi gradi onu demokratski aktivnu zajednicu koja plenum jest.

Svakako je dobro što studenti pritom nisu brzopleti nego očito znaju da se moraju fokusirati na konkretan općekorisni prioritet iza kojeg će stati većina njih u toj instituciji. No istovremeno im je namjera privući nastavni kadar, posebno članove Fakultetskog vijeća, pa se na ovom plenumu moglo čuti i pitanje – kako pridobiti više profesora? Izrečeno je to u vezi s informacijama o raspoloženju na nizu pobrojanih odsjeka, iznesenima na plenumu, i sa zaključkom da ne postoji ili zasad još nije poznat nijedan odsjek na kojem stavovi članova Fakultetskog vijeća oko navedene odluke uprave nisu podijeljeni. To valjda hoće reći da u vijeću postoji značajan potencijal za pristajanje uz studentski zahtjev koji inače potječe od stare borbe za javno financirano studiranje, mada se taj profesorski kadar sada drži uglavnom pasivno. S druge strane, na plenumu su se studenti pozvali i na, tamo citirana, stajališta i zahtjeve plenuma iz 2009. godine, kao i na ona nešto kasnije osnovanog zajedničkog nastavničko-studentskog sindikata Akademska solidarnost.

Ipak, na sva tri plenumska okupljanja u zadnja tri tjedna moglo se primijetiti svega nekoliko fakultetskih profesora i ostalih nastavnika, dok ih je u ono doba bar dolaskom na plenum sudjelovalo ukupno i preko nekoliko desetaka. Studenti se na sadašnjim plenumima ne žale na to, za bolje ova generacija možda i ne zna, osim u pojedinim nastavničkim slučajevima, ali to neka oni prosuđuju, a mi smo tu da posvjedočimo. Nastavnici bi pak morali svladati svoj otpor od povratka u klupe, te stare i novije međusobne antagonizme, i konačno opet pružiti dužnu podršku studentima čija akcija zastupa tako vrijedan politički cilj.

■ Igor Lasić

Vječni problem s naplatom članarine – SDP (Foto: Slavko Miđžor/PIXSELL)

Rasizam je sveprisutan

Zašto Centar za mirovne studije organizira Tjedan borbe protiv rasizma koji će se održati od 14. do 23. ožujka?

Želimo otvoriti prostore za prepoznavanje rasizma u našoj svakodnevnici, a tokom Tjedna činimo to kroz razgovore u sklopu programa Transnacionalnih solidarnosti u MaMi, migrantske šetnje po Zagrebu, bazar u organizaciji kolektiva Žene ženama te radionice i aktivnosti.

Mijenja li se išta u našem društvu po pitanju rasizma?

Nedavno istraživanje CMS-a pokazuje tendenciju povećanja rasističkih predrasuda te prijatnji u odnosu na muslimane, Rome i druge rasijalizirane skupine. Navedeno ne treba čuditi s obzirom na nezakonitu i sustavnu 'normalizaciju' segregacije i diskriminacije prema tim skupinama uz istovremeni porast nasilja nad njima. Rasijalizirani način gledanja migranata i njegove posljedice možemo vidjeti u održavanju pravnog okvira migracija isključivo u interesu kapitala, bez zaštite radnika i radnica od kojih se očekuje da šute i rade u modernim ropskim uvjetima. Sramotno je gledati naše političare koji stvaraju društvo isključivosti, getoizacije i obespravljivanja ljudi jer im se ne da baviti ljudskim životima, a naročite posljedice toga doživljaju upravo oni koji su drugačiji.

Gdje još primjećujete porast ksenofobije i rasizma u Hrvatskoj?

Rasizam je sveprisutan. U posljednjih mjesec dana košarkaše iz Francuske se u Zadru vrijedalo uz oponašanje majmunskih zvukova, dok su maloljetnice napale i pokrale migrantskog dostavljača iz Zagreba. To je tek prelijevanje rasizma iz institucionalne nebrige i sustavnog dopuštanja da se prema osobama koje vidimo kao drugačije i ponašamo drugačije. Dokle god teški slučajevi policijskog nasilja na granicama ostaju nekažnjeni, dok službenici i službenice MUP-a mogu rasno profilirati ljude bez posljedica, dok poslodavci nekažnjeno oduzimaju putovnice radnicima, a djelatnici MUP-a ignoriraju radničke prijave o nasilju i teškim kršenjima ljudskih i radničkih prava, nasilje prema rasijaliziranim skupinama će rasti. Isto vrijedi u kontekstu pristupa priuštivom stanovanju, obrazovanju i zdravstvenoj skrbi u pogledu kojih nadležna tijela i vlasti aktivno usmjeravaju svoje napore prema stvaranju segregacije i isključivosti koja može voditi samo prema porastu rasističkog ponašanja. Moramo priznati da nismo stvorili uvjete za uključivo društvo i ravnopravnost svih neovisno o tome koje su boje kože ili načina kako ih gledamo

■ Mirna Jasić Gašić

Zabranjeno je, od Gavrilovića je

Stanovnici pograničnih područja, prema novim pravilima, u Hrvatsku smiju uvesti robe u vrijednosti do samo 40 eura, a svi ostali do 300 eura. Kazne zbog pašteta i rakije su drakonske

TRENIRANJE strogoće na graničnim prijelazima između Hrvatske i susjedne Bosne i Hercegovine i Srbije svakodnevica je za stanovnike pograničnih zona. Njihovo gravitiranje prema granicama zbog nešto povoljnijih namirnica gotovo četiri godine revnosno suzbijaju hrvatski carinici. Situacija u Brodsko-posavskoj županiji, u mjestima koja se nalaze pet kilometara uz bosansku granicu, postaje sve teža.

Saborska zastupnica IVANA RIBARIĆ MAJANOVIĆ (SDP) uputila je premijeru ANDREJU PLENKOVIĆU otvoreno pismo u kojem navodi da Hrvatska diskriminira svoje građane koji žive do pet kilometara od granice s BiH. Naime, stanovnici pograničnih područja, prema novim pravilima, u Hrvatsku smiju uvesti robe u vrijednosti do samo 40 eura, a svi ostali do 300 eura. Ribarić Majanović tvrdi da se ljudima koji žive uz granicu poručuje da ih se smatra potencijalnim švercerima i kriminalcima. Ona u pismu navodi kako su diskriminatornom tretmanu osobito izloženi stanovnici pograničnog područja njene Brodsko-posavske županije, ali i ostalih pograničnih područja Republike Hrvatske. Zatražila je od Plenkovića promptnu reakciju jer se njena županija, koja se prostire na 175 kilometara uz rijeku Savu, suočava s ozbiljnim izazovima koji zahtijevaju hitnu pozornost Vlade.

Ona smatra da posebno zabrinjava 'Pravilnik o oslobodenju od poreza na dodanu

vrijednost i trošarine za robu uvezenu u osobnoj prtljazi osoba koje putuju iz trećih država te za robu uvezenu kao malu pošiljku nekomercijalnog značaja' Ministarstva financija. Po njoj ova nepravedna odredba ekonomski opterećuje pogranično stanovništvo, ali i duboko narušava njihov osjećaj pripadnosti i ravnopravnosti u vlastitoj državi.

Općina Okučani u Brodsko-posavskoj županiji nekim svojim selima pripada pograničnoj zoni. Donačelnik općine SINIŠA MARTINOVIĆ za Novosti govori da ljude prilično muči režim na granici, i to najviše zbog prehrambenih namirnica. Njima je najbliži granični prijelaz Stara Gradiška.

— Ljudi više ne smiju prenijeti rakiju od rođaka, ne smiju kupiti salatu ako je u Bosni jeftinija. Nema ju ni povrat poreza ako kupe nešto od namještaja. Sir, kajmak, općenito mliječni proizvodi, ako vam ih nađu, nastradali ste. Možete li vjerovati da su najrigorozniji kad nađu paštetu Gavrilović? Pitao sam na granici zašto to, pa Gavrilovićeva je. Kaže – ne može. Jednom sam sreo ljude u Okučanima koji su s rakijom prešli granicu, ali ih je policija naknadno pretresla. Platili su kaznu od preko 1.000 eura. Ljudi na granici doživljavaju razne neugodnosti. Sva ta represija je usmjerena prema malom čovjeku. Dodate na granični prijelaz pa čekate po dva-tri sata da predete. Ili se ne radi jednim ili se ne radi drugima. Mislim da je najteže starijim ljudima. Znači, oni kod kuće gledaju bosansku televiziju. Kad se sretnem s nekima, znaju mi reći da im je smanjena penzija. Čuli su tu informaciju na bosanskoj televiziji, a to se

ne odnosi na njih jer su u Hrvatskoj. Nikako da shvate. Njima su Bosna i Hrvatska i dalje ista država. Tako je i s prenosom hrane iz Bosne – objašnjava Siniša Martinović.

Pri uspostavljanju novih graničnih pravila, pri ulasku u šengenski prostor, zabilježili smo drakonske kazne ispisane na graničnim prijelazima Maljevac i Izačić/Ličko Petrovo Selo. Carinici su krajem 2021. s tadašnjih 5.100 kuna kaznili vozača koji je prenosio dvije vreće kupusa. Izrečene su i kazne u iznosu od 3.000 kuna za deset pašteta, za tri bundeve 3.500 kuna, za šest kilograma svježeg mesa i za pet kilograma suhog mesa 22.000 kuna.

■ Anja Kožul

Ni Sabora, ni Vlade

VIŠE od četiri godine građani i građanke ne mogu se slobodno prošetati zagrebačkim Markovim trgom, koji se s protokom vremena, iz turističke atrakcije transformirao u parking za odabrane. Dokazuje to fotografija nedavno objavljena na portalu Index.hr, na kojoj je vidljivo da su tik uz crkvu sv. Marka te zgrade Vlade i Sabora parkirane crne limuzine 'narodnih' zastupnika. Znamo li i kontekst cijele priče, ista se fotografija može tumačiti i kao srednji prst vladajućih upućen biračkoj bazi, dijelu oporbe i udrugama civilnog društva, koji bezuspješno, sad već godinama, zahtijevaju micanje metalnih prepreka koje su postavljene ujesen 2020.

Barikade su postavljene nedugo nakon što je 12. listopada te godine 22-godišnji DANIJEL BEZUK iz automatske puške zapucao po Banskim dvorima, ranio jednog policajca i nakon svega sebi oduzeo život. Plenkovićeva Vlada potom je donijela uredbu kojom je Markov trg označen kao štićeni prostor prve kategorije, što znači da je na njemu otežano i organiziranje prosvjeda. Iako je javna okupljanja na toj lokaciji i dalje moguće prijaviti, iz udruge ističu da vlast u tome obeshrabruje građane, na različite im načine otežava prosvjedovanje te tako ograničava njihovo ustavom zagwarantirano pravo na okupljanje. Zbog toga su, između ostalog, iz Gongga podnijeli zahtjev za ocjenu ustavnosti Vladine odluke, koji je Ustavni sud odbacio u prosincu 2024. godine.

Odluka se čini još besmislenijom s obzirom na to da je zbog poslijepotresne obnove Sabor u međuvremenu preseljen na Črnomerec, a sjednice Vlade u prostore Nacionalne i sveučilišne biblioteke. No iz HDZ-a se pravdaju kako su na dobro opasanom trgu i dalje ostali vladini uredi te poručuju da će isti ostati zatvoreni i zbog predstojeće obnove zgrade Hrvatskog sabora, a koja bi, u najboljem slučaju, mogla biti gotova do kraja 2027. HDZ-ovci očito ne vole da im se prosvjeduje pod prozorima, jer su zabranu prosvjedovanja na Markovom trgu svojedobno također potpisali FRANJO TUĐMAN i IVO SANADER.

■ T. Opačić

FRAGMENTI GRADA

Gablec

KOLIKO se god puta takav, gotovo identičan, prizor ponovio, uvijek mi iznova izazove pažnju. Poprište događanja je gostionica/restoran jedne zagrebačke pivovare. Između osam je i pola devet ujutro, a grupe muškaraca za susjednim stolovima već posvećeno i strastveno objeduju. Na sebi imaju prepoznatljive žute prsluke, iz čega svi upućeniji u lokalne prilike lako zaključuju da se radi o radnicima Zagrebačkog holdinga, zaposlenima na poslovima kontrole parkinga, čistoće, servisnih održavanja i slično. No ne jedu dotični bilo što. Ispred njih su duboki ili veliki tanjuri iz kojih se već puše topli gablec obroci, najčešće je to neka teška kuhana hrana poput sarme, svinjskog gulaša, teleće koljenice, šnicli i kobasica s prilogom, kupusa itd.

Sociologija ukusa, antropologija hrane, psihologija i historiografija prehrane te još neke grane društveno-humanističkih disciplina, već se desetljećima bave problematskim motivima u koje bi se mogla ubrojiti i ova kratko opisana etnografska opažanja. Dobro su istražene teme vezane uz prakse i rituale prehrane, u odnosu prema pitanjima politika tijela, dijete, nutricionizma, ili socijalno-klasnihih diferencijacija. U ovom konkretnom slučaju, prizor koji opisujem nadilazi banalne konture zbog pozicije promatrača. Osjećam se pomalo nelagodno, bez ikakvog praktičnog povoda i razloga, dok svjedočim opisanoj situaciji, jedući pecivo i kroasane iz obližnje delicijske pekare, te ih zalijevam sokom od cijedene naranče i prvom jutarnjom kavom. No svjestan sam ipak odakle potječe moja opservacija, kao i izvorišta spomenute blage nelagode. Iako, da ne pretjerujemo, doista suviše nelagode. U pivani sam jer je tamo dogovoreno mjesto susreta s još nekoliko kolega. Oni će se uskoro pridružiti i također konzumirati nešto slično onome što konzumiram i ja. Od tamo ćemo se potom odvesti prema fakultetu koji nam je zajedničko radno mjesto.

Na taj je način preko jednog trivijalnog primjera i tako rutiniranog rituala, lijepo uprizorena paleta socijalno-klasnihih i profesionalno-identitetskih razlika. Jer, nije li sasvim očekivano da je netko tko se probudio u četiri ili pola pet ujutro – kako bi potom iz predgrađa ili nekog obližnjeg sela stigao u grad na posao koji mu započinje prije šest – oko pola devet već spreman za konkretan obrok koji iz moje perspektive, u tom periodu dana, svojim mirisima i slikama izaziva mučninu u želucu. Želudac je to nekog tko je ustao iz kreveta barem tri sata nakon spomenutih radnika, pa je izbornom radno-egzistencijalnom privilegijom – činjenicom da, za razliku od njih, odlazi na fizički itekako manje zahtjevno radno mjesto, odnosno da ide u prostorne uvjete koji ga štite od hladnoće, kiše i mraza – s vremenom razvio prehrambene potrebe i navike, preferencije, identitet ukusa i ukusa, zbog čega je ujutro skloniji laganim hrani i piću.

■ Hajrudin Hromadžić

Biznis Vili

Novostima je s više strana potvrđeno da Vili Beroš o ugovaranju osiguranja bolnica nije obavijestio nijednog ravnatelja ni upravna vijeća tih ustanova. Ministarstvo zdravstva zasad ne zna koliki je financijski teret nametnulo bolnicama. No, zato se zna da je osigurateljima i brokerima u osiguranju dodijeljen posao težak 78,2 milijuna eura

NOVOSTI su u prošlom broju rekonstruirale kako je bivši ministar zdravstva VILI BEROŠ 2023. i 2024. godine u tajnosti osmislio projekt osiguranja 33 bolnice od svih rizika, uključujući pogreške u liječenju, dodijelivši osigurateljima i brokerima u osiguranju posao težak 78,2 milijuna eura. Naglasili smo da je ključni problem po nama najgorog Beroševog poteza u zdravstvu u tome što je odnos prema medicinskoj pogreški i obeštećenju žrtava svjesno istrgnuo javnom

sektoru pa, umjesto da ga uredi sukladno zdravstvenim propisima i osmisli kao dio zdravstvene politike, ispod stola pretvorio u lukrativnu osigurateljsku nišu, kao da je hrvatsko zdravstvo tržišno orijentirano. To je najopasniji dio priče i potpuno je nevjerojatno da ni sadašnja ministrica zdravstva IRENA HRSTIĆ ni bolničke uprave javno ne reagiraju, već se u kuloarima zgražaju na nametnutu obavezu prema osigurateljima i pitaju kako to da cijeli posao nije pod službenom istragom. To da ANDREJ PLENKOVIĆ ne reagira na ovu aferu, iako se nakon hapšenja

Beroša postavio kao vrhovni vođa koji će ustrajati na reviziji javnih nabava u zdravstvu, malo koga može iznenaditi.

No, istražujući uvjete i manevre koje je Beroš izveo dajući osigurateljima unosan posao, pronašli smo i druge skrivene probleme koji dodatno kompromitiraju cijeli projekt: prema ugovorima koji su nam dostupni, sve 33 obuhvaćene ustanove izložene su riziku povećanja cijene police usred ugovornog razdoblja, bolnice će novac za police dobivati iz proračuna samo tri od četiri godine, koliko traje okvirni sporazum s osiguravajućim društvima, a obeštećenje žrtava pogreški u liječenju iz fonda osiguravatelja moguće je samo ukoliko se isplata izvrši u ugovornom razdoblju. Posljednje govori da za deset godina – što je prosjek trajanja sudskog postupka za naknadu štete zbog pogreške u liječenju – bolnica u slučaju gubitka spora neće imati koristi od osiguranja koje je Beroš ugovorio samo tri mjeseca prije nego što je uhapšen zbog istrage EPPO-a i USKOK-a.

Nadalje, s više nam je strana potvrđeno da bivši ministar o ugovaranju osiguranja bolnica nije obavijestio nijednog ravnatelja, ni upravna vijeća tih ustanova. Pitanje legalnosti tako ugovorenog posla, s obzirom na ovlasti i odgovornosti ravnatelja i upravnih vijeća u nadzoru poslovanja bolnica, ne možemo raščistiti, jer nijedna uprava obuhvaćena ugovorom ne želi javno komentirati ovaj slučaj. Sve što smo mogli dobiti je jedna neizravna i jedna izravna potvrda da za Berošev posao nitko nije znao.

Nakon što smo još 25. veljače podatke o cijeni polica osiguranja tražili od Ministarstva zdravstva (MiZ) i svih bolnica obuhvaćenih ugovorom, do zaključenja ovog teksta odgovorile su samo tri ustanove, i to Opće bolnice Gospić, Bjelovar i Dubrovnik. KBC Rijeka i Opća županijska bolnica Požege uputile su nas da informacije potražimo u MiZ-u. Ministarstvo se rekordnih četiri puta oglasilo na naša pitanja o cijenama polica, a do zaključenja ovog teksta stigla je i treća molba za produženjem roka za odgovor na ovo pitanje. Dakle, MiZ ne zna koliki je financijski teret nametnuo bolnicama.

U prvom tekstu o ovoj temi naveli smo da OB Gospić nakon Beroševog aranžmana policu osiguranja od rizika plaća 130 tisuća eura godišnje, dok su ranije plaćali 200 tisuća kuna. Prema odgovoru bjelovarske bolnice, u 2024. godini su za osiguranje imovine, profesionalne odgovornosti i javne odgovornosti kroz javnu nabavu ugovorili godišnju premiju od 65.417,65 eura, dok ih to od Beroševog aranžmana košta 212.420,44 eura, što pokriva premiju za osiguranje imovine i osiguranje od odgovornosti. Za OB Dubrovnik ukupna ugovorena godišnja premija osiguranja iznosi 513.682,13 eura, od čega na premiju osiguranja imovine ide 274.733,20 eura, a na premiju osiguranja od odgovornosti 238.948,93 eura.

U dopisu dubrovačke bolnice je, međutim, zanimljivije to što su zaobišli naše pitanje jesu li o izmjenama koncepta i uvjeta osiguranja od posljedica pogreški u liječenju informirali pacijente, a umjesto toga dali su naslutiti da do zaključenja ugovora o Beroševim namjerama nisu imali pojma. 'Opća bolnica Dubrovnik je komunicirala s Ministarstvom zdravstva u vezi cijene premije osiguranja jer je višestruko veća nego prije. Odgovoreno nam je kako će troškove premije osiguranja snositi Ministarstvo', stoji u odgovoru OB Dubrovnik.

Da bolnice nisu bile informirane o Beroševom poslu stoljeća, za Novosti je potvrdio i direktor Udruge poslodavaca u zdravstvu (UPUZ)

Osmislio projekt osiguranja
33 bolnice od svih rizika – Vili
Beroš (Foto: Davorin Višnjic/
PIXSELL)

DRAŽEN JURKOVIĆ. UPUZ, razjasnimo, okuplja većinu bolnica u javnom sektoru, a za članice pružaju usluge ekonomskog savjetovanja, pravne pomoći, edukacije, usavršavanja itd.

— Točno je da smo prošle godine čuli za osiguranje, ali samo neslužbeno. Neki su se bolnički ravnatelji raspitivali o tome, no ni oni ni mi u UPUZ-u nikada nismo dobili službenu informaciju o namjerama sklapanja ovog posla u Ministarstvu zdravstva. Istina, nismo ni tražili. Mislim da to nije naš posao, jer je ministarstvo raspisalo javni natječaj, a police će se plaćati iz proračuna. Zato se vjerojatno ni bolnice nisu pobunile, iako im nije bilo ugodno što su police dramatično skuplje – smatra Jurković.

To je kriva pretpostavka jer se voditelji bolnica nikada ne bune zbog štetnih poteza administracije, a tvrdnja da je financijski teret osiguranja na državnom proračunu – kako smo već napisali – nije točna. Sakriveno je i da osiguratelji mogu mijenjati cijenu police usred ugovornog razdoblja. 'Cijena ponude je promjenjiva na način da se sukladno obračun premije po vrstama osiguranja za svaku godinu osiguranja – zbog promjene broja djelatnika, ukupnih prihoda ili vrijednosti imovine ili drugih parametara tijekom razdoblja izvršavanja ugovora i okvirnog sporazuma ukupna cijena ponude može promijeniti', stoji u članku 4. ugovora o osiguranju koji nam je u posjedu.

Pored toga, jedno od najvažnijih osigurateljskih pravila je da cijena police raste ukoliko osiguranik ima više štetnih događaja, čime za osiguravatelja postaje rizičniji, a to znači da će bolnice od sada biti još više motivirane da sakriju svoje pogreške, ako je to uopće moguće. Hrvatsko zdravstvo u cijeloj svojoj povijesti nije izgradilo sistem praćenja medicinskih pogreški i odnosa prema obeštećenju žrtava, pa je svima oštećenima nestručnim ili nesavjesnim liječenjem negiralo njihova prava i guralo ih da pravdu potraže u dugotrajnim, mučnim i financijski iscrpljujućim sudskim postupcima.

Posao koji je MiZ 2024. godine dodijelio Croatia osiguranju, Wieneru, HOK-u, Allianz-u i Triglavu po ministarstvu je uvršten u plan nabave, a uputili su nas da ga nađemo na njihovim mrežnim stranicama, gdje je zadnji plan nabave objavljen za 2021. godinu. Potražili smo stavku u financijskom planu MiZ-a za 2024. godinu i projekcijama za 2025. i 2026., no tamo je nema.

Podsjetimo, u prošlom smo broju Novosti objavili kako je Beroš 2023. i 2024. godine u ime bolnica sklopio osigurateljske ugovore, prvo s posrednicima u osiguranju (broker osiguranje), a zatim sa zajednicom osiguravatelja koju predvodi Croatia osiguranje. Police pokrivaju sve vrste rizika, no najvažnija stavka je zaštita od profesionalne odgovornosti, odnosno od odštetnih zahtjeva žrtava nestručnog ili nesavjesnog liječenja. Beroš je u cijelu priču uveo brokere u osiguranju iz tvrtki Centar broker i Euro posredovanje – od kojih je prva u vlasništvu IVICE VALENTIĆA, sina pokojnog NIKICE VALENTIĆA – tako da im je 2023. godine dodijelio posao savjetovanja i odabiru osiguravatelja i kontrole provedbe ugovora. Prema riječima DEJANA BUČANA, direktora brokerskih poslova tvrtke Centar broker, to podrazumijeva da će neimenovani stručni suradnici te firme pregledavati medicinsku dokumentaciju i savjetovati bolničke uprave kako da se postave prema zahtjevima pacijenata.

To otvara i pitanje zaštite podataka posebno zaštićenih cijelim nizom propisa, posebno Zakonom o podacima i informacijama u zdravstvu i Zakonom o zaštiti prava pacijenata. Osobe koje pacijent pisanom potvrdom nije autorizirao da raspoložu podacima o njegovom liječenju ne smiju imati uvid u njegov karton. ■

Наступни говор новог
председника – Борис
Милошевић

власти, противно је тој одговорности, као и неометано извикивање или исприсивање порука мржње или нетолеранција према ћириличном писму те неспремност да се проведу уставне и законске одредбе о његовој равноправности у употреби. Наша је заједничка обавеза да подсећамо на све облике одговорности у свакој прилици и на сваки демократски одговоран начин – подвукао је Пуповац. Изасланик премијера, потпредседник Владе и министар унутрашњих послова ДАВОР БОЖИНОВИЋ нагласио да СНВ систематски проводи бројне пројекте јачања заједнице.

— Ваша посвећеност тим пословима показатељ је одговорности и преданости, како властитој заједници, тако и хрватском друштву у цјелини. Мјере из оперативних програма које наша Влада од првог мандата доноси у сурадњи с представницима националних мањина, усмјерене су на очување вашег националног идентитета, али и на јачање повезаности с остатком хрватског друштва – казао је потпредседник Владе. У име Сабора РХ, заступник Фурио РАДИН говорио је о улози мањина у политичком систему, истакнувши заједништво њихових представника и у ситуацији кад их је дио у владајућој коалицији, а СДСС-у у опозицији.

На Скупштини су усвојени извјештаји о раду за 2024., план рада и финансијски план за ову годину, уз више других аката. То је била прилика да се нагласе значајни искораци СНВ-а у прошлој години. Кроз социјални програм СНВ-у се обратило око 2.500 грађана са потребама, социјални програм 'Од врата до врата' дјеловао је на 22 локације широм Хрватске, уз пријевоз грађана у руралним крајевима до животно потребних институција. Културни програм се састојао од очувања баштине Срба у Хрватској, као и организирања комеморација. Развојни пројекти су били усмјерени према свим дијеловима Хрватске гдје живе припадници српске заједнице. Одјел за образовање се бавио подршком учењу српског језика и културе по моделу Ц, а заживио је и образовни 'Програм плус', којим се у 11 градова помаже дјеци кроз различите просвјетне активности с преко 500 укључених ученика. Архив Срба у Хрватској био је значајна научна, архивска и истраживачка институција.

СНВ је помагао рад мањинских вијећа широм Хрватске, а српски културни центри, као мјеста сурадње српске и већинске хрватске заједнице, лани су отворени у Удбини, Славонском Броду, Книну, Рогожи, Осијеку, Глини и Загребу. Положен је камен темељац за почетак изградње СКЦ-а у Ријечи. Политичка академија је испратила тринаесту генерацију полазника, политички активиравши младе Србе из цијеле Хрватске. Помагало се Српској православној гимназији у Загребу. Тједник Новости чији је СНВ издавач, прославио је 25 година рада, а у свом саставу има и три подлистка, док портал Новости има два милијуна пратитеља. Аудио видео пројект Видеа реализирао је 756 прилога, с 9 милијуна прегледа на ЈуТјуб каналу.

Што се планова тиче, међу пројектима су низ капиталних инвестиција, обнова споменика у Црним потоцима, Дрежници и Шуметлици, расподјела књига свим СКЦ-овима и мјестима окупљања Срба, а пао је и приједлог о реактивирању радио станице Петрова гора. ■

Против сваке дискриминације

Нови председник СНВ-а Борис Милошевић је нагласио да неће заборавити основну улогу због које је СНВ основан, а то је борба за остваривање мањинских права, да се Срби у Хрватској осјећају једнакоправним грађанима

БОРИС Милошевић нови је председник Српског народног вијећа. На досадашњу његову функцију замјеника долази Ања ШИМПРАГА, која ће на тој позицији бити уз раније изабрану ДРАГАНУ ЈЕЦКОВ, одлучили су делегати на скупштини СНВ-а, одржаној првог мартовског дана у просторима Српског културног центра у Загребу.

У наступном говору, Милошевић је нагласио да неће заборавити основне улоге због које је СНВ основан, а то је борба за остваривање мањинских права, да се Срби у Хрватској осјећају једнакоправним грађанима, што значи борбу против сваке дискриминације, а поготово етничке и вјерске.

— Посебно ћемо обратити пажњу на остваривање права на језик и писмо, као и на борбу против говора мржње у којој можемо бити успјешни само ако будемо оно што смо били до сада, а то значи јединствени, упорни и своји. У ових 28 година МИЛОРАД ПУПОВАЦ је институцију коју је оснивао водио 27 година, али градио ју је свих 28 и наставиће је градити наредних година, само у некој другој улози. Третаћ ће нам неко вријеме да се

навикнемо да више није председник, вјерујем и њему, а можда ће најтеже бити десничарима којима је најдража мета за нападање – оцијенио је иронично нови председник СНВ-а.

Истакнуо је да су сви у СНВ-у свјесни да представљају заједницу која је због рата демографски тешко страдала и прошла пут од конститутивног народа, потом статуса нове националне мањине која је имала значајан удјел у становништву без властитих организација и институција, све до данашње ситуације гдје се тражи начин да се учврсте изграђене институције, одржи њихову релевантност и ревитализира рањену заједницу. 'Стога је битно да укључимо младе у наше програме, али и у управљачке структуре', нагласио је.

— Кад имамо могућности и капацитете важно је да сами забиљежимо своју повијест, истражимо и испричамо своје приче те истакнемо све оно позитивно што су Срби у Хрватској направили, изградили, отпјевали, одиграли, нацртали или написали. Ту битну улогу имају наш Архив те Одјел за културу и медији – казао је Милошевић и као један од приоритета председничке функције навео рад

српских културних центара. То сматра великим заједничким задатком свих јер се налазе у срединама одакле долазе и чланови скупштине СНВ-а.

— Важно је да им удахнемо живот, да се у њима одржавају бројни програми, да окупљају људе и то не само чланове српске заједнице, него припаднике већинског народа као и све људе добре воље – истакнуо је.

Милорад Пуповац нагласио је да је СНВ, као и друге српске организације, кадровски, програмски и капацитетом растућа мањинска самоуправа Срба у Хрватској. — Наша и ваша задаћа је да се тај раст ничим не угрози, ни нашим лошим водством ни туђим лошим намјерама. Наша је задаћа да својим програмима учинимо српску заједницу одрживом и самосвјесном, те отвореном и интегрисаном у средине у којима живи. Хрватска и Срби су прије 30 година почели обнављати мир, узајамно повјерење и одговорност једних према другима, у складу с најбољим историјским искуствима и у складу с највишим уставним вриједностима. Слављење искључења Срба из система политичког одлучивања и судјеловања на било којој разини Владине извршне

LUCIJA MULALIĆ

Treba raditi na smanjenju uzroka prisilnih migracija

Hrvatske bi institucije mogle učiniti puno više u području poboljšanja života izbjegličkih i drugih migrantskih zajednica, no za to nema interesa ni političke volje. Dapače, tim se populacijama s najviših političkih razina manipulira i zastrašuje ih se radi dobivanja glasova

LJUDI koji zbog rada ili zbog rata i progona dolaze u Hrvatsku u potrazi za boljim životom česta su meta napada dijela politike i medija, dok se vlast o njima nedovoljno brine. O tome razgovaramo s LUCIJOM MULALIĆ iz Centra za mirovne studije koja je, kao i njena organizacija, niz godina uključena u projekte pomoći i podrške migrantima.

U kakvoj su danas situaciji migranti u Hrvatskoj i da li se njihov stvarni broj razlikuje od službenog?

Važno mi je istaknuti kako ne vidim migraciju kao legalnu ili ilegalnu u svijetu u kojem su zemlje zapada ili tzv. globalnog sjevera velikom broju ljudi iz tzv. globalnog juga, točnije zemalja većinskog svijeta, legalno migriranje učinile gotovo nemogućim. Napravile su to nepropusnim migracijskim sustavima, nemogućnošću dobivanja vize ili drugih opcija za putovanje, što je pogotovo vidljivo u situacijama ratnih, političkih, humanitarnih, klimatskih kriza i prisilnih migracija koje su njihova posljedica. U isto vrijeme, manji broj ljudi, pogotovo onih bogatih i s pravim putovnicama u ruci, granice ni ne osjete jer im je svijet putovanja i migriranja u potpunosti olakšan. Legalno migriranje mnogih također je onemogućeno proizvedenom ekonomskom, klasnom, političko-društvenom, klimatskom, resursnom i drugom nejednakošću koja postoji negdje 'ondje' kako bismo mi ovdje mogli živjeti relativno lagodno u usporedbi s većinom svijeta. Utoliko ne postoje ilegalni migranti, taj pojam ne postoji ni u našem pravnom okviru, on se političkom i medijskom diskursu koristi za demoniziranje i dehumaniziranje određene populacije ljudi, bez pojašnjavanja razloga zašto ne mogu migrirati legalnim putevima.

Prema službenim MUP-ovim statistikama, lani je preko 26.000 osoba izrazilo namjeru

traženja međunarodne zaštite u Hrvatskoj, većinu su činili državljani Sirije, zatim Turske, Ruske Federacije i Afganistana. U Hrvatsku je tokom 2024. temeljem Dublinskog sporazuma vraćeno više od 1.600 osoba. Ovdje zapravo živi malen broj izbjeglica, točnije osoba s dobivenom međunarodnom zaštitom, oko petstotinjak, iako je točan broj teško utvrditi, kao i oko 20 tisuća Ukrajinaca koji u Hrvatskoj imaju privremenu zaštitu. Tu su i migrantski radnici, pa je tako u 2024. dodijeljeno više od 200 tisuća dozvola za boravak i rad, a ovdje je i određen broj ljudi koji ovamo migriraju zbog studiranja, spajanja obitelji i slično. Praćenje brojki je neujednačeno i ne radi se na sustavan način, tako da one sigurno nisu u potpunosti točne. Bilo bi korisno imati što točnije statistike kako bismo mogli bolje razumjeti koliko je zaista ljudi u Hrvatskoj s migrantskom pozadinom, kao i evidencije koje prate koji su to problemi u pristupu pravima s kojima se oni suočavaju.

Nasilje i mikronasilje

Koliko hrvatske vlasti mogu i hoće učiniti?

Brojke odobrenih međunarodnih zaštita u Hrvatskoj već su dva desetljeća iznimno niske u odnosu na podnesene zahtjeve za azilom, kao i u odnosu na prosjek odobrenih zaštita u drugim državama članicama EU-a. Hrvatska je u zadnjih 20 godina postojanja sustava azila odobrila međunarodnu zaštitu za nešto više od tisuću ljudi, a mnogi koji ovdje ne dobiju zaštitu ostvare je u nekoj drugoj zemlji EU-a. To govori o nedostatku znanja, kompetencija i kapaciteta domaćeg sustava azila, ali i političke volje. Zato treba osigurati sigurne puteve i mogućnosti za različite oblike prisilnih i dobrovoljnih migracija kojima

danas svjedočimo, te raditi na smanjenju uzroka prisilnih migracija. Osim ratovima i političko-društvenim sukobima, one su uzrokovane i uništenim ekonomijama i okolišem zemalja većinskog svijeta, a zbog bogaćenja malog broja zemalja globalnog sjevera. Hrvatske bi institucije mogle učiniti puno više u području poboljšanja života izbjegličkih i drugih migrantskih zajednica, no za to nema interesa ni političke volje, dapače tim se populacijama sada s najviših političkih razina manipulira i zastrašuje ih se u svrhu dobivanja političkih poena i glasova.

Više puta ste upozoravali na porast nasilja prema migrantskim radnicima. Koji su korijeni netrpeljivosti, s obzirom na to da su i Hrvati i pripadnici drugih naroda i narodnosti iz Jugoslavije ne tako davno bili gastarbajteri u Njemačkoj i drugim zapadnim zemljama?

CMS već duže vrijeme upozorava na porast nasilja prema migrantskim radnicima, pogotovo onima koji zbog svoje boje kože odskoče od većine populacije i koji su zbog naravi posla u uslužnom sektoru vidljiviji i prisutniji u svakodnevnom životu građana. Porast nasilja prema migrantskim radnicima vidljiv je i u MUP-ovim statistikama, kao i u medijskom izvještavanju, koje onda prati i doza senzacionalizma. Naravno, možemo govoriti samo o porastu nasilja koje je prijavljeno i objavljeno u medijima, dok je prava situacija još gora jer ljudi ne prijavljuju nasilje iz različitih razloga – strah ih je da će zbog izloženosti izgubiti posao, time i dozvolu za boravak, ili da će imati problema na poslu i u društvu jer se previše žale. Osim fizičkog nasilja, ne smijemo zaboraviti ni mikronasilje svakodnevnih ponižavajućih komentara, kojima se ljudima daje do znanja da su ovdje označeni kao Drugi i da nisu dobrodošli. Finalno, tu su i strukturno nasilje i

institucionalni rasizam i nemogućnost ostvarenja svih prava, što je jedna od glavnih prepreka ravnopravnom uključenju migrantskih zajednica u sve sfere društva. Po meni, korijen netrpeljivosti je miks općenite nacionalne homogenizacije nakon ratova na Balkanu te posljedice zatvorenosti i konzervativnosti društva, što je i posljedica našeg obrazovnog sustava, razumijevanja političke participacije i medija. Tu je i praksa okrivljavanja različitih društvenih manjina za razne probleme u zemlji, pogotovo one ekonomske, umjesto da se pogled usmjeri prema jednoj drugoj vrsti manjine – političkoj i klasnoj eliti. Dodatno moramo govoriti o poziciji Hrvatske u europskom kontekstu. Iako je glavni argument da u Hrvatskoj nema rasizma jer ona nema kolonijalnu povijest – što je točno, ali i prilično pojednostavljeno – a ima povijest nesvrstanih i solidarnosti s koloniziranim zemljama, to ne znači da Hrvatska nije rasno nejednako društvo i da ono nije bilo i ostalo protkano orijentalističkim načinom gledanja na zemlje 'globalnog juga'. Ne samo to, već rasnu hijerarhizaciju, segregaciju i ugnjetavanje na ovim prostorima već desetljećima upražnjavamo prema Romima, a nema čak ni raširene svijesti o tome kako je to također rasizam.

Mišljenje je da Hrvati mogu migrirati drugamo i to se ne vidi kao kulturološko i etničko mijenjanje tamošnje populacije, dok se u isto vrijeme migracija u Hrvatsku vidi kao rasna zamjena stanovništva, islamizacija i slično, što je, naravno, povezano s rasom, religijom i kulturama migrantskih zajednica ovdje i percepcijom njihove navodne kulturne i druge inferiornosti. Drugi argument koji se često koristi jest taj da Hrvati migriraju legalno, iako je to puno lakše nama, pogotovo u današnje vrijeme, nego npr. Sirijcima u ratom razorenoj Siriji ili Afganistancima pod talibanskom vlašću. Uglavnom, migrantske skupine u Hrvatskoj,

bez obzira na njihov pravni status, trpe neku vrstu netrpeljivosti i diskriminacije.

Kako objasniti benevolentan stav pravosuđa i drugih institucija prema policajcima koji fizički napadaju i maltretiraju migrante, o čemu postoji niz svjedočenja? Županijsko državno odvjetništvo u Karlovcu istraživalo je snimak nasilja nad migrantima iz 2021. i nije pronašlo osnova za daljnje postupanje.

Ovaj posljednji slučaj, kao i brojni prethodni, dokazuje koliko u ovoj zemlji pravosuđe nije neovisno, koliko učinkovite istrage ne postoje i koliko je vladavina prava nagrižena. Ukazuje i na stanje u kojem su upravo institucije glavni počinitelji rasno motiviranog nasilja, kako na granicama EU-a, tako i u samim strukturama našeg društva. Ono se očituje u nejednakim i diskriminatorskim politikama i praksama, u nemogućnosti ostvarivanja prava, u institucionalnom postupanju poput rasnog profiliranja na aerodromima i kolodvorima. Posljednja odluka DORH-a nije nas posebno iznenadila, iako je, s obzirom na to da je snimka policajaca koji u fantomkama tuku osobe na granici obišla čitavu Europu, zaista sramotno da nas DORH pokušava uvjeriti da nas oči varaju. Ishod smo mogli pretpostaviti još kada su trojica policajaca sa snimke vraćena na ista radna mjesta nakon tromjesečne suspenzije, bez dodatnih sankcija, zato što su prethodno zaprijetili da će u slučaju da dobiju otkaz sami objaviti snimke koje dublje kompromitiraju policijski sustav. Uostalom, slično prolaze i vladajući optuženi za korupciju i različita druga kaznena djela.

Kako pravno i socijalno zaštititi strane radnike od zloupotreba, ucjena, ropskog položaja i slično?

Moramo raditi na osvještavanju toga da borba za dostojanstvena radnička prava i pravedno društvo ne bi trebala raditi podjele na migrantske i domaće radnike i tražiti krivce u jednim ili drugima. Trebamo širiti svijest o tome da su nepoštivanje radničkih prava, loši i prekamni radni uvjeti i nesigurnost života problemi i jednih i drugih. Njihove uzorke treba tražiti negdje drugdje – u ekonomskom sustavu i političkom vodstvu ove zemlje koje nas je i dovelo do ove situacije. Izrazito je važno raditi na izgradnji političke i društvene moći kroz kolektivno okupljanje oko tih zajedničkih točaka te radom na akcijama,

Migrantkinje se suočavaju sa svim barijerama kao i muškarci, a njihov spol dodatni je faktor ranjivosti i duple diskriminacije: u većoj su opasnosti od seksualne eksploatacije i nasilja npr. od poslodavaca, žene koje nose hidžab u opasnosti su od islamofobnog nasilja...

agitacijama i zagovaranju, štrajku i svim drugim mogućnostima u borbi za dostojanstvo. Sindikalno organiziranje svakako je dio toga, iako je ono u kontekstu migrantskih radnika u začetima. Rijetki se učlanjuju u sindikate, ponajviše u one koji su sami prepoznali nužnost uključivanja i migrantskih radnika tako da sami aktivno prilaze migrantskim zajednicama i informiraju ih. Migrantski radnici su u posebno ranjivom položaju jer je njihov rad usko povezan s njihovim pravom na boravak, tako da treba zagovarati poboljšanje i tog aspekta kako bi i oni bili osnaženiji u zagovaranju svojih radničkih prava. Tu je opet važna uloga sindikata, ali i udruga civilnog društva, koje su za sada gotovo jedini akteri koji progovaraju o ovakvim temama, pružaju besplatnu pravnu pomoć i sl.

Veliki problem je i (ne)učenje hrvatskog jezika?

Većina migrantskih radnika u Hrvatskoj nema sredstava za samostalno plaćanje vrlo skupih tečajeva jezika, a s obzirom na teške uvjete u kojima rade nemaju ni vremena za njih. Vaučeri i besplatni tečajevi jezika koje osiguravaju neki gradovi ili poslodavci za sada su dostupni samo manjem broju ljudi, pa moramo inzistirati na osiguravanju široko dostupnih, kvalitetnih i vremenski prilagođenih tečajeva jezika za sve koji ih žele pohađati. Nažalost, Hrvatska već 20 godina ni za mali broj izbjeglica ne uspijeva osigurati organizirani tečaj jezika, iako su ga oni po zakonu dužni polaziti.

Fiksacija na muškarce

Koliko se integracija može izvoditi kroz neke mikro- i lokalne sredine?

Te su sredine prva točka kontakta između osoba koje su migrirale i ljudi iz lokalnih sredina i zato brojne udruge, centri za kulturu i slično rade aktivnosti u prostorima koji zajednički okupljaju navedene zajednice. U tom smislu, neke su lokalne zajednice senzibiliziranije od drugih – to su one koje već duže imaju takve sadržaje, no potencijal za takve procese postoji svugdje, u svakom kvartu i svakom susjedstvu. Uputno je koliko na tim lokalnim razinama postoje medijacije, otvaranje prostora za razgovor i facilitaciju oko strahova i predrasuda dijela tih lokalnih sredina i čija je to zapravo uloga. Kulturni sadržaji koji stvaraju prostor međusobnog kontakta nisu loša stvar, iako treba postaviti pitanje tko su akteri koji ih provode i s kojim stavovima i oni sami ulaze u takve procese, jer mogu stvoriti i štetu prema skupinama za koje navodno rade.

Koliko CMS i druge nevladine organizacije mogu učiniti?

Organizacije koje se u Hrvatskoj bave migracijama, bile one sekularne ili vjerske, blisko surađuju i zagovaraju poboljšanje prava izbjeglica i drugih migrantskih skupina, svaka na svoj način. CMS preko deset godina okuplja Koordinaciju za integraciju, neformalnu mrežu s preko 20 organizacija iz Zagreba i ostalih dijelova Hrvatske u zajedničkom direktnom i zagovaračkom radu. Udruge su ključne za direktnu podršku ljudima, kao i za zagovaračke napore i pokušaje poboljšanja javnih politika, ali, nažalost, sve više svjedočimo državnom outsorsingu različitih vrsta podrške koje bi trebale pružati institucije države upravo prema preopterećenom i potplaćenom civilnom sektoru. Rad s migrantskim zajednicama nije prepoznat kao dio državne odgovornosti niti za to trenutno postoji politička volja. Smatram da se ta odgovornost za unapređenje položaja migrantskih skupina treba prebaciti što više na regionalnu i posebice na lokalnu razinu, jer upravo ona može najbolje procijeniti što je potrebno svim građanima nekog kvarta ili grada, kako onima koji u njima oduvijek žive, tako i onima koji su u njih migrirali.

I na kraju, gdje su u toj priči žene? Uglavnom se govori o radnicima i migrantima, a malo kada o radnicama i migrantkinjama.

U Hrvatskoj, a i u Europi, vidimo političku i medijsku fiksaciju na muškarce koji migriraju, posebice unutar izbjegličke populacije, iako prisilno migriraju i žene, u globalnim statistikama otprilike u sličnim brojkama. Ciljano se fokusira samo na muškarce, a zanemaruje žene, kako bi se diskurs o migrantima što više bazirao na konstruiranju prijetnje koju donose muškarci, koji su pritom prikazani kao necivilizirani, prijetnja našim ženama i naprednom i ravnopravnom načinu života. Ako se žene i spominje, često ih se dodatno viktimizira ili predstavlja pasivnim žrtvama svojih sudbina i muškaraca oko njih. U kontekstu radnih migracija, naravno da u Hrvatsku migriraju i žene, koje sve više preuzimaju poslove uslužnog sektora i sektora skrbi, čime pratimo trendove nekih drugih zemalja Europe. To možemo usporediti npr. sa ženama iz Istre koje godinama migriraju u Italiju kako bi radile u sektoru brige za starije. Migrantkinje se u Hrvatskoj suočavaju sa svim barijerama s kojima se suočavaju muškarci, a njihov spol samo je dodatni faktor ranjivosti i duple diskriminacije: u većoj su opasnosti od seksualne eksploatacije i nasilja od npr. poslodavaca, žene izbjeglice koje nose hidžab u opasnosti su od islamofobnog nasilja na ulicama i sl. Susreću se i s poteškoćama u ostvarivanju različitih prava zajedno s ostalim ženama u Hrvatskoj, npr. u pristupu reproduktivnim pravima ili zaštiti od rodno uvjetovanog nasilja. ■

Kao u Ćopićevim pričama

Moji đaci i ja bili smo jedan kolektiv, a cijeli proces odgoja i obrazovanja temeljio se na uzajamnom povjerenju. Bilo nam je kao u Ćopićevim i Lovrakovim pričama, toplo i iskreno, kaže Stana Šašo, umirovljena učiteljica iz Dvora

JAKO sam tužna kad vidim što se danas događa u školstvu naše zemlje: da mi je 1970-ih netko rekao što će se događati s odgojem i obrazovanjem, bila bih zgrožena, zajedno sa svojim kolegama. Povrh svega, tom bismo 'proroku' svi zamjerali na takvom uznemiravanju učenika i roditelja, kao i nas nastavnika – kaže nam umirovljena učiteljica STANA ŠAŠO iz Dvora, danas 73-godišnjakinja.

Stana je cijeli svoj radni vijek, više od 40 godina, podučavala đake ne samo sadržajima obaveznih osnovnoškolskih predmeta nego i svim onim neophodnim životnim znanjima i vještinama koja je teško sustavno svrstati u strogo određeno nastavno područje, a ponekad i nemoguće podvesti pod propisani školski program. Zato ne čudi što ne može ni razumjeti ni prihvatiti da danas pred školama stoje zaštitari i da ih zaključavaju čak i za odmora, pa đaci ne mogu ni tih pet ili desetak minuta slobodno istrčati na školsko dvorište i podružiti se s vršnjacima mimo obaveznog reda i pravila. Još joj teže pada činjenica da

se u hrvatskim školama – za sada, nasreću, tek tu i tamo – pojavljuje oružje ili da se, češće, učenici sa svojim nastavnicima znaju i fizički razračunavati.

— U moje smo vrijeme đaci i ja bili jedan kolektiv, uvijek međusobno bliski. To je i škola od nas zahtijevala: da dobro upoznamo svakog učenika, da doznamo u kakvoj porodici to dijete živi i da pritom surađujemo s roditeljima. Dakle, prvo bismo zajednički nastojali riješiti svaki problem, ne oslanjajući se već u startu na pedagoge i psihologe; i tada sam kao i danas smatrala da učitelj najbolje poznaje svoje đake, ponekad bolje od mama i tata. Zapravo, čitav taj proces odgoja i obrazovanja temeljio se na uzajamnom povjerenju, dok je danas pored svih mobitela, kompjutora i drugih tehnoloških novotarija, sve manje blisko, obzira i pažnje među ljudima, neovisno o njihovoj dobi. Razvijali smo drugarstvo, pomagali jedni drugima i zajednički rješavali probleme. Bilo nam je kao u pričama BRANKA ĆOPIĆA i MATE LOVRAKA, toplo i iskreno. Obilazili smo Kumrovec, Petrovu

goru, Plitvička jezera, Jasenovac i Kozaru i na svakom od tih mjesta bi ponešto naučili. Većina toga gotovo je nestala iz škola, školskih programa, čitanki i drugih udžbenika, pa je valjda razumljivo što sam radi toga tužna – objašnjava nam Stana Šašo.

Stana i MILAN, njezin suprug, svoje umirovljeničke dane provode nedaleko sinova: DRAGAN je poput roditelja ostao u DVORU, ima sina KOSTU i kći LENKU, a ZORAN sa suprugom i djecom, djevojčicom MILOM i dječakom ALEKSOM, živi s druge strane Une, u Novom Gradu. Djeca sa svojim obiteljima često posjećuju roditelje, čiji im je dom pravo izvoriste radosti za praznika i blagdana, a posebice prigodom najvažnijeg porodičnog okupljanja – na Sv. Ignjatija, 2. januara. Pa makar je to 'posna' slava, neusmjerena toliko na trpezu poput nekih drugih, svi istinski uživaju. Toga dana domaćini uglavnom ništa ne rade jer ih sinovi i snahe tretiraju kao najuvažnije i najdraže goste, a i djeci, njihovoj unučadi, bude sve dopušteno, na-

Milan i Stana Šašo

ravno u granicama 'normalnog' i pristojnog. Milan je sve do kolovoza 1995. bio službenik u upravnom odjelu tadašnjeg SUP-a, odnosno u miliciji. Ukupno ima više od 43 godine radnog staža.

— Naš miran i skladan život naprasno je prekinut ratom. Kad je počela Oluja na brzinu smo potrpali djecu i najnužnije stvari u auto, pa nakon duge putešestvije u još dužoj koloni završili u nepoznatom nam Čurugu kraj Novog Sada. Prezimali smo u jednoj nedovršenoj kući uz pomoć uštedevine koju smo uspjeli ponijeti sa sobom, a potom se zaputili u Banjaluku tražiti posao. Stana je bila 105-a na listi tamošnjeg biroa za zapošljavanje, pa joj je jedna prijateljica i kolegica pedagoginja napomenula da će nastavnički posao lakše naći u Novom Gradu i okolici. Tako da je otišla onamo, zaposlivši se u seoskoj školi u Blatni. A Novi je, rekostmo vam, blizu naše kuće, do koje samo treba Unu prijeći. No most je tada bio miniran, pa smo naš dom mogli tek gledati s nekoga brda. Što se mene tiče, ja sam preko nekakve veze dobio posao u Kostajnici, a kući i Dvoru smo se vratili četiri godine nakon Oluje: iako je u toj akciji znatno oštećena, u nju je uselila obitelj izbjegla iz Travnika, koja će brzo iseliti u Kanadu. Kad smo se napokon fizički vratili doma, sredili smo papire za penziju i započeli novi život – objašnjava nam Milan.

Obnovu kuće na čiji su krov u ratnim sukobima pale dvije granate započeli su uz pomoć vlastitog novca i rada, zajedno sa sinovima koji su tada već bili studenti, a onda su uspjeli isposlovati i onu na teret države. Sa svojim su mirovinama oboje uglavnom zadovoljni: bude im dosta, kažu, za kakav-takav normalan život. Ne žale se, doduše, što su na moru posljednji put bili na samom početku devedesetih, kad su ljetni odmor proveli u Tribunju. Danas Stana za toplih sezona obrađuje vrt iz čijih će plodova pripremiti zimnicu, ali je vlastita kralješnica sve više odvraća od tog posla i zadovoljstva. No kad u ruke umjesto motike uzme knjigu, bolovi u kičmi naprosto 'ispare'.

— Jako puno čitam, uglavnom ono što nisam stigla dok sam bila učiteljica. Milan je opet stručnjak za križaljke, pa se za dugih zimskih dana zadubimo svatko u svoju 'zanimaciju' i tako prikratimo vrijeme do novog proljeća – kaže Stana, koja je za kraj razgovora s čitateljima Novosti poželjela podijeliti još jednu uspomenu na vedre dane svog učiteljevanja.

— Nekoliko je godina škola u kojoj sam radila imala svog 'zaštitara'; naime, odnekud je do naše zgrade dolutala ženka velikog ptičara, koju su lovci ostavili ili izgubili. Svakog je dana kroz pune četiri godine dežurala pred školom, čuvajući i nas učitelje i sve đake za skromnu plaću, hranu koju bi djeca otkidala od svojih gableca. Ali naša je Luna, kako smo je nazvali, bila istinski mažena, pažena i sa zahvalnošću prihvaćena u svojoj novoj ulozi školskog zaštitara. ■

Tzv. pripreme radnje za uništenje baštine socijalizma – Kupari (Foto: Grgo Jelavić/PIXSELL)

O ruglima i resortima

Provincijalni ushit zavladao je u stranim i domaćim ‘uglednim’ medijima zbog početka rušenja bivšeg vojnog odmarališta Kupari te izgradnje njegovog antipoda – luksuznog resorta

DA nije svjetskih medija, ne bi hrvatska javnost ni dobila priliku osvrnuti se na početak reizgradnje dubrovačkog hotelskog kompleksa Kupari. Uočimo dakle najprije činjenicu da relativno značajne vijesti o sebi čitamo tek iz prekograničnog odraza, ili bar da samo tada na njih zaista obraćamo pažnju. A ne bi li se važnost teme i kakvoća njezine obrade radi bolje vidljivosti dodatno istakla, naši medijski dostavljači sadržaja obavezno podcrtavaju slavu dotičnih stranih izvora. Tako ovom prigodom Tportal, prvih dana ožujka, donosi naslov: ‘Ugledni Guardian raspisao se o kulturnom Titovom odmaralištu pored Dubrovnika; ruglo postaje luksuzan resort’.

Mjesec dana ranije o toj nas je sudbini ‘kultne’ ostavštine informirao Poslovni dnevnik, naslovivši članak: ‘Počelo rušenje ‘hrvatskog rugla’: Na tom mjestu Singapurci planiraju gradnju najmodernijeg hotelskog resorta u Hrvatskoj’. Ruglo je nesumnjivo ključna medijska riječ za nered po kući, kao efektni sukus građanskog revolta i preneraženosti. No tek ugled inozemnog porijekla osigurava poželjan recepcijski ishod, pa u ovom slučaju doznajemo kako je problem Kupara, devastiranih još u ratu, nedavno potencirao ‘ugledni BBC’.

Ipak, ne bi imalo previše smisla nabrajati primjere uobičajene takve snishodljivosti i provincijalnog ushita, kad ne bi bili tijesno povezani s onim što upravo sada izvode buldožeri uz najatraktivniji dio obale Župe dubrovačke. Budući da se The Reputable Guardian, prigodno ga tako nazovimo, potrudio više nego konkurencija, napojit ćemo se dalje prvenstveno s toga medijskog vrela. Reporterka mu je hvalevrijedno potegnula

na jug Hrvatske, probazala kroz ruševine nekadašnjeg vojnog odmarališta u pratnji arhitekta zaduženog za reizgradnju, te nam iznijela svoja zapažanja. U prvi plan, već i podnaslovom, isturena je konstatacija da se ‘napušteno jadransko pribježište revolucionarnog lidera vraća u novi život’ baš nakon što je tamo KATE WINSLET snimila novi film, a Mr. Beast još jedan video za svoj YouTube kanal.

Odmah da kažemo, JOSIP BROZ je tu više zbog ugleda, makar i poljuljanog, ali s vojnim odmaralištem Kupari on sam nije imao puno veze, osim što je nedaleko od toga hotelskog kompleksa bila namještena i njegova vila. No doživotni jugoslavenski predsjednik, istini za volju, nije toliko posjećivao Kupare koliko svoju omiljenu rezidenciju u Igalu, svega tridesetak kilometara dalje, u Crnoj Gori. Objektivna se vrijednost Kupara danas ne može niti indirektno odnositi na njegove preferencije, ali kolegica iz uglednog Guardianana ionako nije odviše pažnje iskazala prema historijskoj pozadini.

Ona tako otkriva, terenski izložena nametljivoj južini, da je i sama Jugoslavija nazvana po vjetru jugu, a šteta je što nije istraživanje još malo produbila do otkrića da smo njemu u čast okrstili i čitavu jednu stranu svijeta. Nadalje, otkriva nam da su Kupari prije tri i kusur desetljeća uništeni za vrijeme opsade Dubrovnika, premda je tamo bila posrijedi u prvom redu okupacija srpskih i crnogorskih snaga, trajanja nepunu godinu. Pritom se u dva navrata poziva na lokalce i njihove želje da se kompleks ponovno stavi u turističku funkciju. No izjava lokalnog življa u tom članku uopće nema; očito je da bezmalo sve informacije potječu od navedenog arhitekta, MARKA DABROVIĆA iz studija 3LHD.

Izbor sugovornika, demonstrativno sveden isključivo na projektanta kojeg angažira investitor, trebao bi već sam po sebi biti povod za revidiranje Guardianova ugleda. Naime, u Dubrovniku postoji još arhitektonskih imena, pa čak imaju i svoje Društvo dubrovačkih arhitekata, k tome prilično aktivno. Pisalo se i u Novostima, prije gotovo osam godina, o tad već zahuktalim njihovim aktivnostima oko Kupara, ali za uvid u novije priloge tematiziranju ove materije upućujemo na lokalni medij Dubrovački dnevnik. Tamo je početkom veljače objavljen članak s naslovom: ‘Arhitektonski biser Kupara odlazi u prošlost, Ministarstvo ga odbilo zaštititi’.

Sažeto da prenese, spor se daje svesti na pitanje hotela Pelegrin, jednog od šest većih i manjih smještajnih objekata bivšeg vojnog odmarališta, ali jedinog uistinu iznimno vrijednog u arhitektonskom pogledu. Štoviše, upravo je Pelegrin upamćen kao, po tome kriteriju, vjerojatno najznačajniji hotel u dubrovačkom kraju, inače karakterističnom s najgušće koncentracije hotelske izgrađenosti u Hrvatskoj generalno. Kasnomodernističko djelo sarajevskog arhitekta DAVIDA FINCIJA u tom smislu predstavljalo je krunski dragulj novije baštine Dubrovnika.

Imajući to u vidu, tamošnji arhitekti upozoravali su i nadležna tijela i opću javnost na investitorsku prijetnju koja se nadvila poviše Kupara. Moglo bi se reći da su u njoj prepoznali zlokobnu najavu gradnje još starijeg i ljepšeg Pelegrina, ne dovodeći u pitanje samu obnovu hotelskog turizma u Župi dubrovačkoj. Prije svih, od njihovih se zahtjeva i sugestija distancirala ministrica kulture NINA OBULJEN KORŽINEK, a paralelno i Općinsko vijeće Župe dubrovačke, nadležno za donošenje nove urbanističke prostorno-planske

dokumentacije. Ministrica je svoju brigu prebacila na pomoćnika joj DAVORA TRUPKOVIĆA, lani privedenog po nalogu EPP0-a zbog korupcije u aferi Geodezija. U ono vrijeme Trupković je bio glavni konzervator u državnoj Upravi za zaštitu kulturne baštine i v.d. pročelnik Konzervatorskog odjela u Dubrovniku.

Općinsko vijeće zatim je neometano pregažilo sve napore udruženja arhitekata i širom otvorilo prolaz investitoru koji i ovdje funkcionira više kao apstraktan subjekt, kapital per se. U međuvremenu ih se na toj poziciji izmijenilo više, pa je uz izvjesnog ruskog tajkuna spominjan i naš kapitalac IVICA TODORIĆ, a u tako razgranatoj privatnoj igri zatečen je bio i kratkotrajni ministar graditeljstva RH IVAN PALADINA. Nalik projektu apartmanizacije dubrovačkog brda Srđ pod izlikom razvoja golferske sportsko-turističke ponude, što je osujećeno zahvaljujući nevladino-aktivističkom zalaganju, ulagači su se mijenjali svako toliko, ali politička im potpora nije slabila.

Pelegrin nije bio te sreće, investitor je odlučio da mu taj hotel jednostavno ne treba, i radije je izabrao očuvanje i restauraciju manjeg objekta entuzijastičnog naziva Grand. Riječ je o prvom kuparskom hotelu, donekle historičističkom, jednokatnom zdanju podignutom još između dva svjetska rata na mjestu gdje su se dotad proizvodili crijepovi iliti kupe po kojima je to mjesto i dobilo ime. Novinarica će onoga uglednog medija stoga prezentirati Dabrovićevo objašnjenje po kojem Pelegrin više nije obnovljiv, bez propitivanja alternativnih mogućnosti, kamoli izvora neovisno-stručne analize problema.

Arhitektu i suvlasniku biroa 3LHD, glasovitog i nedvojbeno također uglednog, ne treba se čuditi; njima je zacijelo svejedno grade li Park kneževa u Zagrebu ili hotel na pulskom Lungomaru ili Rimac Kampus u Svetoj Nedelji ili ruše Pelegrin u Kuparima. Sve to ide u jedan portfelj, iako Dabrović nije vjerodostojan ni kad najavljuje gradnju u Kuparima ‘samo na mjestu postojećih objekata’, jer danas projektirane ‘32 individualne vile na obroncima brijega’ koje će biti prodane trajnim vlasnicima ili iznamljivane, prethodno nisu tamo bile niti u planovima. Njegova sugovornica ipak, umjesto zaključka, uvidavno prenosi frustraciju arhitekta prinuđenog da nenadano punih 10 godina čeka na prve radove.

‘Sad svi čekaju samo da se to konačno i dogodi’, glasi citat arhitekta 3LHD-a i zadnja rečenica Guardianove reportaže, ali definitivno ne prolazi vrijeme u iščekivanju svima jednako. Većina hrvatskih medija papagajski će preuzeti tamo podastro stajalište od ugleda kao neupitno superioran uvozni artikl, garniran znanim investitorskim obećanjem zaposljavanja domaće čeljadi u prostoru koji se po toj imbecilnoj kakofoniji zvao ‘Titov Monaco’ i ‘jugoslavenski Havaji’. Kad si tako ugledan, slobodno možeš kolonijalistički lupetati po tastaturi poput buldožera, i sve će ti to pozlatiti domorodački benevolentni mediji.

A bit će da njima u konačnici nije važno ni to što ih ovdašnje tržište rada, sve napućenije inokontinentalnom radnom snagom, demantira otprilike toliko dugo koliko i ovaj projekt hvata zalet kroz institucije. Usporili su ga jogunasti predstavnici struke koje će novinarka Guardiana čisto usputno spomenuti kao stanovite nedefinirane ‘aktiviste’, tj. ‘učesnike kampanje’, ustvrdivši tek da im zalaganje – nije uspjelo. Tri decenije nakon ratnih iskušenja, i oni i Dubrovnik suočeni su s tim da za rušenje tamošnjih spomenika više nije neophodan vojni agresor; to su danas sve sami domaći i svjetski uglednici. ■

ИНФОРМАТОР

Што се крије испод? – манастир Крка (Фото: Душко Јарамаз/PIXSELL)

Тајна манастирских катакомби

Конзерватори проводе археолошка ископавања у циљу истраживања античких гробница при чему наглашавају сурадњу Епархије далматинске

БОГАТА археолошка баштина Шибенско-книнске жупаније последњих дана се налази под великим занимањем јавности. Православни манастир Крка у својим катакомбама крије, према процјени стручњака, античке, точније касноантичке гробнице. Девет последњих почивалишта, за које се не може прецизно одредити откад датирају, откривено је још крајем 1980-их. Остала је нетакнута још једна гробница.

Како нам објашњава МАРКО СИНОБАД из Конзерваторског одјела у Шибенику, у манастиру Крка још увијек није било сунавних археолошких истраживања. Прво археолошко ископавање, у склопу заштитних конзерваторских радова након потреса 1986., провео је Музеј книнске крајине у дијелу унутрашњег дворишта те у простору катакомби 1989. и 1990. године.

— Не знамо обим и карактер тих радова јер не постоји сачувана теренска документација. Трагови земље на зидовима катакомби указују да је некад читав простор био затрпан слојем земље преко једног метра висине у односу на данашњу ходну површину. Није познато када је она ископана и када су отворене гробнице у катакомбама. Унаточ свим проведеним активностима, простор катакомби је сачувао нешто интактног археолошког потенцијала. Ријеч је о двије потенцијалне локације неистражених гробница и једном археолошком профилу иза којег је преостало око два кубика културних слојева. Чини се да ни све гробнице нису ископане до краја па се ондје могу очекивати нови резултати – открива Синобад. Додаје да је 1970-их пронађен један балзамариј из времена Римског Царства, међутим њему је данас изгубљен траг. Колико год да су досадашња археолошка ископавања била ограничена, она су

већ потврдила постојање античког, али и праповијесног културног слоја у манастиру Крка, говори конзерватор.

Геофизичко истраживање из 2017. провела је фирма Геарх из Марибора под стручним водством БРАНКА МУШИЧА. Недеструктивним истраживањем обухваћени су унутрашње манастирско двориште, сви тријемови, дијелови трпезарије и капеле св. Саве те вањски дворишни простор западно, јужно и источно уз манастир.

— Резултати указују да је археолошки локалитет на мјесту манастира знатно веће површине од простора који затварају данашња крила манастира и гробљански оградни зид. Правци пружања зидова, који су детектирани у рубним квадрантима, излазе изван истражених површина у свим смјеровима и свједоче о постојању старијег комплексног архитектонског комплекса – објашњава наш сговорник.

На питање на које је све начине Конзерваторски одјел у Шибенику укључен у конзерваторска и рестаураторска истраживања манастира Крка, Синобад говори да његов одјел проводи надзор над свим истражним, грађевинским те конзерваторско-рестаураторским радовима у манастиру.

— Министарство културе и медија има добру сурадњу с манастиром након доласка митрополита далматинског НИКОДИМА (Косовића) на мјесто игумана манастира Крка 2012. Митрополит Никодим покренуо је бројне пројекте на очувању баштине у власништву Епархије далматинске и подржава разне врсте истраживања. Археолошка ископавања, која су проведена у манастиру у периоду од 2018. до 2020., прописана су посебним конзерваторским увјетима за захвате саниције темеља и зидова сјеверозападног pročеља манастира те за уређење манастирске гостопримнице. Заштитно археолошко ископавање уз зидове манастира и геофизичко истраживање, финансијерало је Министарство културе и медија рх кроз програме заштитних радова на културним добрима, док је заштитно ископавање у простору гостопримнице финансирао Епархијски управни одбор Епархије далматинске – наводи Синобад.

Планирано археолошко ископавање у простору катакомби било би прво ископавање сунавног карактера које има за циљ удовољити знанственом интересу. Такав интерес за катакомбе исказала је Јосипа Барака с Одјела за археологију

Свеучилишта у Задру која се бави рано-кршћанском археологијом. Ипак, још увијек нема осигураних средстава за планирано археолошко ископавање. Марко Синобад истиче да му је, као археологу конзерватору, посебно важно привући колеге из струке да раде и истражују на подручју Шибенско-книнске жупаније.

■ Ања Кожул

Шансе за мањинске опћине

Проблем су компетитивни натјечаји за европске фондове у којима се опћине с малим капацитетима натјечу с пуно већим градовима

УСРПСКОМ културном центру у Загребу, представљена је публикација 'Каталог пројектних идеја и могућности за кориштење фондова ЕУ за субјекте од значаја за српску националну мањину 2021. – 2027.'.

Каталог је израдила конзултантска организација БДЦ д.о.о. чији су стручњаци провели теренско истраживање међу опћинама у којима живи преко трећине становника српске националности, као и међу правним субјектима од значаја за српску заједницу. Сврха каталога је јачање капацитета локалних заједница и свих српских организација за бољу апсорпцију средстава из еси фондова те других фондова и програма бесповратних средстава ЕУ, унутар раздобља од 2021. до 2027. године.

Након уводних ријечи МИЛЕ ТАТОВИЋ РАМЉАК из Центра за развој и инвестиције, предсједник снв-а БОРИС МИЛОШЕВИЋ подсјетио је на ранији пројект анализе јединица локалне самоуправе са значајним учешћем српског становништва.

— Ранија анализа ишла је према опћинама које су имале преко 15 посто удјела Срба у становништву. Таквих је било 47, а посебно се обрађивало 17 опћина с преко 50 посто Срба. Анализа је указала на ниску апсорпцију, односно да неке опћине до краја 2020. нису повукле ни један еуро. Проблем су компетитивни натјечаји гдје

се опћине с малим капацитетима натјечу с пуно већим градовима који имају пуно веће капацитете. И за ово финансијско раздобље направили смо анализу. Показало се да су, као и прошли пут, проблеми у опћинама слични, рекао је Милошевић и нагласио да је представљен каталог чије податке у реалном времену треба стално надопуњавати. О самом каталогу причао нам је КАРЛО ЈУРАК, директор сектора за стратешко планирање компаније БДЦ.

— Обишли смо осамнаест опћина које према попису становништва из 2021. имају више од 33 посто српског становништва и тамо радили партиципативне радионице како бисмо прикупили информације о њиховим потребама. Разврстали смо их у три скупине: средишњу чине опћине Крњак, Војнић, Гвозд, Врховине, Двор, Плашки, Доњи Лапац и Удбина, јужну Кистање, Ервеник, Бискупија и Грачац, а источну Борово, Ердут, Негославци, Јагодњак, Маркушица и Шодоловци. На темељу прикупљених података с терена, скупили смо потребе и повезали их с конкретним приликама за стјецање средстава из националних и европских фондова која су у том оквиру могућа за те средине, за снв, српске организације и мањинска вијећа – наводи Јурак.

— Осим прилика, разликују се и потребе, зависно о подручјима; о типу краја, повијесним узроцима које су становништво усмјеравали према одређеним дјелатностима или према ситуацијама у којима су присутније сличности јер већина опћина обухваћених истраживањем има индекс развијености 'један', дакле најслабији – рекао је Јурак.

Нагласио је да од потреба претеже развој социјалне инфраструктуре, односно социјалних услуга. То не чуди јер је демографски популација врло стара и на рубу сиромаштва.

— Након потреба у смјеру социјалног укључивања и задовољавања социјалних људских потреба, долази инфраструктура јер се те ствари не могу одвојити. Успјели смо повезати инфраструктурне и социјалне пројекте да видимо како могу чинити цјелину те задовољити потребе заједнице. Како је пројект рађен у реалном времену, нисмо могли чекати објаву каталога, него смо у контакт с конкретним опћинама ушли након проведеног теренског истраживања, што је предност и недостатак овог пројекта – нагласио је Јурак те додао да каталог садржи и препоруке за сваку од средина. Како нам је рекла МИРЈАНА РАДОВАН, стручњакиња за социјалне политике БДЦ-а, каталог је рађен од априла 2024. до јануара ове године.

Представљен је 'Каталог пројектних идеја и могућности'

— Било је занимљиво заједно с опћинама долазити до неких приједлога које смо касније повезали с приликама из ЕУ фондова и које се данас налазе у овом каталогу. Све три групе опћина могу рачунати на прекограничне фондове јер сваки од њих садржи попис жупанија које су прихватљиве у одређеном прекограничном програму. Настојали смо наћи пројектне приједлоге који кореспондирају с опћинским надлежностима – социјалним и комуналним услугама, културом, туризмом и спортом, а код економског развоја узели смо у обзир развој пословних зона гдје је то било могуће, казала је Радован. У расправи су учествовали директор БДЦ-а ДРАЖЕН БРЕГЛЕЦ, представници Ердута и Ервеника.

■ Ненад Јовановић

Додела признања

од значаја за српску заједницу. Панић је цео свој живот активан на подручју места из којег долази. Жеља му је да се млади више активирају у том сегменту.

— Млади се данас другачије уче. Ми смо са 16 година организовали различите активности, а они данас имају сасвим другачије приоритете – рекао је Панић. Представник организације Срби за Србе ПРЕДРАГ МАРИНКОВИЋ изразио је захвалност на признању, истакавши да ова хуманитарна организација остаје истрајна у својим циљевима, а то је помоћ онима којима је најпотребнија.

— Захваљујући сарадњи с Осечкопољском и барањском епархијом, на овом смо подручју помогли 100 породица, куповином грађевинског материјала, алата, пољопривредних машина или кућа – истакао је гост из Србије. Млада Хана Антунић из Вере годинама је активна у спорту, од тога годину и по дана у Карате клубу у Бијелом Брду. — Била сам државна првакиња у каратеу, а имала сам и запажене резултате као млада гимнастичарка – осврнула се на досадашње најзначајније резултате Хана. У културно-уметничком делу програма наступили су ученици који су били најспешнији на конкурс 'Деца, песници рода свога', Дечји хор боровског пододбора Просвјете Сањалице, Тамбурашка секција куд-а Бранислав Нушић из Борова те Тамбурашки састав Дунавске зоре.

■ Сенка Недељковић

Координација дожу-пана

Заменици жупана из реда српске заједнице на Координацији у Сиску расправљали су о односима жупанија према мањинским заједницама

Редовна седница Координације заменика жупана из реда припадника националних мањина одржана је у Сиску, а домаћин је била заменица сисачко-мославачког жупана МИРЈАНА ОЛУЈИЋ ВОЛОДЕР, која је и председавала седницом. На дневном реду били су анализа постојећег политичког стања у

Хрватској, положају заменика жупана из реда припадника националних мањина као резултат пописа становништва у Републици Хрватској, интензитет обнове и стање инфраструктуре у Сисачко – мославачкој жупанији, односно на подручјима која су насељена претежно припадницима националних мањина. Анализирана је и сарадња жупанија са већима и представницима националних мањина. Седници Координације присуствовали су директорка Управе за стамбено збрињавање ТАТЈАНА ВУКОВРАТОВИЋ СПАСОЈЕВИЋ те начелници општина Гвозд и Двор, МИЛАН ВРГА и НИКОЛА АРБУТИНА.

Заменици жупана у Сиску
(Фото: Срђан Јеремић)

Испред Вуковарско – сремске жупаније седници је присуствовао заменик жупана СРЂАН ЈЕРЕМИЋ. Направио је кратку ретроспективу и указао на искораке које је направила Вуковарско-сремска жупанија, везано уз подршку Већима и представницима националних мањина.

— Имамо 120 мањинских већника и три представника већа. У односу на прошлу, наша жупанија је ове године за подршку у раду мањинских већа и њихових представника издвојила 25 одсто више средстава, што ће помоћи квалитетнијем дефинирању и спровођењу њихових програмских активности – поручио је заменик жупана с истока Хрватске. Према његовим речима, Вуковарско-сремска жупанија показује сензибилитет када су у питању представници мањинских заједница.

■ С. Н.

Оштећен споменик крај Сесвета

Непознати починиоци поново су ишарали споменик Првом загребачком партизанском одреду 'Силвестар Пелцл'

НЕПОЗНАТИ починиоци поново су ишарали споменик Првом загребачком партизанском одреду 'Силвестар Пелцл' у шуми Дивјача код Сесвета. Како нам је рекла

Анкица ЛЕЖАИЋ, потпредседница УАБА Дубрава – Сесвете, споменик је по тко зна који пут ишаран око 22. марта.

— Полиција је обавијештена, а споменик ћемо очистити – рекла је и нагласила да су тамошњи антифашисти најоштрије осудили тај вандализам уз поруку: 'Стићи ће вас рука правде кад-тад!' и оцјену да ова власт подржава такве вандализме кад није у стању починиоце не може привести правди. Подсјећамо, Први загребачки партизански одред с 20 бораца на челу са СИЛВЕСТРОМ СИЛВИОМ ПЕЛЦЛОМ формиран је 15. јула 1941. у шуми Дивјача код Сесвета, гдје им је била земуница. Након неколико борбених акција, одред се дијели у двије групе; дио бораца се враћа у Загреб и прелази у илегалу, а дио пробија према Жумберку и Билогори гдје се спаја с тамошњим партизанима. Загребачки партизански одред поново је формиран у септембру 1943.

Осим народног хероја МАРИЈАНА БАДЕЛА, чија је група снабдијевала одред, међу борцима су били и политички комесар одреда АНТЕ ДОБРИЛА који је током рата био на партијским и војним дужностима, као и ПЕТАР Бишкуп ВЕНО који је као командант 32. дивизије 10. Загребачког корпуса погинуо пред крај рата и био проглашен народним херојем.

Пошарани споменик

Споменик је подигнут 1971. у част 30. годишњице оснивања, заслугом тадашњег председника опћине МАРИЈАНА КОСА. Смјештен у шуми, на мјесту до којег се хода 20 минута, дуго је био занемарен и запуштен. Плоча са споменика је отуђена, највјероватније 90-их, а колиш уништен.

УАБА Дубрава-Сесвете учинила све да се споменик очисти и да буде израђена нова плоча с изворним натписом која је постављена крајем 2019. али је већ у јануару 2020. поново украдена, да би у марту 2022. била нађена наслоњена на споменик и видно оштећена. Након обнове у леваници Академије ликовних умјетности, враћена је и постављена на постамент који је бетониран у оквиру обнове споменика крајем липња 2022.

Уз ове најизраженије акте вандализма, вандали су често уништавали цвијеће и исписивали ушато У по споменику, али како је навела Лежаић, УАБА Дубрава-Сесвете остаје упорна у његовом одржавању.

■ Н. Ј.

ИНФОРМАТОР

Председник
беломанастирског
Пододбора Дејан
Јеличић

Прескупинаја

Највише занимања на скупштини беломанастирског пододбора Просвјете изазвао је закуп конференцијске дворане у Етнолошком центру барањске баштине

ПОДОДБОР Бели Манастир СКД-а 'Просвјета' одржао је редовну извјештајну скупштину у малој дворани Српског културног центра (СКЦ). На скупштини је, осим председника ДЕЈАНА ЈЕЛИЧИЋА и потпредседнице БОЈАНЕ КУРЛАГИЋ, било још 10 од укупно 17 чланова. На скупштини је било и неколико гостију – представника локалних српских организација, а међу њима је био и председник осјечког Пододбора ЗДЕНКО ЧИКАРА као представник Главног одбора 'Просвјете'.

Председник Дејан Јеличић поднио је извјештај о раду и финансијски извјештај за 2024. те програм рада и финансијски план за 2025. годину. Извјештаји и планови једногласно су усвојени. У току 2024. године Пододбор је одрадио, организовао или суфинансирао 29 активности, колико се отприлике планира и у 2025. Све је то остварено с укупним приходима од 8.934 еура. Уз чланарину, сав остали приход потјече од Савјета за националне мањине.

У дискусији о поднесеним извјештајима највише занимања изазвала је ставка од 170 еура колико је плаћен закуп конференцијске дворане у Етнолошком центру барањске баштине (ЕЦББ) дана 5. новембра прошле године кад је ту одржан разговор с ДЕЈАНОМ ЈОВИЋЕМ о његовој књизи 'Увод у Југославију'. Председник Пододбора Јеличић објаснио је да беломанастирски Пододбор дјелује већ 28 година, али како 'Просвјета' нема сједиште у Белом Манастиру, управитељима ЕЦББ-а тај формални разлог довољан је да Пододбору ускрате бесплатно кориштење градских простора, што је омогућено свим другим организацијама. Да ствар буде још гора, ове године закуп је повећан на чак 300 еура, што је оцијењено као претјерано велик износ за сат-два кориштења. Стога су неки чланови предлагали да се

сви програми на којима се не очекује (пре)велик број посјетилаца одрађују у Српском културном центру, а председник Јеличић је одговорио да постоји закључак да се Пододбор не би требао затварати у 'српски' простор, већ би његов рад требао бити видљив и осталим грађанима. Поготово стога што се ради о Етнолошком центру барањске баштине, који би морао (више) уважавати и мањинске заједнице у Белом Манастиру (српску, мађарску, ромску, њемачку...). Но, док се то системски не ријеша, у будућности ће Пододбор своје активности у ЕЦББ-у организовати у сарадњи с организацијама које имају право на бесплатно кориштење.

■ Јован Неђић

Подршка Вјери Андријић

На годишњици оснивања 10. загребачког корпуса говорници су пружили потпору прогоњеној партизанској ветеранки

ПРВОГ марта у Старој градској вијећници у Загребу, свечаном академијом обиљежена је 81. годишњица формирања 10. загребачког корпуса. Скуп су организи-

рали Савез антифашистичких бораца и антифашиста (САБА) РХ и Заједница удруга антифашистичких бораца (ЗУАБА) Загребачке жупаније и Града Загреба. Међу свим угледним гостима и представницима власти, укључујући бившег председника Стјепана Месића, изасланика садашњег председника Велибора Мачкића, председника Градске скупштине ЈОШКА КЛИСОВИЋА, начелника Расиње ДАНИМИРА КОЛМАНА те замјеника градоначелника ЛУКУ КОРЛАЕТА, највећи аплауз добила је 101-годишња партизанка ВЈЕРА АНДРИЈИЋ која је најновија политичка жртва поступака ДОРХ-а. Она је у говорима и изјавама добила подршку свих окупљених.

— Допринос Загреба антифашистичкој борби свједочи податак да је сваки четврти тадашњи становник судјеловао у борби против фашизма. Поносни смо што је управо на овим просторима међу првима организиран отпор фашизму. Антифашистички борци, они који су положили живот и они који су још увијек међу нама, симбол су слободе и отпора – истакнуо је Корлает. 'Антифашизам је глобални покрет настао као одговор на фашизам, али да против модерних облика фашизма се треба борити и данас', нагласио је.

— Што младе генерације знају о Дотршчини, Раковом Потоку, о судјеловању сваког четвртог Загрепчанина у НОВ-у, о томе да је Јосип Броз Тито додијелио граду орден народног хероја? Упитно је знају ли тко је био на којој страни. Велика је одговорност актуалне власти да се тај дио повијести поново врати у уџбенике и школске програме, а не да се из њих избације – казао је председник САБА РХ ФРАЊО ХАБУЛИН. Бивши председник Стјепан Месић говорио је о Вјери Андријић.

— Жену од 101 године доводи се у везу с нечим с чим она нема везе, била је болничарка за вријеме рата. Срамотно је што се догађа, казао је. Како нам је Хабулин рекао, обиљежавање је и овај пут у великом дијелу био медијски прешућено.

— Да није било Вјере Андријић, нитко не би извјестио о обиљежавању. Не могу прихватити да се истрага врши на начин да се испитује жена која настоји још увијек сачувати успомену на другарице и другове с којима је ратовала. Осим тога, неки фрањевци су током рата јасно заузели усташку страну, носили пиштоље за пасом и пријетили малобројним симпатизерима НОВ-у Широком Бријегу – казао нам је Хабулин.

Десети корпус формиран је Титовом наредбом 19. јануара 1944. у селу Расиња, а у његовом саставу биле су 32. и 33. дивизија, шест јаких партизанских одреда, диверзантски батаљон и друге пратеће јединице, укупно 6.335. бораца. Борио се на подручју сјеверозападне Хрватске, углавном у окружењу њемачко-усташких снага, али је сурађивао и с осталим партизанским јединицама. Био је једини у Народно-ослободилачкој војсци који је носио име града.

■ Н. Јовановић

Како остати дете

Глумице београдског позоришта Велики мали принц вуковарским малишанима говориле су о устрајности да заувек у души остану деца

УНАСТАВКУ програмских активности, усмерених на најмлађу популацију, Заједничко веће општина (ЗВО) из Вуковара организовало је 26. фебруара у Српском дому представу 'Чаробна метла – дневник једне вештице', у продукцији позоришта за децу Велики мали принц из Београда. У представи је уживало готово 400 малишана из дечјих вртића Вуковарско-сремске жупаније, у којима се процес васпитања одвија на српском језику и писму. Према речима председника Одбора за културу ЗВО-а Вељка МАКСИЋА и овај пут је примарни циљ био развеселити малишане те их уједно подстаћи да од најранијег узраста посећују позориште.

— То је прилика да се упознају с матерњим језиком, развеселе и подруже те стекну навику одласка у културне установе – нагласио је Максић подсетивши на добру сарадњу са гостујућим позориштем. Захваљујући томе, у Вуковару је изведено неколико њихових дечјих представа, попут 'Три прасета' и 'Јежеве кућице'. Главне протагонисткиње представе су младе глумице АНАСТАСИЈА ТОШИЋИЋИ и СТАША БАНИЋЕВИЋИ. Анастасија тумачи лик тетке Јеце, која трага за својом чаробном метлом.

— Порука представе је да у души треба увек остати дете, али истрајно и упорно у свему томе. Деца феноменално реагују и због доста музике која прати представу. Вештица је у овом случају позитиван лик, како би указали да ствари које делују негативно, понекад могу да имају и позитивну страну – рекла је Тошићева говорећи о значају улоге и поруке најмлађима.

Улогу Јецине сестричне тумачи петнаестогодишња Сташа Банићеве, која се девет година бави глумом, и која се одлично снашла у интеракцији с децом. — Ја сам разиграна и весела тинејџерка коју мрзи да учи – открила је Сташа. Нагласила је да иако је текст био

Свечаност у Старој градској вијећници Загреба

Ратне илузије

Готово двије године еу и њезини партнери неуморно понављају мантру о 'праведном миру' у Украјини. Но, што то заправо значи? У европском политичком рјечнику 'праведни мир' значи ништа мање него тоталну побједу Кијева – повратак свих окупираних територија, укључујући Крим, и слом руске агресије. Но, након стотина милијарди долара војне и финансијске помоћи, рат у Украјини не иде према тој замишљеној 'правди'. Напротив, Украјина је у дефанзиви, губи териториј и људство, док еу све теже подноси финансијски терет сукоба.

Док европске елите и даље говоре о 'правди', стварност на терену је неумољива. Руска војска, унаточ свим санкцијама и војним поразима у почетним фазама рата, поступно напредује. Украјинска страна, иако херојски брани своју земљу, исцрпљена је сталним губицима и хроничним недостатком стрелјива. Америка, сада под водством Доналда Трампа, смањује подршку, док еу нема ни војну индустрију ни политичку вољу да попуни тај вакуум.

Колико дуго европски лидери могу одржавати илузију да ће још више оружја, још веће санкције и још дубљи ровови довести до 'праведног мира'? Повијест ратова показује да се трајни мир постиже компромисима, а не тврдоглавим инзистирањем на максималистичким циљевима. 'Праведни мир' у овом случају није ништа друго него продужавање рата без реалне стратегије за његов завршетак.

Прва и највећа жртва ове стратегије су сами Украјинци. Док се европски политичари надмећу у декларативној подршци, они који ратују на првим линијама немају луксуз апстрактних идеала. Сваким даном губе животе, а њихова земља постаје све веће поприште разарања.

Но, економске последице рата све више осјећају и грађани еу. Инфлација, растући трошкови живота и исцрпљивање јавних финансија постају горући проблеми. Владе троше милијарде еура на војну помоћ Украјини, док се код куће боре с поскупљењем енергената, растом каматних стопа и незадовољством бирача.

Уз то, политички терет ове стратегије постаје све тежи. Еу се све више поларизира између оних који и даље инзистирају на максималистичкој стратегији и оних који увиђају да ће рат прије или касније морати завршити преговорима. Свака нова година рата значи даље слабљење европске економске и политичке стабилности.

Заговорници бескомпромисне подршке Украјини воле рећи да је 'праведни мир' морална обвеза. Но, реалност међународне политике никада није била вођена искључиво моралним начелима. Свијет је видио бројне ратове у којима су велике силе биле присиљене прихватити мање од онога што су сматрале 'праведним'.

Примјер тога је Корејски рат, који је завршио пат-позицијом, или Вијетнамски рат, гдје су сад биле присиљене повући се унаточ идеолошким циљевима. Чак су и најјаче свјетске силе често биле присиљене на компромисе кад је цијена побједи постала превисока.

У случају Украјине, постоји кључна разлика – Русија, иако агресор, није војна пријетња свјетском поретку у истој мјери као што су то биле нацистичка Њемачка или царистички Јапан. Она није пријетња која захтијева потпуну војну елиминацију по сваку цијену. Зато се поставља питање – има ли свијет довољно интереса и снаге да апсолутно порази Русију. Тренутне чињенице говоре супротно.

Након више од двије године исцрпљујућег рата, крајње је вријеме да се европске елите суоче с реалношћу. Наставак понављања фраза о 'праведном миру' само одгађа нужну расправу о могућим рјешењима. Сваки рат завршава преговорима – питање је само колико ће још

Украјинаца и Европљана платити цијену док политички лидери не престану с демагогијом.

Ако еу настави финансирати рат без јасне стратегије изласка, трошак ће постати превелик. Не само економски, већ и политички. Грађани еу већ сада све више доводе у питање наставак подршке, док популистичке странке које заговарају другачији приступ јачају дијем континента.

Праведни мир, у свом досадашњем облику, постаје само још једна фраза којом се оправдава продужавање сукоба. Вријеме је да еу схвати да се ратови не добивају илузијама, већ реалним процјенама моћи и интереса. У супротном, Украјина ће наставити крварити, а еу ће све дубље тонати у властите унутарње проблеме.

■ Душан Цветановић

Карневалске варнице

ВРЕМЕ поклада, које претходи великом посту, обилује различитим регионалним обичајима. У крајевима с израженом карневалском традицијом организују се свечане поворке, читава ритуали и представе. У многим крајевима ипак му се, због шаренила костима,

Каштеланске 'игре' (фото: YouTube printscreen)

несвакидашњих улога и поклона, највише радују деца. Ипак, ове године му се посебно обрадовао, барем је тако звучао, председник Србије Александар Вучић. Он је већ другу годину заредом имао 'част' да се на крају карневалске церемоније у Каштелима близу Сплита спали лутка с његовим ликом, такозвани 'крњо' – симболични кривац за све недаће локалног становништва у протеклој години.

Вучић је рекао да је поносан на то што поново у Хрватској спаљују лутку са његовим ликом, јер то значи да је урадио 'нешто много добро за Србију и српски народ'. 'Не постоји ниједан

лепши знак него кад вам Хрвати спаљују лутку, сваке године за редом. Онда сте много, много тога доброг урадили за српски народ. Тако да, поносан сам на то и бескрајно им хвала на томе. Желим им исти резултат и следеће године, а и оне тамо', рекао је.

Догађај сатиричног карактера попримио је тако много шире димензије од уобичајених. Ове године додуше, за разлику од прошле, када су спаљене лутке с ликовима Александра Вучића и Владимира Путина, није било протестних нота упућених Амбасади Хрватске у Београду. Али су многи чланови Владе Србије поново бурно реаговали видевши у овоме 'израз патолошке мржње према Србији и њеним грађанима' и 'нарушавање међунационалних као и односа између две земље' и тражећи чак да хрватске власти идентификују и казне одговорне.

И у самој Хрватској традиционално паљење 'крње' редовно изазива негодовање појединих кругова, најчешће оних блиских лику или делу актуелне лутке. Сваке године се запали неко или нешто и увек неко буде увређен или осупнут. Током година, на мети су се нашле разне фигуре и симболи, биле су спаљене рецимо 'геј сликовнице', а онда и 'геј пар с дететом'. Било је и других председника, политичара и јавних особа чије су се лутке спаљивале. Ширум Хрватске у улози 'крње' својевремено се налазио и бивши председник иво Јосиповић, и то за време свог председничког мандата 2011. године, када су га спалили обученог у српску народну ношњу и ставили му шајкачу на главу с беџом 'ПравДа'. 'Горели' су и зоран Милановић, Јадранка Косор, Жељко Керум, Божо Петров, Славко Линић, Жељко Јовановић, Иван Турудић и многи други. Горела је и лутка бивше председнице Хрватске Колинде Грабар-Китаровић. Баш у Каштелима спаљена је 2019. године и лутка милорада Пуповца, и то у традиционалном српском оделу и опанцима, која свира фрулу, док лутка у лику Пленковића 'плеше како Пуповац свира'.

И ширум света се у различитим карневалским поворкама могу видети маске, персонификације разних појава, лутке, различита упризорења многих локалних и светских политичких лидера. Све оне редовно користе сатиру и иронију како би се наругале политичарима и неким друштвеним аномалијама, како би указале на поједине проблеме у земљи и свету. Односно, на оно што они сматрају проблемима. Уз неизоставну дозу забаве и ослобађајућег смеха у раскалашном периоду кад се сме и може више него иначе.

'Крив си за то ћа никад ниси призна истину о рату. Хушкаш и провоцираш. Шириш великосрпску идеологију. Томпсон несми пиват у Пули. Зато ћа Северина несми пиват у Београду. Хрватска ти је за све крива и нападаш је ди год стигнеш. Глумиш жртву. Мишаш се ди ти није мисто. Глумиш великог вођу. Лажеш. Глумиш миротворца. Још живиш у 90-има. Подржаваш злочинце. Ствараш подјеле. Крив си за све ћа јеси и ниси и зато га ужгај' – прочитано је у Каштел Сућурцу уочи паљења лутке с ликом Александра Вучића.

Оптужница, или радије пресуда, врло је знаковита. Поред тога што је ово заиста редак случај да је улога 'крње' додељена страном државнику и да се у њему тражи 'кривица за све невоље', па још и два пута заредом, из 'оптужнице' је јасно да је она много више од карневалске сатире. Она се позива на неке 'истине и ауторитете' које није популарно пропитивати и ослања се на крајње поједностављену, али дубоко укоренењу и прихваћену перцепцију прошлости. Она себи додељује тапију на истину (коју други могу само да признају, не и да полемису с њом), али притом жели да слуша Томпсона у Пули. А те варнице и та ватра су много опасније и опипљивије од оних карневалских.

■ Оливера Радовић

#241
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

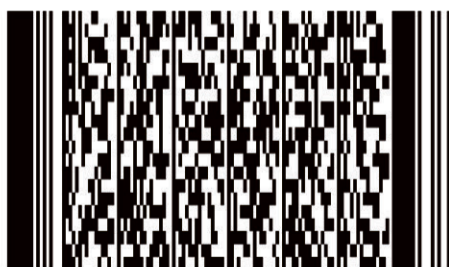
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**
Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Жена која се не заборава

ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

Катарина Богдановић, рођена прије 140 година у Трпињи поред Вуковара, прва је школована филозофкиња у Србији и прва је уредница Женског покрета, првог феминистичког часописа у Југославији

Писали смо на овим страницама и на нашем порталу више пута о милици Богдановић, првој жени која је докторирала филозофију на Загребачком свеучилишту, 1907. године. Њен каснији живот и рад били су највећим дијелом везани за Београд, као и многим с ове наше стране. Кад бисмо се у покушају становитог 'паралелизма' онда упитали тко је била њена тамошња колегица, прва жена која је завршила филозофију на београдској универзи, у том случају, оно мало људи који се баве тим дијелом наше културне историје вјеројатно би по неколико линија изгледности и логике споменуло велику и несретну ксенију атанасијевић. И били једнако у праву и у криву, по закону парадокса. Ксенија је заиста прва докторирала, 1922., и постала активни и чувен филозоф – практичар и мислилац, све док је нису сасвим били изгубили из струке, а онда умало и из повијести. Али, прва која је дипломирала филозофију на истој катедри Београдског свеучилишта, пуних седам година раније, што би био по себи довољан разлог за вјечно памћење, данас је најжалост готово заборављена. Та жена звала се Катарина Богдановић. Рођена је прије равно 140 година, 1885., у мјесту које нам ево скоро три и пол деценије ствара само најстрашније асоцијације – у

Трпињи поред Вуковара, у посљедњим деценијама Аустро-Угарске Царевине. Дакле, и прва школована филозофкиња у Србији била је гренацка Пречанка, из данашње Хрватске.

Пратећи њено кретање животно, академско и знанствено, а под тамним свјетлом историје двадесетог вијека које је најчешће давало ону 'задњу руку', доносило и заокруживало важне и крајње одлуке, примјећују се неке уобичајене етапе, као код већине тих ријетких високо школованих жена и интелектуалки, и друге сасвим личне и партикуларне. Катарина је учитељску школу завршила у Карловцу, тој суровој, ригидној и једнако просвјетљеној, 'огледној' војној гарнизони и једном од центара чију голему важност дијеле једнако оба овдашња народа. Катарина је најприје радила као учитељица – позиција углавном највиша што је једна образована жена могла постићи тада – селећи се нужно типично у тој генерацији легендарних 'кофераша' дуж Царевине, па јој је први посао био у Тузли, у анектираној Босни. А онда, као толики идеалисти одавде, и Хрвати и Срби, одлучује, противно околини и обитељи, да и сама оде у 'балкански Пијемонт' – у Београд, главни град младе Краљевине Србије и тамо упише студије филозофије и књижевности. Дипломирала је код два титана – филозофију код Бране Петронијевића, а књижевност код вјеројатно најутјецајнијег књижевног критичара у читавој повијести националној, код самог Јована Скерлића. Спирителски и критички рад почиње, што би се рекло, 'одмах с врха' – прве чланке и огледе објављује у Делу и Српском књижевном гласнику. Данас често чујемо фразу о некоме као 'немирном духу': кад читамо о Катарининим изборима и животним корацима, синтагма дјелује преслабо. Иако добива посао на гимназији у Смедереву, одлази у Француску, преко Гренобла у Париз, гдје на Сорбони слуша предавања и укључује се у друштвени живот. Још једна фраза некадашња у биографијама значајних личности била је она о 'напредним идејама', што се читало као лијежим идејним изборима дакако. Да је Катарина Богдановић била и остала љевичарка читавог живота, ту нема сумње, али и томе је ишла корак даље: у Паризу је постала члан и активистка ФСА - La Federation communiste anarchiste – односно Анархокомунистичке федерације. Кад се коју годину послје вратила у Србију и почела предавати у гимназији, какав то мора да је процијеп био између парижких идеја и строге, предратне београдске Више женске школе. Велики рат преживљава у Београду, а послјератно вријеме и године у првој заједничкој држави Јужних Славена открива Катаринине најангажираније и најбоље године, а с тиме и неке фрапантне чињенице и закључке. Као љевичарка, подразумева се да се заузимала и за права и еманципацију жена. Но, она је већ од 1919. међу оснивачицама Друштва за просвјетљавање жене и заштиту њених права и прва уредница Женског покрета, првог феминистичког часописа у Југославији, 1920. Много говоре неке чињенице о њој и њеној ширини и смјелости, али и о тој држави, данас веома непопуларној у суду већине: као увјерена љевичарка она успијева да споменуто Друштво покрене с тако хетерогеним личностима као што су биле Исидора, сама Ксенија Атанасијевић, као и Паулина Лебл-Албала, жена Давида Албале, једне невјеројатне личности, београдског Сефарда, ројалистички оријентираног српског официра и патриоте, ратног лијечника и водећег циониста Краљевине. Уопће, Катарина је носила своје контрадикције, али увијек аутентично:

Катарина Богдановић
(фото: Wikipedia)

била је одликована орденом Реда Светог Саве и избачена са школе у Стојадиновићевом вакту због комунистичке дјелатности, дружила се с митом митриновићем и мислила против патријархата и о радничким правима, путовала рутама достојним романа, па тако била и фасцинирана Америком, гдје је такођер успјела стићи, и дјеловала социјалистички, била је фасцинирана шопенхауером и ничеом и писала о жану коктоу.

Особа таквих ставова и ширине, као и многи интелектуалци, често крчки и подијељени пред брахијалном силом, могла је током окупације 1941. поклекнути или се двоумити. Катаринино држање тих страшних година било је узорно грађанско и храбро, унаточ хапшењима и непрестаним опасностима, поготово у Крагујевцу – граду-мученику, гдје је још од 1932. предавала филозофију и књижевност и била директорица гимназије. Послије рата лако је, јер из увјерења, прешла у нови систем, а не треба објашњења зашто се одмах ангажирала у новоствореном АФЖ-у и поред своје струке постала оно што се тада звало 'друштвено-политички радник'. Никад се није удавала и умрла је старачком дому у марту 1969. године.

Више од споменутог фразерског 'немирног духа', са својом гомилом унутарњих протурјечности, Катарина Богдановић у својим списима дјелује на моменте као *malcontent*, као незадовољник. И као таква, имала је двије слабе тачке које су произлазиле једна из друге. Бавећи се друштвеним, идејним дјеловањем и дакако просвјетом, сматрала је да није довољно написала и да своје списатељске потенцијале није довољно развила. И заиста, њени су текстови и студије разбацани и разасути по периодици, једина књига коју је објавила за живота био је уџбеник, док је прва књига ауторских радова изашла деценијама након њене смрти. А и то је компилација текстова коју је сачинио њен правни наследица, скупивши под насловом 'Изабрани живот', билешке, чланке и дневнике које је Катарина водила, у чему су нарочито важни дневници из периода окупације. Због осјећаја непотпуне ауторске остварености Катарина Богдановић страховала је од заборава. Не без разлога: овдје се и неке најзначајније фигуре које припадају доминантном сполу губе у маглама повијести као да их култура има толико да их може запостављати, а камоли тек кад се ради о женама ствараоцима и интелектуалкама.

Отуд и та једна једина њена књига данас је 'ван штампе', како би се калком рекло. На ову годишњицу најмање што би заједница морала учинити је реиздати 'Изабрани живот'. Живот ове битне наше жене заиста је био *изабран*, по свакој детерминанти, по дјелу и значају. Зато и нема права на заборава. ■

ЈАСМИНКА ДОМАШ И генерације на- кон холокауста у себи носе сумњу

Списатељица
јудејске
културе и
духовности
и трагичне
судбине
загребачких
Жидова

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Сјећам се разговора с повјесничарком Мирјаном Грос, која је била с мајком у њемачком логору Равенсбрик. На питање да ли је искуство из логора с неким подијелила, одговорила ми је да није јер нитко не би вјеровао да се тамо тако нешто страшно могло догодити

Новинарка, књижевница и пјесникиња Јасминка Домаш једина је жидовска списатељица у Хрватској. Неки од њених романа су 'Ребека унутрине душе', 'Књига о љубави или како сам срела Ану Франк', 'Небо на земљи', као и збирке пјесама 'Душа је небо', 'Жена је суфи' и друге, збирка приповиједака 'Тједне минијатуре слободе', као и више од три стотине радова на подручју јудаизма. Она је и гостујући предавач на Филозофском факултету Универзитета у Загребу, чланица је Свјетске конференције религија за мир, пен Хрватска и Друштва хрватских књижевника. Јасминка је активна чланица Жидовске заједнице Бет Израел и културног друштва 'Мирослав Шалом Фрајбергер' у Загребу. Зашто пише, колико је богата жидовска култура и како се носи терет трагичне судбине, питали смо госпођу Домаш, жену осебујне професионалне каријере, индивидуалне одважности и благим озрачјем испуњене духовне нутрине.

Већ дуги низ година присутни сте и на књижевној и на новинарској сцени у Хрватској, свакако и на ширем европском простору. Што се заправо налази у сржи вашег списатељског рада?

Цијели живот сам провела на радију, али дубоко у себи сам знала да сам ја првенствено писац. С друге стране, када ме нетко пита што сам по професији, ја кажем да сам новинар, јер ми је та професија омогућила да живим и дјелујем на један за човјека добар начин. Ја волим новинарство и била сам, вјерујем, солидан новинар у вањско-политичкој редакцији радија у Загребу, али ако ме питате што је суштина мог бића, онда је она у томе да ја јесам писац. Бавим се пјесништвом и прозаистиком. Радост мога писања у првом реду представљају људи, моји читаоци, који ми се јављају, често онда када пролазе кроз неку тешку животну кризу и тада ми кажу да их

многе моје књиге спасавају у много чему. Мислим да што год да пишем, треба бити за човјека. Замишљеном читаоцу увијек ћу рећи да што год да се догоди 'на твојој сам страни'.

Важно је путовати

Како изгледа ваш друштвени живот као писца? Па, рецимо, мене не занима да будем 'позната', иако сам објавила већ немали број књига, нити сам такав тип да бих говорила своје стихове по кафанама. Има људи који то чине, али такви наступи нису за мене. Било је натјечаја за објављивање мојих књига на којима бих прошла, као и оних

За човјека је важно путовати јер смо сви ми затровани локалним политикама, због чега стварамо слике од којих не видимо људе. На примјер, Иран је толико богата земља, културно и цивилизацијски, а ми ју гледамо само преко дневне политике

на којима не бих прошла, било је приједлога за награде које на крају нисам добила, било је и латентног антисемитизма, гдје је јако тешко објаснити у чему би се такав антисемитизам састојао, али – било је свега. Читав тај 'друштвени' књижевни живот пролази прилично мимо мене: ја првенствено уживам у писању и то је за мене бескрајно важно. Волим путовати и прије неколико година била сам у Ирану и резултат тог путовања је моја збирка пјесама 'Пламен свјетлости'. Мислим да је не само за писца него и за сваког човјека важно путовати јер сви смо ми затровани локалним приликама и политикама, због чега стварамо своје слике од којих не видимо људе. Иран је толико богата земља, културно и цивилизацијски, а ми ју гледамо само преко дневне политике и слично. Иранци су на петом мјесту у свијету као најсимпатичнији људи. Они су врло гостољубиви, све вам дају од срца.

Након тог путовања рекли сте како сте у Ирану жељели истраживати иранску културу и духовност, док с друге стране жидовска култура којој припадате непрестано је у фокусу вашег књижевног интереса. Каква је веза између различитих култура и духовности?

Покушат ћу одговорити што једноставније: доље у низини, постоји пуно боја, а горе у висинама, само је једна боја. Тиме желим рећи да људи, без обзира којој религији припадају, уколико се налазе на високој духовној разини, они се међусобно јако добро разумеју. Отишла сам у Иран, између осталог зато што силно волим перзијског пјесника и филозофа румија и хтјела сам видјети то поднебље, Шираз и сва та предивна мјеста. Иран његује културу перивоја, фонтана и паркова, у које долазе читаве обитељи које желе бити заједно. Оно што ме је довело до суза је тренутак када сам видјела да на гроб другог великог перзијског

пјесника, хафиза, долазе у великом броју обични људи, читаве породице, и млади и стари и они који једва ходају. Многи читав Хафизов опус пјесама знају напамет и ја сам пред очима имала један народ који с толико љубави долази своме пјеснику. У овом нашем данашњем глобалном, ужурбаном и насилном свијету, такво силно поштовање је незамисливо.

Често можемо чути реченицу како су Жидови народ књиге. Ви сами сте објавили 17 књига. Гдје лежи виталност писања читаве једне културе? Па ја само могу рећи да је мој околицаш још од малих ногу био незамислив без књига. Ја сам расла с књигама. Чињеница да сам одувјек била окружена књигама омогућила ми је језично богатство без којег ни књига које сам сама написала не би било. Моје писање у култури којој припадам можда је уписано и у генима због жидовске повијести која је заиста била тешка. Из тога вјеројатно долази потреба да се записује оно што се догодило, оно што се види и проживљава и оно о чему размишљаш. На примјер, у Београду постоји Јеврејска дигитална библиотека, у којој је сакупљено све што је написано у вези са жидовском културом или догађајима везаним за жидовски народ у прошлости као што је холокауст или онога што се догађа данас и то ми се чини фантастично. У жидовској култури постоји велико поштовање према ријечи до те мјере да ријечима једног рабина 'човјек који чита или који пише постаје књига'. У жидовској култури су ријечи и слова свети појмови. Осим тога, у жидовској култури је важна и тишина и 'тихи глас' мудрости, који не можемо чути ако смо неприбрани у буци и нереду. Данашњи људи би заиста требали радити на томе да почну више живјети у тишини.

Трансмисија холокауста

У вашим романима у којима описујете жидовске обитељи и поједине људе жидовске заједнице у Загребу чини се као да усред познатих мјеста урбане географије израњају неки сасвим невидљиви људи.

Ово питање долази у тренутку када сазнајем да је управо из штампе изашла књига ане-марије гринфелдер 'Невидљиви'. Она у тој књизи говори о Жидовима који су након завршетка холокауста преживјели. Говори о томе како су се они након те трагедије вратили у Загреб и она их назива 'шутљивим и невидљивим грађанима'. Једном ми је покојни мирко мирковић, који је био члан наше жидовске заједнице, оснивач пен-а у Загребу и сјајни интелектуалац, рекао: 'Када сам се након логора у Њемачкој вратио, Загреб је за мене био град духова.' Познајем велики број припадника жидовске заједнице у Загребу, знам за њихове тужне судбине и многе од њих сам интервјуирала за потребе Спилберове фондације, која биљежи искуства преживјелих жртава холокауста. Заједничко искуство за све њих је велика траума и зато они да би могли даље живјети, покушавају ту трауму дубоко потиснути у себи на дно душе и на тај начин опстати. Сјећам се такођер разговора с повјесничарком мирјаном грос, која је била с мајком у њемачком логору Равенсбрик. Преживјела је те страхоте и питала сам је да ли је, када се вратила, своје искуство из логора подијелила с кругом најужих пријатеља. Она ми је рекла: 'Не, нисам тада никоме причала о томе што се мени и људима поред мене у логору десило, јер ми нитко не би вјеровало да је то уопће могуће, а онда и да није истина то што причам.' Зато много Жидова живи неке своје паралелне животе... Живе међу људима, али су заправо невидљиви.

Како се трагедија холокауста уопће може носити на леђима?

Постоји нешто што се зове трансмисија холокауста, 'преношење трауме', што значи да и генера-

Јасминка Домаш
(фото: Славко Миџор/PIXSELL)

ције које су рођене након холокауста у себи задржавају одређени опрез и сумњу. С једне стране је то добро јер опрез присиљава човјека да буде будан и да прати догађаје. С друге стране, Виктор Франкл, који је био психијатар и који је преживио Аушвиц, каже да су већу шансу да преживе у логору имали они који су вољели, а не они који су мрзили, зато што мржња има два краја – убија и оног који мрзи. Али, логораши који су преживјели и који су касније с пуно љубави заснивали своје породице, то су чинили и из неке врсте 'освете', односно са свијешћу 'доказат ћу вам да ме не можете убити и да могу живјети даље'. То суочавање с патњом многи нису преживјели: с једне стране едит штајн прије него су је одвели у гасну комору рекла је како она ипак вјерује у 'човјека будућности који неће радити зло другом човјеку', а с друге стране свако јутро у Аушвицу нацисти су скидали лешеве оних који су се бацали на жицу под електричним напоном јер више нису могли издржати...

Да ли ће људи једног дана бити браћа и сестре, као што је вјеровала Едит Штајн?

Сада припремам једну своју збирку духовних пјесама и читам текстове из едиције жидовског мистицизма, гдје налазим предвиђање да је оно што нас очекује нека врста страшне катаклизме, отприлике као нуклеарна катастрофа, али након тога долази 'зора буђења' или, према жидовском вјеровању, нови свијет људске хармоније, када ће сви људи на земљи спознати да постоји Бог. Ми знамо да водећи физичари свијета данас немају крајње одговоре унутар своје знаности и зато многи од њих вјерују да мора постојати нека 'виша интелигенција'... Ја вјерујем да једино ако се вратимо нечему што је веће од нас и од наших малих себичности, имамо шансе преживјети као људска бића.

Како живи жидовска заједница Бет Израел у Загребу?

Та заједница живи као нека велика обитељ, у свом свијету, у којима се сви ти људи међусобно познају и помажу једни другима, да би уопће могли даље живјети и опстати. Имамо доста интелектуалаца, људи средње и старије доби, дозреле за мудрост и они нам пуно значе. Наравно, ту помаже и духовни живот, редовно се одржавају службе у синагоги, имамо културних догађања, добру издавачку дјелатност и госте из других жидовских заједница. Пратимо што се догађа, видимо као и сви други велике немире и трагедије у свијету, видимо велики пораст антисемитизма и почињемо бринуту за сигурност нашег дјеловања. Недавно сам у Жидовској опћини имала промоцију своје збирке духовних пјесама 'Бог говори јидиш' и схватила сам да не могу ту информацију о промоцији подијелити на друштвеним мрежама, јер бих се јако лоше осјећала ако би дошао нетко с не баш добрим намјерама... Свијет се јако промијенио: простори слободе се у неком смислу јако шире, али с друге стране ти простори се јако сужавају. Људи који су, на примјер, преживјели холокауст или њихови потомци, данас тешко могу поднијети демонстрације екстремне деснице.

Који је то појам који може објединити дугу повијест, судбину и културу жидовског народа?

Рекла бих да је то доброта. Чинити добро. То кажем из искуства разговара са стотинама људи жидовског поријекла који су преживјели холокауст. На свим тим људима је утиснут један ужасан печат, а ти људи се понашају тако, то сам особно искусила, да искрено желе да се сватко у њиховом друштву осјећа добро. Ти људи заиста јако цијене вриједност једног осмијеха. Након cjелокупне мучне жидовске историје, данашњи свакодневни Жидови имају свијест, колико се то чини чудно, да се желе усудити да чине добро. Мислим да нам данас свима треба, без обзира на то које смо нације или религије и да ли смо уопће религиозни, та једноставна ријеч – доброта. ■

Богослови с мисијом

Сваки њихов дан почиње литургијом, послије је доручак, па настава до 13 сати. Што је ове младе људе одвело од куће и довело у живописну долину поред ријеке Крке? Љубав према Богу и жеља да се служи свом народу

Возим од Грачаца према Кистањама. Касна је вечер. Пуст крај из којег је чељад побјегла страшне братоубилачке 95. оковала је магла. Пада киша ношена вјетром. Човјека ни вука није. Спуштам се цестом према Далмацији, према манастиру Крка, гдје ми је конак спремио игуман киријак, јер ћу сутра ујутро разговарати с ученицима Богословије Света три јерарха.

Путем од Грачаца до Кистања сусрећем само једно возило. Вучна служба која вреба муштерију. У Кистањама ме навигација упућује да скренем према манастиру у улици 'Гојка Шушка', улици у којој су хумани преселитељи након Олује довели нашу браћу Јањевце да замијене нашу браћу Србе. Гориле су Кистање тада, гориле су куће, гориле су дједовине, а у оближњим Вариводама и Гошићима скупина клинаца у војним униформама побила је баке и дједове који су повјеровали туђману и шушку када су им гарантирали сигурност.

Манастир је све то преживио и покварио рачуне онима који су хтјели да остане празан. Међутим, православље се вратило у Крку. Вратило се својој кући. А у тој древној кући данас живе и уче неки нови клинци, клинци рођени након рата, клинци који су ту да уче како да буду добри пастири својој цркви и свом народу. Игуман ме чека на капији и уводи ме у малу собицу, 'игумански апартман', како у шали каже.

Након неколико сати сна, будим се у колијевци православне вјере на овим просторима. Литургија почиње у седам сати. Улазим у цркву у којој су два ученика Богословије. Пале свијеће и припремају све за почетак литургије. Полако пристижу и остали ученици, њих 20-ак. Већином су обучени у траперице и дуксеве, као и сви остали средњошколци. Сваки њихов дан овако почиње. Након литургије је доручак, па настава до 13 сати. Што је ове младе људе одвело од куће и довело у ову живописну

Посјетили смо Богословију Света три јерарха у манастиру Крка

пише Саша Косановић

Богословија Света три јерарха у манастиру Крка (фото: Епархија далматинска)

долину поред ријеке Крке? Сви одговарају строго. Дисциплина на коју су се очито навикли, оставила је трага. Како је било оставити свој дом и преселити се у манастир? 'Сваки почетак је тежак. Док се човек привикне. Ипак се одвајамо од своје породице, од навика, куће. Када прође неко одређено вријеме, док човек све спозна и заволи, све је лакше. Након одређеног времена то постаје друга кућа и други дом и ту се живи. Било је страха мало на почетку, било је и жеље да се иде кући. Плача није било, мало нервозе јесте', причају ови млади људи своја искуства одласка од куће.

Свидио им се, кажу, шекспиров Хамлет. Што се музике тиче, слушају страну и домаћу, како тко.

Воле литургију. Имају најљепши осјећај када су на литургији, како кажу. Уче српски као материњи језик, али и грчки, латински, енглески, руски и црквено-словенски. Неки су од раног дјетињства жељели постати свештеници, а неки су се тек пред упис у средњу школу одлучили за свештенички позив.

Немања Каравуковац долази из Даља у Славонији. Ученик је четвртог разреда. Жели бити 'веран пастир своје цркве' и то зна од малена када је пјевао химне и стихире у локалној цркви и маштао да постане свештеник. 'С обзиром на то да сам у Хрватској рођен и одрастао, ни Далмација ми није била страна. Како овде превладава крш и камен, мени се Далмација јако свидјела, јер је друкчија од мог родног краја. Заволио сам је једнако као и Славонију и сматрам је другим домом. Данас се наш народ налази у тешким ситуацијама, он вапи за помоћи, а свештеници су од давнина били ти који су свом народу помагали и били, такорећи, учитељи. Некада је у селу први човек био доктор или поп, а поп се тада сматрао и учитељем', каже Немања.

У истом су разреду немања Кесоња из Острова поред Винковаца и Станислав Ђирко из Шипова у Републици Српској. Воде ме у шетњу око језера испод манастира. Коначно мало опуштенији разговор. Немања је свештеников син. Сјећа се доласка у манастир. 'Све је самостално, ми се боримо сами за себе, нема више маме да ме буди, ујутро све морам сам. Мени сада уопште није толико тешко и гледам колико је заправо било смешно када сам био у првом разреду, како сам се стресирао за неке небитне ствари. Рецимо, та изолираност и тај режим који је ту, био ми је мало чудан. Нисам навико на то, сада ми је пуно лакше. Памтим да смо сви ћутили првих дана. Нико ништа не проговара. Уплашеност. Нико нема комуникацију с другим. То се полако мењало. Богословија је као књига коју од почетка читате. Било је у почетку смешно. Били смо стидљиви', прича.

Станислав се на почетку мало преплашио, као и сви остали који дођу овдје и нађу се окружени непознатим лицима из разних крајева, али то кратко траје. 'Може се рећи да је у првој години била једна или двије кризе, али свештенички чин носи доста одрицања. Молећи се Богу с пуно љубави нама то Бог све врати и то ће се показати када, ако Бог да, постанемо свештеници. Ја сматрам да је свештенички чин најљепша служба. Ту смо посвећени, прије свега, своме народу, а ту смо да ширимо љубав страдалог и васкрслог Христа', каже.

Занесени Немања радосно одговара на питање зашто се одлучио на жртву и свештенички позив.

'Толико љубави имам према Богу да је желим поделити с другим људима како бих их довео на прави пут. Моја мисија је да доводим људе Богу. Бит свештенства је да људе научимо волети Бога. Није то за сваког, неки људи нису за то. Није лако, требате бити психички спремни. Уз љубав, све се постигне', каже.

Једна од ствари које се момци одричу док похађају Богословију јесу прве симпатије и љубави које тешко функционирају на даљину. 'Па овај... ја сам имао цуру, али могу рећи да је то једно суздржавање око свега тога. Ипак, бићемо једног дана свештеници, ако Бог да, треба се суздржати око неких мало... тежих ствари. Дозвољено је имати цуру, није забрањено. Једног дана ћемо се ожени и породица је нешто најбитније у животу', каже Немања.

Станислав нема дјевојку, али има 'јако добру пријатељицу', како је описао, нешто што бих ја назвао симпатијом. 'Јако је лијепо имати некога да вас

Ученици четвртог разреда Богословије (фото: Саша Косановић)

На школском сату (фото: Саша Косановић)

чека. Прође можда и четири мјесеца да не видимо старо друштво. Ја немам цуру, али имам једну јако добру другарицу с којом сам, може се рећи, јако близак. Па оно, чујемо се преко порука често и онда чекам тренутак да се видимо и да идемо попити кафу и тако нешто. Она је увијек ту и подстиче ме, воли што идем у ову школу и подржава ме', каже Станислав.

Немања и Станислав кажу како су млади богослови овдје као једна породица и да искрено помажу новопридошлим клинцима. Станислав је овдје главни комичар и имитатор, али ни под мукама није желио открити које професоре воли имитирати. Немања свира гитару, највише воли, како каже, 'екс-ју рок, посебно Бајагу и његову пјесму Тишина'. Станислав опет воли народњаке.

Димитрије рођић је из Мркоњић Града. Пета је година. Још три мјесеца и готово. Међутим, боравак

у Далмацији ће памтити. И овај крај и ауторитете који су га водили у протеклих пет година.

'Након ових пет година проведених овдје, јако бих се волио вратити да живим овдје, јер ми се свидјело, не само манастир и Богословија, него генерално Далмација, поготово градови попут Сплита, па све до Задра. Свиђа ми се и природа и људи. Осјећам се слободније него кући. Упознао сам много људи и стекао много пријатеља. Сматрам да сам проживио више него моји вршњаци кући. Захвалан сам и нашем митрополиту, јер ми је, као човек који има велика познанства, омогућио да упознам многе глумце попут Бранкице Себастијановић, Горана Богдана, спортисте као што су Немања Радмановић, Стефан Митровић итд.', прича Димитрије.

Већина полазника Богословије долази из Републике Српске, али их има и из Србије.

Немања Кесоња има савјет за све који се двоуме имају ли храбрости прекорачити праг манастира Крка и одлучити се за свештенички позив. 'Можда је тешко, и у почетку зна бити и тешко, али касније стекнете одлично друштво које нигде нећете стећи, нигде. Ми смо најсложнији, наш разред је јако слојан и ја бољи разред нисам могао пожелети. Страх се превлада јако брзо и касније буде лепо и још више заволите све ово што више година проведете овде', каже.

Сви ће ови младићи прије или касније на теолошки факултет у Београд. Многи ће се вратити у Хрватску и служити свом народу сјећајући се темеља које су добили на овом светом мјесту, посебно за далматинске православце. Нека им је са срећом! ■

Немања Кесоња и Станислав Ђирко (фото: Саша Косановић)

БиХ опет у хаосу

У Републици Српској након изрицања пресуде нису имали дилему – процес је покренут са циљем елиминације Милорада Додика из политичког живота и дестабилизације уставно-правног поретка

Милорад Додик осуђен је у процесу пред Судом БиХ на годину дана затвора и шест година забране политичког дјеловања. Иако неправоснажна, пресуда је уздрмала не само БиХ, него и цијели регион, али и шире. Жалбени процес ће потрајати мјесецима, а док не буде донијета коначна одлука, у БиХ ће бити свега, осим мира и стабилности.

Нови талас тензија које би могле да озбиљно уздрмају уставно-правни поредак ове земље тренутно су једина озбиљна последица процеса против председника Републике Српске (РС). Додик у затвор неће отићи чак ни ако казна постане правоснажна јер законска рјешења у БиХ дозвољавају 'откуп' до 365 дана робије. Та година затвора аутоматски је гурнута у други план, а гро реакција тицао се другог дијела пресуде – забране политичког дјеловања. Тих шест година у Бањалуци је оцијењено као подмукао план по којем би Додик био забрањено да обавља функцију до краја овог мандата на мјесту председника Српске, али и забрањена кандидатура за наредни четворогодишњи мандат. У врху власти РС након изрицања пресуде нису имали дилему – процес је покренут са циљем елиминације Додика из политичког живота.

Први одговор Бањалуке услиједио је дан након изрицања пресуде. Народна скупштина РС усвојила је сет закона који, упростило речено, суспендују надлежност више заједничких органа на њеној територији. По тим законима Суд БиХ, Тужилаштво БиХ, сипа (полицијска агенција на нивоу БиХ) и Високи судски и тужилачки савјет (институција која бира судије и тужиоце) не могу више ништа да ураде на подручју РС. Оправдање за такав корак Бањалука је нашла у чињеници да те институције нису дио Устава БиХ, односно да не постоји уставни основ за њихово дјеловање. Осим тога, усвојене су и измене Кривичног закона РС које предвиђају да ће бити кажњен свако ко се оглуши о одлуке републичких институција што је темељ за наредни потез – потпуно повлачење српских кадрова из институција на нивоу БиХ. До коначног ступања ових закона на снагу постоји низ корака у РС. Мора да их одобри Вијеће народа, а како се то неће догодити јер ће бошњачки делегати покренути процедуру заштите виталног националног интереса, о свему ће морати да се изјасни Уставни суд РС. То практично значи да ће сви у БиХ добити још неколико седмица за преговоре.

А преговоре је, што може да звучи парадоксално, прва предложила Бањалука. У ноћи након изрицања пресуде у Бањалуку је хитно долетио председник Србије Александар Вучић. Додик је након састанка с њим упутио позив званичницима Федерације БиХ на разговоре о будућности земље. Тај позив, међутим, експресно је одбијен.

Подсећања ради, Додик је суђено јер није поштовао 'одлуку високог представника у БиХ'. На том мјесту, иако за то нема сагласност Савјета безбједности, већ три године налази се Нијемац кристијан Шмит. Та чињеница основни је разлог због којег се Бањалука све вријеме понашала као

Милорад Додик стиже на Суд БиХ на последње рочиште (фото: Армин Дургут/PIXSELL)

да он практично не постоји. Шмита је то прилично изнервирало па је одлучио да посегне за фамозним бонским овлаштењима и наметне измене Кривичног закона БиХ према којима је непоштовање његових одлука кривично дјело за које се иде у затвор од шест мјесеци до пет година. У исто вријеме Народна скупштина РС је усвојила закон који предвиђа да Шмитове одлуке не важе на територији РС. Како Додик по Уставу има обавезу да потпише указ о проглашењу тог закона, он је то и урадио, а онда је на сцену ступило Тужилаштво БиХ.

У врло кратком року тужиоци су подигли оптужницу против Додика, те милоша Лукића, директора Службеног гласника у којем је указ објављен. Од почетка је процес обиловао низом апсурда чија је суштина јединствена – правосудни органи БиХ покренули су процес против држављанина БиХ, легитимно и легално изабраног на позицију председника, на основу законских одредби које је наметнуо странац који има озбиљан проблем са легитимитетом. Суђење је трајало више од годину дана и свако ново рочиште више је личило на политичко надгорњавање, него на правну битку. Додикова одбрана оспоравала је не само Шмитово право да намеће законе, него и самог Шмита, али тужиоци, и, што је много важније, судије у предмету (а било их је двоје) нису превише маринили за то. Тако су, у ствари, правници креирали причу која ће имати, бар данас све слуги на то, жестоке политичке последице.

'Од данас нема више БиХ какву сте замишљали', рекао је Додик неколико минута након изрицања пресуде на митингу у Бањалуци који је организован тим поводом. Након те изјаве услиједиле су поменуте акције Народне скупштине РС.

Усвајање закона медији и политичари у Сарајеву означили су као – државни удар.

Други је проблем што је основни услов за државни удар – постојање државе.

О томе, чини се, они који су све ово закували, нису превише водили рачуна. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVIII / Загреб | петак, 07/03/2025

ПРИВРЕДНИК #241

Издавач
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовића 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Тренутак из представе

подужи, с обзиром да одмалена воли бајке, није јој представљао проблем. Воли поуку представе која је, како је рекла, истовремено едукативна и базира се на чињеницама. Представу су од постављања, пре годину дана, извеле више од 50 пута и увек је више него добро прихваћена.

■ С. Н.

Кроз дјечју визуру

Представљена је збирка лирско-есејистичких цртица Данијеле Марковић 'Мени су рекли да ви постојите'

У ЗАГРЕБАЧКОЈ Књијници и читаоници Богдан Огризовић, предзадње фебруарске вечери, уприличено је представљање књиге Данијеле Марковић 'Мени су рекли да ви постојите', збирке лирско-есејистичких цртица којом ауторица проводи читаоца кроз свијет дјетињства, сјећања, зрелости и доживљаја.

— Књигу сам написала из хришћанске туге за мајком која је отишла, али с надом у васкрсли свет који исповедамо и у који верујемо. Настала је спонтано и наишла на добар одазив па су људи жељни да разговарамо о њој – казала нам је Данијела Марковић.

— Књига је и дијалогска јер је свака друга страна остављена, не празна, него у

најави да се попуни нечијом радошћу, тугом, вером и свиме оним што може да чини материјал за књигу. А књигу читају сви узрасти, од деце до старијих одраслих људи. Чак смо у неким старачким домовима допрли до људи који су опет постали деца – казала је. Недавно је изишло и латинично издање, управо због читалаца у Хрватској.

— Ту имам много пријатеља и људи с којима сурађујем у оквиру значајног пројекта који промовишем у сарадњи с Католичком црквом у Институту за студије културе и хришћанства где сам ангажована. Кажу 'ми волимо и поштујемо ћирилицу, али немојте нас мучити њоме'. Младе генерације се теже сналазе у њој, а како сам желела да се разумемо, ово издање је латинично – казала нам је. За утиске о књизи питали смо пјесникињу Монику Херцег која је с ауторицом представљала књигу.

— Мени је увијек занимљиво видјети другачију пјеснички глас. Књигу је тешко назвати збирком пјесама иако је то поезија, односно поетски записи који меандрирају од особног искуства до мисли о животу. Кроз визуру дјечје искуства, ауторица покушава сагледати свијет; зато у њој има дјечје наивности и проматрања свијета с пуно љубави и разумијевања. Постоји и јасна повезница с дјецом у нама, али и дјететом у ауторици – казала је Херцег. Записе је читала позната глумица Јудита Франковић Брдар.

— Оно што је у књизи је јако пријемчиво. Мислим да се с тим можемо поистовјетити – казала нам је Брдар Франковић. Догађај је модерирала водитељица књијнице Јасна Ковачевић.

■ Н. Ј.

Промоција у Загребу

Поново у Вуковару

Канда, Конца и Небојша, у својој 35 година дугој каријери, по други пут су одржали концерт за вуковарску публику

БЕОГРАДСКИ рок бенд оригиналног назива – Канда, Коца и Небојша (ккн) последњег дана фебруара дружио се више од два сата с вуковарском публиком, на концерту у простору Српског дома. Била је то прилика да, после 15 година, поштоваоце подсети на неке од хитова из своје 35-годишње каријере. Током тог периода, бенд је успео да задржи аутентичност кроз специфично спајање рокенрола, цеза, хеви метала и попа.

— У почетку нам је било довољно да радимо за себе, али временом како су ствари сазреле, озбиљност је била та која нас је одржавала. Основна ствар је да заједно сазревамо, подржавамо се и подстичемо као људи. Обично се бендови децентрализују због неких баналности и тривијалности, а код нас тога није било, јер се одувек разумемо као људи који праве најбољу могућу музику – рекао је фронтмен и вокал Оливер Нектаријевић. Управо је он задужен за текстове песама, док музику стварају заједно. Песме овог култног бенда прате различите теме, а истовремено су остале упечатљиве по својој актуелности до данашњих дана. Иза њих је девет студијских албума, од којих је први 'Гуарда Тома!' објављен 1996. године, а последњи 'Бетон' снимљен је пре три године.

Култни београдски састав

Вуковарска публика слушала је песме са последњег албума, али и неколико старијих хитова. Организатор концерта било је Заједничко веће општина, чији је председник Одбора за културу Вељко Максић истакао да се труде у припреми што разноврснијих садржаја, који би обухватили различите афинитете публике.

— То су културни садржаји, од етно песме до рокенрола и цеза. ккн су култни београдски састав, који на нашим просторима није свирао већ 15 година. Сматрам да је ово била добра прилика да на једном потпуно другачијем месту организујемо концерт – поручио је Максић.

■ С. Н.

Stogodnjak (780)

7. 3. – 14. 3. 1925: 'Naša država je drvena. Ne u onom smislu da je odrvenjela i nepokretna u problemima našeg državnog života, nego obzirom na drvo, na naše čuvene jugoslavenske šume. Ona je dakle drvena i šumasta, to jest pošumljena!' pomalo zajedljivo osvrću se jedne novine na problem drveta kod nas, i to onog ogrjevnog. 'Ipak, među tolikim drvimama, svih ovih posljednjih zima nema smrznutijeg naroda nego što je jugoslavenski. Zima, braćo! Smrzavaju se noge, uši, ideje, financije, činovnici, sirotinja... Sve se smrzava, jer nema dosta topline... Topline nema jer je teško doći do drveta, premda je Jugoslavija pretrpana bukva, grabovima, hrastovima... Što se više iskorišćuju naše šume za ogrjev, što se više pravi hvatova za ogrjev, to nam je on sve skuplji. I što više, recimo, u Zagrebu ima trgovaca drvimama, to se Zagrepčani slabije griju! Samo usput spominjem da sam se ja gotovo rodio u šumi i nikad kao slavonski dječak nisam zebao. Slavonci uopće malo troše na drveta. Ako ih nema, oni ih jednostavno u šumi ukradu. A gdje ću ja to u Zagrebu. Zagreb nije šuma, već glavni grad. Elem, nema druge nego ti, Slavonče, vadi budelar i vozi drveta na kilograme... Po uzoru na onog Amerikanca koji je poljupce izračunavao u kilometrima, ja ću računati toplinu na kilograme. Ako je u sobi 10 stupnjeva, onda moram da potrošim 25 kilograma drveta ili otprilike 15 dinara. Za četiri dana potrošim drveta za šezdeset dinara, što znači da me mjesec dana loženja košta – 4000 dinara! Ta je suma dovoljna, da me, uz druge moje troškove, do kraja finansijski upropasti... Zato se čudim državi koja je najbogatija na onome u čemu su njezini državljani najsiromašniji... Država ne može prosperirati bez ogrjeva, a grijanje je nama zajamčeno i Vidovdanskim ustavom. To bi morala da znađu i gospoda u vladi... Pošto postoji mogućnost da naša tragedija kupovanja topline na kilograme ne dirne srca nadležnih, najbolje je da pokušamo preživjeti ovu zimu, a da preko ljeta riješimo ovo kilogramsko-termometarsko pitanje, sa svim onim obaveznim fazama – zbor, biranje odbora, pa užeg odbora, rezolucija, memorandum, audijencija kod predsjednika vlade, obećanje, pa onda sve iznova, plus još jedno obećanje – ali ja sam uvjeren da ćemo novu zimu dočekati s jeftinijim drvimama, makar i na kilograme...' kažu novine u ovoj svojevrsnoj verbalnoj groteski koja na svoj način ilustrira divljanje cijena u državi.

* poštovaoci krajiškog pisca i oficira Milovana Vučkovića, rodom iz banijskog Klasića, koji je umro prije 30 godina, skromno su obilježili godišnjicu njegove smrti, podsjećajući da je 'bio sin austrijskog krajiškog kapetana i da je vojnu akademiju završio 1835. u Bečkom Novom Mjestu. U revolucionarnim događajima 1848. ostao je vjerman caru, pa su ga mađarski pobunjenici u Budimu uhapsili i zatvorili. Iz zatvora ga je oslobodila carska vojska. Živio je u Gracu, gdje je i umro, a u Zagrebu je, na njemačkom jeziku, izdao dramu u pet činova 'Propast carstva srpskog', koja je 1863 prevedena i na srpski jezik...'

■ Đorđe Ličina

Skoro sam protiv skoro svih

Predsjednik RS-a pokušava dobiti na vremenu. Gura zakone i odluke kojima nastoji razvlastiti BiH na teritoriju RS-a i suspendirati rad državnih organa koji mu smetaju, poziva Srbe da napuste državne institucije, a ostavlja svoje stranačke kolege u Vijeću ministara BiH

NIZ radikalnih poteza predsjednika bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska MILORADA DODIKA, sasvim očekivano, gurnuli su BiH u još dublju krizu. Prošloga tjedna sud BiH Dodiku je izrekao nepravomoćnu presudu zbog kršenja kaznenog zakona o nepoštivanju odluka visokog predstavnika, odnosno zbog potpisivanja ukaza o stupanju na snagu zakona o neprimjenjivanju presuda Ustavnog suda BiH i odluka visokog predstavnika. Prethodno je visoki predstavnik međunarodne zajednice u BiH, CHRISTIAN SCHMIDT, poništio sporne zakone RS-a te izmijenio krivični zakon BiH tako da se radnje koje narušavaju ustavni poredak države tretiraju kao krivično djelo, što je i dovelo do procesa Dodiku.

Prvostupanjem presudom predsjednik RS-a i lider SNSD-a osuđen je na zatvorsku kaznu u trajanju od godinu dana i zabranu

obavljanja funkcije predsjednika RS-a u trajanju od šest godina, što bi po automatizmu značilo i zabranu političkog djelovanja, odnosno obavljanja bilo koje javne funkcije koja se potpuno ili djelomično finansira javnim sredstvima. Naravno, sve to ako prvostupanja presuda postane pravomoćna.

U slučaju Milorada Dodika, sud je potvrdio legitimitet i ovlasti visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini, pozivajući se na odluke Ustavnog suda BiH i Evropskog suda za ljudska prava, kao što su slučajevi 'Berić i dr. protiv BiH' i 'Sejdić i Finci protiv BiH'. Također, Sud je naveo Aneks 10 Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH, Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a i Bonsku deklaraciju kao osnove za svoje zaključke. Odvjetnica SABINA MEHIĆ, koja je prisustvovala

Dodik i Vučić u Banjoj Luci neposredno nakon izricanja presude
(Foto: Borislav Zdrinja/ATAImages/PIXSELL)

izricanju presude, u naknadno objavljenom pravnoj analizi zaključuje da je, u vezi s argumentacijom Dodikove obrane da je on morao potpisati ukaz jer mu je to bila obveza u skladu sa Ustavom RS-a, 'Sud BiH istaknuo da upravo iz te odredbe, na koju se odbrana pozivala, proizilazi suprotno'. 'Prema stavu Suda, optuženi je u skladu s tom odredbom bio u obvezi da u Narodnoj skupštini RS-a traži ponovno odlučivanje o tim zakonima koji su doneseni, a ne da postupa onako kako je postupao', piše Mehić.

I Tužiteljstvo i osuđenik na presudu imaju pravo žalbe, mada je u trenutku nastajanja ovog teksta još uvijek nejasno hoće li se osuđeni Dodik žaliti na presudu, s obzirom na to da je takvu mogućnost odbacio odmah po izricanju kazne, dok je njegov odvjetnik izjavio da će žalbe, ipak, biti. Dodik tvrdi da je cijeli proces protiv njega bio politički motiviran, a nakon presude ponovio je svoje ranije izrečene teze o nelegalnosti i nelegitimnosti Christiana Schmidta na mjestu visokog predstavnika, a nije propustio priliku da salvom uvreda obaspe širok spektar domaćih i međunarodnih aktera, koristeći se rječnikom koji nije primjeren ni toaletnom papiru, a kamoli tisku.

Po izricanju presude maksimalno je ubrzana eskalacija, koji ni najmanje nije ublažila hitna sjednica Vijeća za nacionalnu sigurnost Srbije, koju je sazvao predsjednik te zemlje ALEKSANDAR VUČIĆ, kao ni njegova promptna posjeta Banjoj Luci već istoga dana. Vučić je presudu nazvao 'sramnom', ne propustivši da se po ko zna koji put uplete u unutrašnje poslove BiH, ovoga puta i u odluku Suda BiH.

Već dan nakon presude je Vlada RS-a pokrenula inicijativu u Narodnoj skupštini, na temelju koje je po hitnom postupku usvojen set zakona kojima se izravno podriva ustavni poredak Bosne i Hercegovine, odnosno zabranjuje rad Tužiteljstva i Suda BiH, Visokog sudskog i tužiteljskog vijeća, te Državne agencije za istragu i zaštitu (SIPA) na teritoriji RS-a. Paralelno je usvojen i zakon o osnivanju visokog sudskog i tužilačkog savjeta Republike Srpske, kao i tzv. zakon o stranim agentima, kojim se targetiraju ne-

vladine organizacije. Usvojene su i odluke o prijevremenom stupanju na snagu, ali zakoni svakako najprije moraju proći procedure u Vijeću naroda RS-a, a vrlo je izvjesno da će se njima uskoro baviti i Ustavni sud BiH. Deputati oporbe su prije glasovanja napustili skupštinu, te su svi ovi nabrojani zakoni usvojeni bez njihovog prisustva.

U međuvremenu, rečeni zakoni se nisu stigli ni 'ohladiti', a pripadnici SIPA-e uhapšili su u Banjoj Luci po nalogu tužiteljstva BiH MARKA PAVŠIĆA i LJUBANA VUKOVIĆA koji su dva dana ranije prijetili sutkinji Suda BiH SENI UZUNOVIĆ.

Sam Schmidt je reagirao maksimalno smireno. Nakon sjednice Vijeća za implementaciju mira, poručio je da se ovim problemom trebaju baviti institucije BiH. Oglasio se i supervizor za Brčko LOUIS CRISHOCK, koji je otvoreno zaprijetio da bi, ako se nastave aktivnosti vlasti RS-a usmjerene protiv državnih institucija i ustavnog poretka BiH, moglo doći do potrebe da Tribunal za Brčko procjeni da li su takvi potezi u skladu sa Konačnom odlukom za Brčko, zapravo nagoještavajući mogućnost da Distrikt postane sastavni dio Federacije BiH.

Često se u zaboravlja da osim dva entiteta, BiH ima kao zasebnu administrativnu jedinicu i Distrikt Brčko, koji faktički i fizički razdvaja teritorij RS-a na dva dijela. Mogućnost da Brčko promijeni svoj status predviđena je arbitražnom odlukom za Brčko koju je Arbitražni tribunal donio 1999. godine, u kojoj je ostavljena mogućnost modifikacije odluke ako se jedna od strana ne bude pridržavala njenih odredbi. U dokumentima iz arbitraže eksplicitno se navodi: 'Tribunal će zadržati ovlasti da, u slučaju ozbiljnog nepridržavanja odredbi od strane jednog entiteta, po potrebi modifikira ovu Konačnu odluku, i tako, na primjer, dio Distrikta ili cijeli Distrikt stavi pod isključivu kontrolu drugog entiteta.'

U svemu ovome je upadljivo odsustvo reakcija domaćih političkih aktera. Istina, Dodik je odmah po izricanju presude uputio pozive predstavnicima vlasti Federacije BiH, ali je redom dobio odbijenice od svakoga od njih, te mu je poručeno da se o sudskim presudama ne može pregovarati, kao i da entiteti, tj. Republika Srpska i Federacija BiH, nemaju niti mogu imati nadležnost za pregovore o pozicijama državnih institucija. Dodik je u danima nakon presude očajnički naizmjenično prijetio i tražio sugovornike u Federaciji, ali ga nitko nije bio voljan saslušati, osim lidera HDZ-a BiH DRAGANA ČOVIĆA. On i Dodik sastali su se u Mostaru. Čović je poslije sastanka rekao da neće komentirati nepravomoćnu presudu Dodiku, dodajući da će, kada ona bude pravosnažna, 'netko vjerojatno imati sankcije oko toga'. Još je kazao da 'neće okretati leđa nikome': 'Želimo razgovarati sa svima. Anarhija nikome ne odgovara i mi ćemo se suprotstaviti svakome ko pokušava stvoriti takav ambijent u BiH.'

Što se, zapravo, događa? Po svemu sudeći, predsjednik RS-a pokušava dobiti na vremenu. Dok, s jedne strane, gura zakone i odluke kojima nastoji razvlastiti državu BiH na teritoriju RS-a i suspendirati rad državnih organa koji mu smetaju, poziva Srbe da napuste te iste institucije, s druge strane ostavlja svoje stranačke kolege u Vijeću ministara BiH da učestvuju u sjednicama i donošenju odluka, kao što su, primjerice, usvajanje državnoga proračuna i Nacrta zakona o vstv BiH. Istog onog vstv-a, čiji se rad na području RS-a pokušava osporiti entitetskim zakonom. Ključni problem Dodikovog plana je nedostatak unutrašnjeg konsenzusa, stvarne podrške Srbije i međunarodne zajednice (uz izuzetak Mađarske i, naravno, Rusije), kao i finansijskih sredstava za sprovođenje političkih inicijativa. ■

Niški vazduh ljubavi

Posebno mi je drago što studenti brišu prošlost, žive u sadašnjosti i veruju u budućnost. Trebamo njih da pratimo, da ostavimo mržnju po strani, da širimo ljubav, jer je ljubav tu da se pumpa, kaže Nenad Vučković koji je sa studentima i učenicima dopješačio iz Leskovca

ZGRADA Prve niške gimnazije 'Stevan Sremac' i Gimnazije 'Bora Stanković' u Ulici vožda Karadorda 27, nadomak središta Niša, pretvorena je u blokadni trijažni centar s posebnim odjeljenjem za žuljeve, lakše ozlijede i masaže. Pročelje je ukrašeno parolama 'Znanje nas spaja, pravda nas vodi' i 'Dobro došli ustavobranitelji'. Dvije srednjoškolkolke građanima nude doručak – razna peciva, kolače, sendviče, sokove, vođu i voće. Poziraju, ali dogovor je da nema izjava za medije. Iza njih momak u sportskoj jakni i kačketu stoji naslonjen na metalnu ogradu koja dijeli školski plato od nogostupa i ceste. Privlači me tekst na transparentu iznad njegove glave koji nosi u ruksaku: 'Jedna mladost, jedan svet nade'. On je NENAD VUČKOVIĆ, nastavnik fizičkog i zdravstvenog vaspitanja iz Leskovca. Dan prije iz tog je grada sa studentima i svojim učenicima dopješačio do Niša. Šezdeset kilometara!

— Uz sve emocije koje sam doživio ovih dana, pruža mi se prilika da zagrlim Hrvata. Ovo je vrh – reče oduševljeno.

Bio je to dug, iskren, čvrst, bratski zagrljaj. Onaj kome ne trebaju riječi. Samo dodiri i sjaj u očima. Na rubu suza.

— Imam poruku za sve ljude. Mladost, na njima svet ostaje. Trebamo slušati mladost i uživati zajedno s njima. Tu energiju, motivaciju i poštovanje ne mogu da opišem. To je za svako divljenje! Red i disciplina. Organizirani su kao čopor vukova. Posebno mi je drago što brišu prošlost, žive u sadašnjosti i veruju u budućnost. Trebamo njih da pratimo, da ostavimo mržnju po strani, da širimo ljubav. Ljubav je tu da se pumpa – govori povisujući ton u zadnjoj rečenici.

Objašnjava mi bedževe zadjenute na jakni. 'Čaci' su oni s kupljenim diplomama, najčešće na odgovornim pozicijama – funkcionari puni para, a prazne glave. 'Pumpaj' je oznaka za lju-

Rođena u Zagrebu, od 1991. živi u Subotici
— Milica Čubrilo

bav u velikim količinama i podrška za oslobođenje svih dobrih ljudi od stega, režima i ucjena. 'Nisi nadležan' odnosi se na osobu koja misli da sve zna, da se za sve pita i da se u sve miješa. Njega ne poznaju, on je nepomenik.

Deset je sati, promet u glavnoj i bočnim ulicama je zatvoren. U cijelom gradu vozi se otežano, no vozači nisu nervozni. Stotine bajkera kruži gradom. Kod crkve Svetog Luke, čija su zvona noć prije zvonila u čast studenta koji su iz Srbije pješice došli u Niš, paroh i svećenici pozdravljaju goste. Štand sa hranom postavljen je i pored Sabornog hrama. Ispred Doma vojske hranu nude i nastavnici Osnovne škole 'Desanka Maksimović' iz Čokota. Vjeruju u pozitivan rezultat i poručuju: 'Danas da izvežbamo, u Beogradu da završimo.'

Građani sa svih strana pristižu u strogi centar, na Trg kralja Milana gdje je 1. marta pripremljen cjelodnevni program 'Studentski edikt'. Na središnjoj pozornici čita se osam točaka edikta u kojima se izražavaju stavovi studenata o slobodi, državi, pravdi, mladosti, dostojanstvu, znanju, solidarnosti i budućnosti.

Šetnja tisuće ljudi u laganom ritmu, ali uz zaglušujuću buku podsjeća na vrijeme korza. U spontano određenoj ruti nema guranja, pretjecanja ili presijecanja kolone. Redaju se transparenti: 'Niš pa fINIŠ', 'Pumpaj – ja i sada držim čas', 'Koliko Srba mrda brda', 'Nema pregovora sa đAVlom', 'Amigo, narod ti se digo', 'Ima nade za ljubav sa blokade', 'Penzioneri nemaju farbe da boje revoluciju', 'Vazduh miriše na ljubav'...

Vlasnik tvrtke za proizvodnju i montažu kuhinjskog namještaja MIROSLAV MIHNJAK s prijateljima je došao iz Gospodinaca u Vojvodini. — Fascinira me koliku energiju, snagu i volju su doneli studenti. Probudili su nadu u bolji život, uneli empatiju među ljude. Ljudi dolaze sa optimističkim stavom, nošeni vetrom promena, zaista verujući da će studenti naći revoluciju, promeniti vlast. Među starijima vlada optimizam da su ovi mladi ljudi odlučni da Srbijom konačno zavлада pamet, a ne primitivizam, da će institucije početi da rade posao, da će najzad kriminalci odgovarati. Da će na funkcije doći stručni ljudi, a ne stranački. Jako je lepo koračati među svim tim vedrim ljudima, koji su bez ikakvog ličnog interesa došli okupljeni oko iste ideje i ciljeva. Lepo je bilo biti deo te mase, slobodnomislećih inteligentnih ljudi koji su dugo trpeli poniženja, čiji rad je bio unižen zbog partijskih kadrova. Ono što danas osećam u Nišu je ponos da činim pravu stvar – kaže Miroslav.

Stojimo na platou ispred Narodnog pozorišta, događaj s bine pratimo na video zidu. Ovdje studenti igraju šah, a na štandu nude bedževe po cijeni koju kao donaciju sami određujemo. Svako malo netko dolazi i na tacni nudi kiflice, pogačice, kolače, kavu... Već nam je dosta hrane, ali medenjake u obliku srca ne možemo odbiti. Na razglasu 'Izadi, pokreni se' MILANA MLADENOVIĆA i

EKV-a, 'Boje su u nama' JURE STUBIĆA, 'Izadi, bori se' DARKA RUNDEKA, 'Svet je lep kada sanjamo' KIKIJA LESENDRIĆA, 'Živeti slobodno' ĐORĐA BALAŠEVIĆA... Preko puta, kraj pozornice, igra se kolo. Mladi ogrnuti državnim zastavama.

— Nikada više šajkača, narodnih nošnji, srpskog kola i zastava nisam videla na jednom mestu. Šajkače su ovim protestima doživele neslućenu renesansu, nose ih mladi ljudi ponosno, samosvesno, šarmantno, kreativno. Nose se i disko šajkače i one tradicionalne, ali bez negativnih konotacija. One su decenijama bile nacionalna obeležja u Srbiji tumačena kao 'ekskluzivno pravo' i 'licenca' SNS-a, a pre toga režima SLOBODANA MILOŠEVIĆA. Jer decenijama smo svi mi, kritičari i oponenti tih režima, proglašavani za izdajnike i strane plaćenike koji ne vole svoju zemlju, a patriotizam, srpska zastava, nacionalni simboli bili su gotovo isključiva 'privilegija' vladajuće stranke. Otuda i simbol šovinističkog, profiterskog i ratnohušakačkog nacionalizma. A to nije Srbija. Studenti su narodu Srbije 'vratili' nacionalne simbole, srpsku zastavu i zdrav, iskren patriotizam, koji je već decenijama srpskom narodu 'oduzet'. Vratili su nam nadu da ova zemlja može biti srećno mesto za život, ujedinili čitavu Srbiju na potpuno čudesan i plemenit način i poslali najiskreniju sliku Srbije u svet – objašnjava SMILJANA POPOV, slobodna novinarka iz Beograda.

Umorni smo, sjeli bismo negdje da odmorimo noge i prikupimo snagu za drugi dio dana. Biramo terasu Irish puba kraj Nišave, s pogledom na desnu obalu i tvrđavu na kojoj se priprema bakljada. Sve je puno, ali grupa Nišlija ustaje i ustupa nam svoja mjesta. Ni ostali gosti nisu sebični, odmore se, popiju pića i kreću dalje. Stol do našeg dobile su profesorice Medicinskog fakulteta u Novom Sadu NATAŠA MILIĆ, DANICA SAZDANIĆ VELIKIĆ i MIRELA ERIĆ.

— Putujemo Srbijom da podržimo naše studente, njihovu volju i energiju da nam pokažu da treba da menjamo sistem. Mi toga nismo bili svesni. Oni žele da ostanu u ovoj državi, da rade u uređenom sistemu i u struci za koju se školuju, a ne van nje. Deca su nam pokazala da treba da budemo hrabri jer je hrabrost najveća vrlina čoveka. Oni su tokom korone imali online nastavu dve godine. Mislili smo da su autistični i asocialni, okrenuti sebi i tehnicima. Bili smo na ivici ambisa i mislili da će sledeći korak, kad oni započnu radni odnos, biti da se survamo u taj ambis. Da nam je neko rekao u novembru, ne bismo verovali. Ništa ih nije pokolebalo, imaju velika srca, istrajno se žrtvuju – kažu nam.

U jednom trenutku nailazi čovjek s raširenom zastavom Prirodno-matematičkog fakulteta. 'Evo Novi Sad', prolomi se uzvik oduševljenja, a onda i pljesak cijele terase.

Nataša Milić, Danica Sazdanić Velikić, Mirela Erić i Igor Savić

— 'Ajde sa se upoznamo već jednom – kaže redovni profesor IGOR SAVIĆ kolegicama s Medicinskog, danas u ulozi barjaktara.

MILICA ČUBRILO je profesorica srpskog jezika i književnosti u Osnovnoj školi *'van Goran Kovačić' u Subotici. Rođena je u Zagrebu, u njemu je završila osnovnu školu, da bi se 1991. s obitelji preselila u grad na krajnjem sjeveru Vojvodine. Trenutno je u potpunoj obustavi nastave, već treći tjedan. — Većina kolektiva radi skraćeno, na trideset minuta. Prvenstveno podržavamo studentske zahteve, ali hoće da nam umanje februarsku platu, što je takođe protuzakonito. Čekamo da vidimo kako će to izvesti, ali ne odustajemo čak ni po cenu umanjenja ili neisplate plata. To nas ne može zaplašiti. Čak nas učvršćuje u nameri da istrajemo za pravdu i da pokažemo koliko je ovaj sistem nepravedan. Ali, ova borba ne može ostati samo na studentima i prosvetnim radnicima, potreban je generalni štrajk – govori Milica.

Nišlije su sjajno dočekali studente i sve one koji su pristigli u grad, potvrđujući tako nadaleko poznato južnjačko gostoprimstvo. JELENA BOJKOVIĆ vlasnica je agencije za organizaciju privatnih i korporativnih događaja. Preko poznanika je došla u kontakt sa studentskim grupama na društvenim mrežama i predložila kako može pomoći.

— Prvo smo smestili studente u naš lokal u kome pripremao evente, a onda smo čuli da su pojedinci na Bookingu jako povisili cene smeštaja ili su sklonili svoje ponude tih dana kako bi sabotirali celu organizaciju. Ljudi su pokrenuli Facebook-grupu 'Protesti 1. mart Niš' i u okviru nje nudili besplatan smeštaj. I uspeh su u tome, svi su smešteni – objašnjava.

Nenad Vučković, nastavnik fizičkog iz Leskovca

Potvrđujemo iz prve ruke. Naš šestero, kao u nekoj komunu, dvije noći spavalo je u stanu MARKA i EMILJE DIMITRIJEVIĆ koja je tih dana boravila u kući svoji roditelja. Tri generacije te obitelji pomagalo je u organizaciji ovog protesta: baka BILJANA JEŠEVIĆ kao umirovljena medicinska sestra pomagala je u trijažnom centru, a unuk GAVRO kuharima od kojih je naučio kuhati bolonjecz.

U organizaciji pomaže i NIKOLA NIKOLIĆ koji inače vodi tim ljudi u prodaji Telekom Srbija. Do sada nije imao problema zbog javne podrške studentima, nada se da će tako i ostati. — Nisam dvojio ni časka. Toliko ljudi dolazi u naš grad da naprosto nisam želeo izneveriti našu tradicionalnu gostoljubivost. Svi smo spremni za promene, a studenti su nas toliko emotivno oduševili da ih nismo mogli ostaviti same – kaže Nikola.

Netko se na društvenim mrežama duhovito sjetio: 'Rekao nam je da ne idemo na more, nego da obilazimo Srbiju. Obistinilo mu se.' I eto, mladi su ga silom prilika poslušali. Već danima hodočaste od grada do grada, od varoši do varoši, od sela do sela, a nakon Niša poručuju: Vidimo se u Beogradu 15. marta. ■

Tajvanska sante leda

Pitanje tajvanske nezavisnosti vrh je sante ledaisprepletenih odnosa čitave regije, u koju se SAD uvukao završetkom Drugog svjetskog rata. To je trenutno najpristupačnija polazišna točka za izravnu provokaciju Kine i podizanje stresa u regiji u kojoj živi četiri milijarde ljudi

AMERIČKI State Department u zadnja tri tjedna nekoliko je puta ažurirao svoju internet-sku stranicu koja opisuje odnose SAD-a s Kinom. Iako je u novoj verziji 'strateško natjecanje' ostalo 'okvir kroz koji SAD gleda na svoj odnos s Kinom', definiciji tog okvira dodani su neki novi elementi. 'Odvraćanje kineske agresije', 'borba protiv kineske nepoštene trgovinske politike', 'suzbijanje kineske zlonamjerne cyber aktivnosti', 'okončanje kineske globalne trgovine prekursorima fentanila', 'ublažavanje kineske manipulacije međunarodnim organizacijama' i 'promicanje odgovornosti kršenja ljudskih prava unutar Kine i širom svijeta' već su u prvom paragrafu predstavljeni kao temeljne (vrlo aktivne) postavke američke politike spram Kine. Ostatak teksta otkriva da je najveći fokus na ekonomskim odnosima, u sklopu kojih se kineske gospodarske prakse izričito naziva 'uvredljivim', 'nepoštenim', 'nezakonitim' te 'najrestriktivnijim' po pitanju ulagačkih mogućnosti i 'nepredvidivim' po pitanju provedbi propisa u zemlji. Tome je pridodana kineska 'nepoštena trgovinska praksa', što uključuje 'korištenje prisilnog rada' i 'goleme državne subvencije' koje i američke tvrtke stavljaju u nepovoljan položaj 'čineći ih sukrivcima u kršenju ljudskih prava u Kini'.

Međutim, iako je jezik, očekivano u stilu predizbornih najava predsjednika DONALDA TRUMPA, ponešto pooštren, sve ovo nije ništa pretežito novo u odnosu na prvi Trumpov ili predsjednički mandat JOEA BIDENA. Ono što je u ovom ažuriranju bilo novo je nešto što se više zapravo ne može pročitati, a tiče se Tajvana. Naime, u ovoj verziji ispuštena je tvrdnja da Washington ne podržava neovisnost Tajvana, što je značajna promjena u dosadašnjim stavovima. Jer iako su gotovo sve američke administracije nakon KISSINGEROVE i QIAO GUANHUAOVE sintagme formulirane tijekom NIXONOVOG po-

sjeta Peking 1972., da se Kina i SAD 'slaužu da se ne slaužu' oko Tajvana, ponekad znale izjavama političara ili vojnih lica relativno neodređeno signalizirati kako SAD, ako ništa drugo, nema ništa protiv tajvanske samostalnosti, čvrsto napisan *policy paper*, potpisan od predsjednika, u kojem jasno stoji da SAD podržava tajvansku nezavisnost ne postoji. Upravo suprotno, unatoč 75-godišnjoj ekonomskoj i vojnoj podršci (kontinuiranoj prodaji oružja), SAD je vrlo pažljivo izbjegavao davanje čvrstih garancija, zbog čega je i do sada na stranicama State Departmenta i stajalo da SAD 'službeno' ne podržava tajvansku nezavisnost. Ovim potezom je SAD pod Trumpom ponovno 'zaplesao po rubu', što je po ovom pitanju iznimno osjetljiv Peking prepoznao kao novo provokativno signaliziranje kojim se SAD poigrava ne samo s Tajvanom nego i s pomno skrojenom dinamikom vrlo složenih odnosa čitave regije 'Dalekog istoka' u kojoj je Kina, zbog svoje geografske veličine te ekonomske i vojne moći, u središtu.

Pitanje tajvanske nezavisnosti vrh je sante leta isprepletenih odnosa čitave 'regije', u koju se SAD uvukao završetkom Drugog svjetskog rata. Već sam Tajvan vrlo je specifična geopolitička zavrzlama, koja svoje ishodište ima u Kineskom građanskom ratu, svoje globalne nastupe u raznim epizodama hladnog rata i koja je do sada, kao rezultat političko-društveno-ekonomske transformacije, poprimila nove razmjere, neodvojive kako od aktualnih globalnih, tako i od specifičnih unutarkineskih i unutartajvanskih problema. Sam SAD po pitanju Tajvana ima vrlo jedinstvenu poziciju, jer za razliku od svih drugih zemalja svijeta koje s Kinom održavaju međudržavne odnose, jedini nema potpisanu klauzulu o jedinstvenosti Kine i Tajvana kao sastavnog dijela Kine. Sve druge zemlje svijeta potpisale su tu klauzulu koja onemogućuje Tajvanu dobivanje šireg međunarodnog priznanja. One koje nisu, osim SAD-a, tj. Belize, Eswatini,

Guatemala, Maršalovi Otoci, Palau, Sveti Kristofor i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, Tuvalu, Vatikan, Haiti i Paragvaj, nemaju uspostavljene državne odnose s Kinom. SAD ne spada ni u jednu od dviju spomenutih grupacija. Washington je izbjegao potpisivanje takve klauzule, ali ima (službeno sa siječnjem 1979.) uspostavljene odnose s Kinom, koji su praktički sve do prvog Trumpovog mandata bili čvrsta podloga brojnih političkih promjena u svijetu, kao i sveukupnog globalnog ekonomskog rasta.

Odgovor na pitanje zašto je SAD u ovom smislu poseban je vrlo cirkularan – zato što je to SAD, u ukupnom nominalnom smislu daleko najmoćnija državna tvorevina koju

State Department je u tri tjedna nekoliko puta ažurirao svoju stranicu koja opisuje odnose SAD-a s Kinom. Ono što je u ovome novo je nešto što se više ne može pročitati, a tiče se Tajvana. Naime, ispuštena je tvrdnja da Washington ne podržava neovisnost Tajvana

povijest poznaje, a koja je upravo tu svoju prednost, kao i svaka druga velika sila prije ove, iskorištavala u izgradnji svojih međudržavnih odnosa. Posebice od kraja Drugog svjetskog rata. Rezultat te prednosti vidi se i u razvoju i stanju odnosa s Kinom i prisutnošću SAD-a u regiji oko Kine. Bliskost SAD-a s Tajvanom je svakako najsvjetliji primjer prednosti koju ima nad Kinom. Japan, koji je SAD pobijedio na Pacifiku u Drugom svjetskom ratu, a potom zaštitio od osvete sovjetske i kineske komunističke ruke, drugi je takav primjer. Iako tu postoje velika ograničenja, na povezanost SAD-a s Južnom Korejom, koja traje od Korejskog rata, može se gledati kao na treći. I u Japanu i Južnoj Koreji SAD ima funkcionalne vojne baze. Uz njih, tu su i vojna baza na Guam i stalno prisustvo američke mornarice u Malajskom prolazu spremno da Kini prekine dotok nafte iz Irana (zbog čega Kina gradi sustav cesta, tunela i mostova od Tibeta do pakistanske luke Gwadar). S druge strane, kineski brodovi ne plove uz američku obalu, Kina nema vojnih baza blizu američkog kopna, nije na usporediv način pretjerano povijesno ni politički bliska niti jednoj zemlji nadomak SAD-a, te nema mogućnosti ni kapaciteta SAD-u čak ni načelno konvencionalnim putem zaprijetiti prekidanjem ijednog za SAD strateški važnog opskrbnog lanca – osim u slučaju Tajvana koji je najveće proizvodno središte mikročipova najviše kvalitete.

Međutim, bilo bi krivo zaključiti da SAD 'vlada' prostorom oko Kine. Prostor oko Kine čini iznimno složen dinamičan sustav odnosa koji se stvarao stoljećima i na koji tamošnje zemlje iznimno paze da ga se previše ne poremeti. Naime, Kina na kopnu graniči s 14 zemalja, a na moru – uzme li se u obzir kinesko svojatanje Južnokineskog mora – sa šest. A te zemlje, između ostalog, uključuju istaknute globalne ili regionalne sile poput Rusije, Indije, Japana, Pakistana i Indonezije. Njih čak četiri – Rusija, Indija, Pakistan i Sjeverna Koreja – ne računajući Kinu, nuklearne su sile. Nadalje, uz već spomenuti Tajvan, na koji je Kina iznimno osjetljiva i zbog kojeg je u punom smislu riječi spremna vojno intervenirati, tu su i neriješeni sukob Sjeverne i Južne Koreje, trajni animozitet Indije i Pakistana zbog kojeg su se obje zemlje nuklearizirale, problematična kinesko-indijska granica, višedesetljetna nestabilnost u Mianmaru, nestabilne političke okolnosti u Bangladešu, Kambodži, Nepal, Pakistanu, mnoštvo sporova oko morskih i kopnenih granica, rusko-japanski spor oko Kurilskih otoka i mnogi drugi izazovi. U gotovo svaki ovaj 'izazov' Kina je na razne načine duboko upletena, što ju čini neizostavnim faktorom, u prvom redu, stabilnosti ove regije. A sama regija prožeta je iznimnom poviješću, koja se na dnevnoj bazi, kao i svugdje drugdje na planeti, isprepliće s aktualnim zbivanjima.

Čak i da ne zadiremo stoljećima unazad, razvidno je kako je ova regija 'prepuna povijesti'. Nakon ogromnog krvoprolića tijekom Drugog svjetskog rata ovu su regiju oblikovali Kineski građanski rat (druga faza: 1945. – 1950.), Prvi indokineski rat (1946. – 1955.), Korejski rat (1950. – 1953.), Prvi i Drugi kašmirski rat (1947/8., 1965.), tri tajvanske krize (1954/5., 1958., 1995/6.), građanski rat u Laosu (1959. – 1975.), Kinesko-indijski rat (1962.), Indonezijsko-malezijiski sukob (1963. – 1966.), Kinesko-sovjetski pogranični sukob (1969., nakon čega je uslijedio gotovo 20-godišnji prekid odnosa), Bangladeški oslobodilački rat i (treći) Indijsko-pakistanski rat (1971.), Vijetnamski rat (1955. – 1975.), genocid u Kambodži (1975. – 1979.), indonezijska okupacija Istočnog Timora

Promjena pedesetogodišnje politike prema Tajvanu – susret Maoa i Nixona u Pekingu 1972. (Foto: Imago/Imagostock&People/PIXSELL)

(1975. – 1999.), Kambodžansko-vijetnamski rat (1978. – 1989.), Kinesko-vijetnamski rat (1979.), sovjetska invazija na Afganistan (1979. – 1989.), građanski rat u Šri Lanki (1983. – 2009.), Siachenski rat (1984. – 2003.), pogranični rat Laosa i Tajlanda (1987. – 1988.), građanski rat u Tadžikistanu (1992. – 1997.), građanski rat u Nepal (1996. – 2006.), Kargilski rat (1999.), rat u Afganistanu (2001. – 2021.), tadžikistansko-kirgistanški pogranični sukob (2021/2.) itd. Od početka hladnog rata naovamo ova je regija svjedočila stvaranju raznolikih režima – uz postojeće parlamentarno-monarhističke (Tajland, Japan, Butan) i sultanate (Brunej) – od onih unikatnih komunističkih (Kina, Sjeverna Koreja, Vijetnam, Laos, Kambodža), 'ultranacionalističkih' (Kina, Južni Vijetnam, Tajvan, Indonezija, Južna Koreja), unikatno demokratskih (Singapur, Tajvan, Južna Koreja, Indija, Indonezija, Burma, Tadžikistan, Uzbekistan, Kirgistan, Filipini, Nepal, Bangladeš), do militarističkih (Mianmar), teokratskih (Afganistan), parlamentarnih elektivnih monarhija (Malezija, Kambodža), izrazito autokratskih (Sjeverna Koreja, Kambodža) i sl., od kojih su se neki održali, neki ne, a neki u manje ili više nevjerojatnim obratima transformirali iz jednih u druge.

Ipak, gospodarski rast, u prvom redu Japana, Južne Koreje, Tajvana, Singapura i Kine, na kraju se pozitivno reflektirao na ostatak regije i pomogao u njezinoj stabilizaciji i povezivanju. Ovu stabilnost danas čuva složen sustav bilateralnih odnosa, potpomognut dvjema istaknutijim 'unutrašnjim' multilateralnim organizacijama: ASEAN-om, u kojem nema Kine, Japana ni Koreje, te 'rusko-kineskom' Šangajskom

organizacijom za suradnju (Shanghai Cooperation Organisation, SCO). Prva je usmjerena na postizanje ekonomske kohezije na prostoru jugoistočne Azije, što koristi kao podlogu za očuvanje mira putem političkih dijaloga, dok druga kroz sustav političkih i sigurnosnih dijaloga djeluje prema prostoru centralne Azije s ciljem stvaranja veće razine povezanosti i na ekonomskoj razini. U ovoj regiji aktivne su i neke 'vanjske' multilateralne organizacije, koje svoj put ovamo nalaze primarno preko zemlje koja možda i najviše 'strši' iz ove složene arhitekture odnosa – Japana.

JAPANSKO djelovanje u Drugom svjetskom ratu nije zaboravljeno (ili oprošteno) ni u jednoj zemlji u kojoj je Japan bio prisutan (ne ide mu u prilog izostanak 'japanskih' nirnberških procesa ili gotovo bilo kakvih suđenja ratnim zločincima, što je bio rezultat američke zaštite). Ekonomsko vezanje Japana uz SAD i uloga koju je tijekom hladnog rata igrao na strani SAD-a svrstali su ga u posebnu kategoriju jedine posve zapadno orijentirane i u tom smislu 'svrstane' zemlje regije. Japan je inicijator tzv. Kvadrilateralnih sigurnosnih dijaloga (QUAD) koji, uz njega, okupljaju SAD, Australiju i Indiju (ona zbog kineskih veza s Pakistanom i općenito izravnog rivalstva s Kinom u svakom smislu najopreznije nastupa spram Kine), te vrlo blisko surađuje sa sigurnosnim partnerstvom AUKUS (Australija, UK i SAD), koje za (općenit) cilj ima 'osigurati' i održati stabilnost Indo-Pacifika (pri čemu se neizgovoreno primarno misli na Kinu kao glavnu prijetnju postizanju ovog cilja).

Međutim, na QUAD i AUKUS ne treba gledati kao na izraz uspjeha američke prisutnosti u regiji. Ovakve i slične inicijative su zapravo kontinuirani rezultat neuspjeha stvaranja konkretnog vojno-sigurnosnog saveza poput NATO-a, što SAD pokušava od početka hladnog rata (neuspjeh SEATO-a, 1954. – 1977.). Tako SAD-u ostaje da se oslanja na zasebne zemlje koje, izuzev Japana, neće olako srljati u ikakve 'antikineske' saveze ili se otvoreno deklarirati kao 'kineski neprijatelji', koliko se god pribijavale Kine. Uostalom, na prisutnost zapada u ovoj regiji niti jedna zemlja ne gleda previše blagonaklono, pa se ni strateški jednodimenzionalno oslanjati na zapad ne čini suviše privlačnim. Zbog svega toga, tj. manjka konkretnih točaka za 'eksploataciju', vraćamo se na Tajvan koji kao vrh sante leda ostaje trenutno najpristupačnija polazišna točka za izravnu provokaciju Kine i instant podizanje razine stresa u pažljivo balansiranoj regiji složenih odnosa i povijesti u kojoj živi četiri milijarde ljudi. Za sada, većina zemalja regije svjesna je kako forsiranje 'izvlačenja tajvanske karte' u nekom trenu može lako dovesti do rušenja regionalne kule od karata koju poslije više nitko neće znati posložiti. ■

* Autor je profesor na sveučilištu Capital Normal u Pekingu, suradnik Zagrebačke škole ekonomije i managementa te koautor (s Ivicom Bakotom i Matom Njavrom) knjige 'Veliki povratak: Razvoj moderne kineske vanjskopolitičke misli'.

ILJA BUDRAJTSKIS Baltičke zemlje bi mogle biti na meti Rusije

Ako rat završi pobjedom Rusije, ekspanzionistička politika će se nastaviti. Osim baltičkih, na meti bi mogle biti i druge postsovjetske države. Putin uvijek testira granice mogućeg, pa bi mogao testirati i integritet NATO-a. Što se sudbine režima tiče, unutarnji puč nije realan

ILJA BUDRAJTSKIS je povjesničar, teoretičar, aktivist i jedan od najpoznatijih ruskih lijevih intelektualaca. Autor je knjige eseja 'Disidenti među disidentima: Ideologija, politika i ljevica u postsovjetskoj Rusiji', koju je na engleskom jeziku objavila ugledna britanska izdavačka kuća Verso. Tekstove o politici, umjetnosti i filozofiji objavljuje u medijima kao što su e-flux journal, openDemocracy, LeftEast i Colta.ru. Radio je kao predavač na sveučilištu Moskovska škola društvenih i ekonomskih znanosti te na Institutu suvremene umjetnosti u Moskvi. Nakon početka agresije na Ukrajinu izbjegao je iz Rusije i trenutno je gostujući profesor kalifornijskog Sveučilišta u Berkeleyju.

Kako komentirate posljednja događanja, od razgovora Donalda Trumpa s Vladimirom Putinom i početka američko-ruskih pregovora do svađe s Volodimirom Zelenskim? Vojna situacija nalaže neku vrstu kompromisa, ali izgleda da Trump ustupke traži isključivo od Ukrajine?

Iza TRUMPOVIH poteza nema nikakvog plana ni ideje kako zaustaviti rat, da ne govorimo o konkretnim pitanjima: granicama, teritoriju ili sigurnosnim garancijama za Ukrajinu. Veza tih garancija s ugovorom o mineralima također je nejasna. Mislim da je Trump postao talac vlastitih obećanja da će rat okončati u najkraćem mogućem roku što ga je dovelo u osjetljivu poziciju. Trumpovu ranjivost je prepoznao PUTIN i koristi ju. Vidimo da Rusija ne namjerava raditi kompromise oko svojih ambicija.

Za Moskvu se ne radi samo o zadržavanju osvojenog teritorija, nego o, kako je Krenljev formulirao, 'uklanjanju temeljnih

uzroka rata', što vjerojatno podrazumijeva formiranje prorúske vlade u Kijevu, možda i povlačenje NATO-a iz istočne Europe. Ukratko, Putinove ambicije trenutačno su glavna prepreka miru?

Ovisi o tome kakav mir želite postići. Jedna mogućnost je pristati na sve zahtjeve Rusije. Formulacija o 'temeljnim uzrocima rata' otvara golem prostor za interpretacije. Sam je Putin te razloge različito definirao: kao ispravljanje geopolitičkog poraza Sovjetskog Saveza na kraju hladnog rata, ili kao ideju o Ukrajini kao povijesnom ruskom teritoriju, ili o ukrajinskoj nezavisnosti kao sigurnosnoj

Iza Trumpovih poteza nema nikakvog plana ni ideje kako zaustaviti rat, da ne govorimo o konkretnim pitanjima: granicama, teritoriju ili sigurnosnim garancijama za Ukrajinu. Mislim da je Trump postao talac vlastitih obećanja da će rat okončati u najkraćem mogućem roku

ugrozi, ili kao tezu da je uzrok rata rušenje JANUKOVIČEVE vlasti revolucijom na Majdanu. Mislim da su Putinovi ciljevi maksimalistički i da namjerava postići obnovu ruske hladnoratovske sfere utjecaja. To je dio njegovog strateškog razumijevanja, u skladu s kojim se nezavisnost postsovjetskih država vidi kao rezultat tog poraza. Kao glavnu prepreku obnovi ruskog utjecaja vidi starog rivala, odnosno SAD, koji je stoga ujedno i glavna adresa za pregovore.

Moskva teži nekom obliku kontrole i nad neokupiranim dijelom Ukrajine?

Naravno, pri čemu naročito teži smjeni aktualnog 'neprijateljskog režima'. Tipično za Putina, ne postoji nikakav konkretan plan. Početkom rata Moskva je namjeravala vlast u Kijevu smijeniti u tri dana, ali nije imala spremnu alternativnu vladu. Sada je tako nešto još manje zamislivo. Bivši ukrajinski oligarh VIKTOR MEDVEDČUK, kojeg se smatralo potencijalnim vođom prorúske vlasti, nedavno je objavio tekst o tome da je ideja ukrajinske države propala, a jedini izlaz je pripajanje većeg dijela zemlje Ruskoj Federaciji. Kako bi takva osoba mogla predvoditi ikakvu vladu, pa i onu naklonjenu Rusiji?

Mogući scenarij je da na vlast dođe vlada slična onoj u Gruziji. Stranka Gruzijci san je vlast preuzela nakon MIHAJLA SAKAŠVILJA, a na početku nije percipirana kao prorúska. Zastupala je uspostavu balansiranih odnosa sa susjedima i izbjegavanje novog rata s Rusijom. Ta pragmatična pozicija kasnije je postala *de facto* prorúska. Bilo koji političar koji danas namjerava postati legitimni vođa Ukrajine mora biti snažno orijentiran protiv agresora. Potom, možda, u interesu države pristane na kompromise. Putin je nedavno izjavio da želi da Ukrajina bude suverena država, pod uvjetom da njome upravlja prija-

teljska vlast. Možda je to znak da je Moskva spremna pristati na pragmatičnu ukrajinsku vladu, dok Zelenskog vidi kao glavnu prepreku tom scenariju.

Trumpova kalkulacija

Ni administracija Joea Bidena nije imala nikakav plan osim inzistiranja na ratu i porazu Rusije. Može li Trump ipak nešto postići?

Istina, BIDEN također nije imao plan, niti je predlagao ikakav mirovni sporazum. Osim toga, podcijenio je rusku vojnu moć i ekonomske kapacitete. Što se sadašnje situacije tiče, ukoliko se želi postići makar i primirje duž linije fronta, nužno je izvršiti pritisak na Rusiju. Moskva je potvrdila da su njeni ratni ciljevi nepromijenjeni. Dakle, ne namjerava ni pokušati postići kompromis. Ako je Trumpova namjera da pritiskom na obje strane prisili Rusiju i Ukrajinu na sporazum, morao je početi s Rusijom kao jačom stranom. Počeo je upravo suprotno, pritišćući Ukrajinu. Ispunio je Putinovu potrebu da izađe iz međunarodne izolacije te se nizom koraka približio Rusiji, a da ona nije napravila ijedan recipročan potez. Trumpova kalkulacija polazi od toga da je Putin u teškoj situaciji zbog ekonomskih problema, da ne može još dugo ratovati i da će američke poteze shvatiti kao mogućnost spasa. Putin je shvatio da je zbog izbornih obećanja i Trump u teškoj situaciji, a posljedica toga je da Rusija dominira pregovorima. Svađa sa ZELENSKIM u Bijeloj kući daje naslutiti da je u Trumpovoj administraciji već prisutna zabrinutost zbog toga što su daleko od postizanja sporazuma te da Washington traži žrtvenog jarca na kojeg će svaliti neuspjeh, a to će biti Ukrajina. Tako su kao glavnu prepreku miru

predstavili Zelenskog, što se slaže s verzijom događaja koju zastupa Kremlj.

Nagađa se da je zaokret SAD-a posljedica strateške geopolitičke namjere razdvajanja Rusije i Kine. Komentirali ste kako je Putin tri godine imao mogućnost pružiti priliku mirovnim inicijativama globalnog juga, čime bi dokazao proklamiranu namjeru da gradi svijet koji ne bi počivao na zapadnoj dominaciji, no kako se nasuprot svim tezama ruskih vođa o suprotstavljanju zapadnom imperijalizmu čini da oni zapravo žele biti priznati kao ravnopravni imperijalisti?

To je apsolutno točno. Kineske ili brazilske mirovne inicijative također nisu sadržavale neki realni plan. Međutim, tim se putem moglo pokazati da je 'svjetska većina' sila koja može predložiti rješenje. Ako je Putinova namjera bila tu većinu ojačati kao alternativu zapadu, mogao je stvoriti mirovnu koaliciju koja bi izvršila pritisak na Europu i SAD da promjene svoju beskompromisnu politiku. Nije to napravio, jer je njegov cilj prisiliti zapad na izravne pregovore o sudbini Ukrajine bez njenog sudjelovanja. U suštini se radi o žudnji da zapad, naročito SAD, prizna Rusiju kao ravnopravnu veliku silu. Putin se na početku svoje vladavine pokušavao pozicionirati kao američki saveznik. Taj je pokušaj propao, no težnja priznavanju još uvijek tvori suštinu Putinove političke imaginacije. Ako situaciju sagledamo kroz dijalektiku gospodara i roba, 'pravi gospodar' je Amerika. Ostale zemlje u odnosu na Rusiju nemaju poziciju gospodara, stoga kinesko priznanje ili ono drugih zemalja globalnog juga nije 'pravo'. Kina je desetljećima bila sovjetski rival, generacije su odrasle u sjeni antikineske propagande. U imaginaciji ruskih elita Kina nikada nije postojala kao povijesni prijatelj ni kao akter koji treba priznati Rusiju. Glavni je gospodar još uvijek zapad.

Rusija je sankcije podnijela mnogo bolje nego što se očekivalo. Istovremeno je prema procjenama poginulo između 150 i 200 tisuća ruskih vojnika, pola milijuna ili više ih je ranjeno. Kako je rat utjecao na rusko društvo?

Ruska privreda se ispostavila otpornom. Iako rastu problemi u vidu inflacije, država sve više pojačava porezni pritisak, opada kvaliteta života, ipak, do brzog ekonomskog kolapsa neće doći. Istovremeno, represivni aparat izuzetno snažno pritišće društvo, koje je postalo vrlo disciplinirano. Danas su nezamislive antiratne izjave ili kritike vlasti kakve su bile moguće još prije dvije ili tri godine. U atmosferi straha glavna društvena tendencija je fokus na privatni život. Građani, naravno, žele da rat završi, ali o političkim pitanjima uopće ne razgovaraju. Vlada nije predstavila nikakvu jasnu teoriju pobjede ili kraja rata i kao pobjedu može predstaviti gotovo bilo kakav ishod. Državnom propagandom imperijalističko-nacionalistički stavovi potpuno su normalizirani, do mjere da vjerojatno ne bi bilo protivljenja daljnjim ekspanzionističkim potezima. Percepcija Rusije kao zemlje koja je odasvud suočena s egzistencijalnim prijetnjama postala je suštinski element režima i teško je zamisliti kako bi bez ideje vanjske prijetnje postojao u aktualnom obliku.

Postoji li svijest o tome da ruska vojska razara čitave gradove, terorizira stanovništvo cijele Ukrajine, bombardira bolnice, čini masovne ratne zločine?

Iz službenih medija građani to ne mogu doznati, a alternativni su ili slabo dostupni ili imaju ograničenu publiku. Mislim da ruski

građani u svijesti snažno potiskuju rat. O njemu nastoje ne misliti, jer to dovodi jedino do depresije i osjećaja krivnje. Prihvatiti državnu propagandu kao istinitu je psihološki ugodnije, ujedno i patriotskije, jer ona ne potječe od medija neprijateljskih država. Recimo, službena verzija pokolja u Buči kaže da je sve te Ukrajinke pobila ukrajinska vojska, i to zato što su surađivali s Rusima.

Otpor trampizmu

Nedavno se navršila prva godišnjica smrti Alekseja Navaljnog i deseta ubojstva Borisa Nemcova. Postoji li danas ikakav prostor za opoziciju, kolika je razina represije?

Značajna društvena manjina snažno se protivi režimu i ratu, ali u aktualnoj atmosferi straha mora šutjeti. Bilo bi drugačije kad bi se otvorio prostor za otvoreno izražavanje stavova. Čak i u ovoj situaciji neki građani su u Moskvi i drugdje iznosili cvijeće u spomen na NAVALJNOG i NEMCOVA. Policija ih je snimala, neki su i uhapšeni. Nije dozvoljena nikakva javna aktivnost. Primjerice, nedavno su izbjeglice iz dijelova Kurske oblasti koje je zauzela Ukrajina pokušali prosvjedovati, zato što još uvijek nisu dobili nikakvu pomoć. Guverner oblasti njihov je pokušaj skupa proglasio Majdanom. Jedini način javnog izražavanja je lojalno obraćanje direktno Putinu, pa ga za pomoć putem video snimki mole mnogi radnici, ili žene koje ne mogu hraniti djecu. Među građanima raste broj doušnika, koji vlastite susjede prijavljuju kao navodne pobornike Ukrajine ili zapadne špijune. Atmosfera je usporediva s onom u doba STALJINA. Istina, ne i po razmjerima – nisu uhapšene stotine tisuća ljudi, niti postoje gulazi. Međutim, represija je sigurno gora negoli u kasno sovjetsko doba, čak je i era LEONIDA BREŽNJEVA bila humanija od današnje Putinove.

Smatrate kako zapadna ljevica interpretacijom ruske politike isključivo kroz opoziciju NATO-u i načelno zapadnoj hegemoniji – odnosno, svojevrsnom 'geopolitizacijom Rusije' – previda imperijalizam same ruske politike?

Točno tako, a aktualna događanja tu ljevicu stavljaju u težak položaj. Osim što su Trumpovi potezi oko Ukrajine očito kolonijalni, više nije moguće tvrditi da je Kijev samo *proxy* zapada, država kojom vladaju korumpirane elite i koja ratuje u korist zapadnog imperijalizma. Ukrajina je posve ovisna o zapadnoj pomoći, ali je i akter. Ukrajinsko društvo prolazi kroz užasno iskustvo rata protiv napadača, a mržnja desetaka milijuna Ukrajinaca prema Rusiji logična je posljedica. Stoga Zelenski zauzimajući stav u Washingtonu prije svega razmišlja kako će to odjeknuti u ukrajinskom društvu. Predodžba Rusije kao glavne antiimperijalističke sile sada je uništena. Osim toga, Trumpov globalni politički projekt znači podršku krajnjoj desnici diljem svijeta. Glavna meta kritike zapadne ljevice obično su liberalni demokrati, no mislim da se sada lijeva perspektiva mora promijeniti te da je glavni zadatak rad na izgradnji koalicije koja će pružiti otpor neposrednoj opasnosti autoritarnog kapitalizma. A Ukrajina i njeno društvo su saveznik u toj koaliciji protiv trampizma kao globalnog reakcionarnog projekta. Ne idealiziram Ukrajinu, jasno je da je njeno društvo traumatizirano ratom te da je ta trauma plodno tlo za nacionalizam. Ali osim što nikakve ukrajinske etnocentrističke politike ne daju pravo Rusiji na intervenciju, upravo je aktualni rat glavna prepreka stvarnim političkim raspravama u Ukrajini. A čak i uz rat, u Ukrajini postoje opozicijske stranke i nezavisni novinari. Ukrajina je mnogo demokratskija država od Putinove Rusije, njih nije moguće uspoređivati.

Smatrate i da Putinov režim nije moguće reformirati. Kako vidite budućnost Rusije i u kojoj mjeri ona ovisi o ishodu rata u Ukrajini?

Ako rat završi pobjedom Rusije, ekspanzionistička politika će se nastaviti. Ozbiljno sam zabrinut da bi se na meti mogle naći baltičke, a vjerojatno i druge postsovjetske države. Putin uvijek testira granice mogućeg, pa bi mogao testirati i integritet NATO-a. Što se sudbine režima tiče, unutarnji puč nije realan – upravo suprotno, s posljednjim razvojem događaja Putin ispada dalekovidan vođa te konsolidacija oko njega dodatno jača. No režim je vrlo personaliziran, strukturiran kao mreža neformalnih odnosa s Putinom u središtu. Teško je zamisliti kako će nakon njegovog odlaska biti sačuvan kontinuitet. Primjerice, Čečenija funkcionira kao država u državi, povezana s Moskvom zahvaljujući lojalnosti RAMZANA KADIROVA Putinu. Mogli bi izbiti razni sukobi među elitom, čiji dijelovi posjeduju i privatne vojske. Iz jugoslavenskog iskustva vam je poznata moguća uloga organiziranog kriminala u sukobima ekonomskih interesa.

Rusija ne smije pobijediti, no nije realan ni poraz ruske vojske koja u Ukrajini ima više od pola milijuna vojnika. Osim rata, postoji li druga opcija?

Primirje mora biti praćeno pritiskom na Rusiju kako bi ona odustala od daljnjih ambicija. Naravno, to neće biti i rješenje europske sigurnosne arhitekture. Kako bi takva sigurnosna arhitektura bila održiva i dugoročno funkcionirala, u nju kao golema zemlja koja je dio Europe mora biti uključena i Rusija, ali kao odgovorna sila koja je zainteresirana za održavanje mira, a ne kao država koja slijedi svoje imperijalističke ciljeve i resantimane. Nažalost, teško je zamisliti kako bi sadašnji ruski režim mogao igrati tu ulogu. ■

INTERNACIONALA

Ubrzana spirala rasula

Trump je u nepuna dva mjeseca dramatično promijenio američku vanjsku politiku. Od Ukrajine kojoj su Sjedinjene Države pružale skoro svu potrebnu pomoć stvorio je zemlju koja je glavna prepreka miru. Svojom inicijativom oživio je Europu koja nakon 80 godina mora samostalno odlučivati i pritom ubija Europsku uniju. Američko čedo NATO Trump je marginalizirao, a priznaje samo one koji raspolažu dovoljnom silom, Rusiju

SVAKOGA dana u svakom pogledu sve više gledamo rasulo, a novo ubrzanje spirale rasula započelo je prošloga tjedna nezavršenim sastankom predsjednika SAD-a DONALDA TRUMPA i Ukrajine VOLODIMIRA ZELENSKOG u Bijeloj kući. Na raščlambu viđenog nećemo trošiti mnogo prostora – mnogo je toga već rečeno i mnogo se toga poslije dogodilo. Tek da ponovimo: s američke strane vidjeli smo u javnosti valjda nikad viđeno izživljavanje nad gostom čija je zemlja u groznoj situaciji, a s ukrajinske predsjednika koji je ili bio nepripremljen za sastanak ili uopće ne shvaća s kakvim psiho-profilom je došao razgovarati iako iskustva u razgovorima s njim ima sasvim dovoljno.

U nepuna dva mjeseca drugog mandata Trump radi ono što su svi mislili da je nemoguće: u veoma kratkom vremenu dramatično mijenja američku vanjsku politiku koja se često uspoređivala sa supertankerom na otvorenom moru – moguće ga je zaokrenuti, ali za to treba mnogo prostora i vremena. Ukrajina je 20. siječnja ujutro bila država kojoj je SAD pružao gotovo svu pomoć koju je ona u ratu protiv Rusije tražila. Među rijetke iznimke valja svrstati rakete dugog dometa. Danas je Ukrajina, odnosno njen predsjednik, za američku administraciju glavni kreator problema, tako velik da joj je Trump suspendirao svaku vojnu pomoć. Ta odluka ima i svoju taktičku razinu, ona je sredstvo kojim je Trump odlučio natjerati Zelenskog da ponovno sjedne za pregovarački stol, naravno pod američkim uvjetima. Kako stvari stoje u srijedu ujutro, Zelenski će sjesti za taj stol, opet je spreman potpisati sporazum koji bi SAD-u trebao jamčiti polovicu ukrajinskog rudnog blaga.

Trump je Zelenskog optuživao da je protivnik mira. Po svemu što znamo, on se protivni miru koji bi zaledio stanje na terenu. No, Trump želi nametnuti mir po svaku cijenu, otuda i usporedbe s Münchenskim sporazumom kojim su Velika Britanija i Francuska izručile Čehoslovačku nacističkoj Njemačkoj, a cijenu ionako plaća Ukrajina – Rusiji teritorijem, SAD-u rudnim blagom. Američki predsjednik ne radi ništa neočekivano, iznenađujući mogu biti brzina i nesmiljenost. To da želi brzo završiti rat u Ukrajini, smanjiti ili ukinuti američku pomoć toj zemlji, ne opterećivati se time što Ukrajina o tome misli, sve je to najavio u kampanji.

Iz nezavršenog razgovora sa Zelenskim Trump bi mogao naučiti da u politici, kakvom god silom raspolažao, ipak ne vrijedi izreka *Roma locuta, causa finita (est)* (Rim je rekao, slučaj je riješen), jer stvari ipak ne funkcioniraju tako da se sve odmah posloži onako kako on želi. Treba i razgovarati. Sporazumom o rudnom blagu SAD po svemu sudeći ne bi dao i izravne sigurnosne garancije Ukrajini. Njega iz vizure Washingtona treba promatrati kao prvi korak prema mirovnom sporazumu. I tu smo u velikom problemu: razgovara li se o primirju koje će se iskoristiti za pregovore koji će dovesti do mirovnog sporazuma ili o mirovnom sporazumu? Ruski dužnosnici su jasni, njih zanima mirovni sporazum, a ne prijelazne faze prema njemu. PUTINU trenutno ide solidno, na bojištu sporo napreduje, ali njegov protivnik vojno slabi. No, i za Rusiju rat dugo traje, njena ekonomija se i prema izjavi ministra ekonomskog razvoja MAKSIMA REŠETNIKOVA 'hladi'. Rusija nije na terenu ostvarila sve svoje teritorijalne ciljeve, nije cijeli Donbas pod njenom kontrolom, a mirovnim sporazumom htjela bi zaključiti stanje makar takvo kakvo jest i vratiti se u punom opsegu u međunarodnu ekonomsku arenu.

Svojom inicijativom Trump je oživio Europu, koja nakon 80 godina mora samostalno, bez SAD-a, odlučivati, a ona istovremeno ubija Europsku uniju. Vođene su dvije runde pregovora o tome kako da Europa pomogne Ukrajini, jedna u Parizu, druga u Londonu. Ti su sastanci pokazali da Unija po tom pitanju ne postoji. Francuski predsjednik

EMMANUEL MACRON na sastanak je pozvao one za koje smatra da su mu potrebni, EU sitnež nije zvao, a jednako je postupio i britanski premijer KEIR STARMER. Politički pojam 'Europa' i 'EU' reduciran je na osam-devet država. One bi trebale odlučivati o svima, htjele bi i o Ukrajini i Rusiji, a zasad se ne mogu dogovoriti ni o onome što bi njima bilo zajedničko, osim o deklarativnoj podršci Ukrajini.

Europske inicijative pokazuju njenu slabost. Macron neuspješno predlaže probno primirje od mjesec dana, a na stolu je i ideja o slanju 150.000 vojnika koji bi održavali mir. SAD ne namjerava slati vojsku u Ukrajinu, a Europa traži da Amerika da sigurnosna jamstva za njenih 150.000 vojnika. Toliko o sposobnosti Europe da vodi kompleksne mirovne misije. Rusija pak *a priori* odbija bilo kakvo raspoređivanje 150.000 vojnika iz država koje su ujedno članice NATO-a u svom susjedstvu. Upitno je i gdje bi europske države našle najmanje 300.000 opremljenih i obučanih vojnika (dvije godišnje rotacije) za Ukrajinu.

Na sastancima europskih izabranika videna je i predsjednica Europske komisije URSULA VON DER LEYEN. Ona, naravno, ne može mnogo jer o slanju vojnika i novca za obranu odlučuju članice Unije samostalno. Njena je funkcija bila da najavi da će EU uložiti 800 milijardi eura u obranu, a tko će odlučiti kako će biti piše u prethodnoj rečenici. No, izvjesno je da će štamparija eura raditi punom parom, na radost analitičara inflacije. NATO se spominje sve manje i glavna funkcija glavnog tajnika MARKA RUTTEA je da govori da članice moraju povećati izdatke za obranu ili će njihovi stanovnici učiti ruski. Napavši Ukrajinu prije tri godine Putin je NATO-u udahnuo novi život, a sada je Trump, kojem ne trebaju saveznici nego sluge, to američko čedo temeljito obezvrijedio. Jedini koje Trump uvažava su oni koji raspolažu dovoljnom silom. To nije Europska unija, to svakako nije Ukrajina, ali to jest Rusija. Trump se pokušava predstaviti kao mirotvorac i stalno ističe da treba hitno zaustaviti rat u kojem tjedno ginu tisuće ljudi. No, ne treba zaustaviti svaki rat. SAD je istodobno s Trumpovom 'mirovnom inicijativom' odobrio 14,5 milijardi dolara vojne pomoći Izraelu, čime će NETANJAHUOVA vlada lakše nastaviti sve sukobe i ratove u kojima jest i koje vodi i teže sjesti za pregovarački stol.

Što se tiče rata u Ukrajini, red je da napišemo nešto i o njoj samoj i njenoj poziciji. I bez Trumpa u Bijeloj kući Ukrajina je bila u teškoj poziciji, bez perspektive da rat završi onako kako hoće Zelenski, dakle potpunom obnovom teritorijalne cjelovitosti (što uključuje i Krim). Prema nedavnom istraživanju, 52 posto Ukrajinaca priželjkuje brz završetak rata i spremno je na ustupke. Većina od tih 52 posto živi na zapadu zemlje, mnogo slabije zahvaćenom ratom. Pred Ukrajinom je pitanje koje bi tu zemlju moglo slomiti: nastaviti rat, što znači daljnje desetke tisuća mrtvih i golema razaranja bez izgleda, posebno bez američke pomoći, da pobijedi, ili pristati na mir s teritorijalnim gubicima i kakvim-takvim sigurnosnim jamstvima ostatku zemlje, što može otvoriti unutarnje sukobe koji od nje mogu stvoriti nešto nalik na postgadafijejsku Libiju.

Svijet je u kaosu i, kako nas uči i antika, ne znamo što će iz tog kaosa nastati.

■ Tihomir Ponoš

Dušan Kokot, predsjednik Sindikata prosvetnih radnika Nezavisnost/Presscentar.uns.org.rs

KRATKO I JASNO

Silom na silu

Mesec i po dana je prošlo od poziva na generalni štrajk kom su se posebno odazvali prosvetni radnici, kao podrška studentima, ali i sa svojim zahtevima. Vlada je najavila da neće isplatiti plate. Šta to znači za prosvetne radnike?

Postoje indicije da država nije prihvatila obračune punih plata, a svako drugo rešenje je nezakonito jer nije vođen ni jedan disciplinski postupak i ne postoji ni jedno pravosnažno rešenje kojim plata može biti umanjena. Direktori i pravnici su jasno upozoravali da to ne može da se radi, međutim država je rešila da ide putem sile. Kako će to da izgleda, koliko će i kome biti uplaćene zarade to ćemo da vidimo, ali ako jedna strana krene silom onda ne može da očekuje da ne bude odgovora sa druge strane.

Šta će biti naredni korak prosvetnih radnika i koliko je škola bilo u nekoj vrsti štrajka?

Ja se iskreno nadam još žešćoj obustavi jer nema drugog rešenja. Oko 500 škola je bilo u nekoj vrsti štrajka ili obustave. U ogromnom broju škola časovi su bili skraćeni na 30 minuta. Nema regiona u kom obustava ili štrajka nije bilo.

Prosvetni su radnici, pored studenata, izneli najveći teret borbe, a da ostali nisu baš ispratili ono što su prosvetni radnici započeli. Mislite li da je to ohrabrilu vlast da ne isplati plate?

Moguće da i tu možemo tražiti razloge za ovakve postupke vlasti. Tačno je da mnogi sektori nisu bili uključeni, ali mi ih konstantno pozivamo da nam se priključe. Za petak je najavljen ponovo generalni štrajk, za subotu je najavljen veliki protest radnika i studenata gde pokušavamo da dodemo do svih tih segmenata društva, ne da ih kritikujemo nego da ih osnažimo da nam se pridruže u ovoj borbi. Očekujem da vidim radnike iz mnogih sektora – kulture, zdravstva, EPS-a, medija, privrede – da vidim organizovane ljude koji će izaći na protest, ali moraju i da obustave regularne aktivnosti jer nije dovoljno otići na protest i sutra otići na posao. Mi se suočavamo sa vlašću kojoj su milioni na ulicama, kojoj je pola ministara na optuženičkoj klupi, kojoj je vlada pala pre mesec dana, ali nikako da se to konstatuje, a nosioci javnih funkcija kažu da nemamo političku krizu. Ako ovo nije politička kriza, ja ne znam kako bi politička kriza u nekoj zemlji izgledala.

■ Dejan Kožul

Trump i Zelenski u Bijeloj kući – sastanak koji je šokirao svijet (Foto: CNP/AdMedia/NEWSCOM/PIXSELL)

PKK na prekretnici

Osnivač organizacije Abdullah Öcalan pozvao je na raspuštanje organizacije koja je 1984. u ime slobode Kurda započela oružanu pobunu protiv Turske. PKK je proglasio primirje, od Turske traži da provede niz mjera. U ratu Turske protiv Kurda poginuli su deseci tisuća ljudi, a milijuni su raseljeni

Okupljanje sirijskih Kurda u Hasaki nakon Öcalanova poziva (Foto: Orhan Qereman/REUTERS/PIXSELL)

OSNIVAČ Radničke partije Kurdistan (PKK) ABDULLAH ÖCALAN 27. veljače pozvao je na raspuštanje te organizacije, koja je 1984. u ime slobode Kurda započela oružanu pobunu protiv turske države. U sukobu koji se proširio i na teritorije susjednih zemalja nastanjenih Kurdima, Iraku i Siriji, ubijeni su deseci tisuća ljudi. Obje strane služile su se brutalnim metodama: u PKK-ovim napadima su uz pripadnike vojske i policije ubijani i civili, dok je turska vojska, kako bi gerilcima uskratila baze, u Turskoj uništila tisuće sela te milijune Kurda protjerala u gradove.

Sam Öcalan uhapšen je 1999. u akciji turske obavještajne službe MIT i američke CIA-e u Keniji te se otada nalazi u zatvoru na otočju İmralı. Nakon njegovog proglašenja izvršni komitet PKK-a priopćio je da organizacija proglašava primirje, no zatražila je da turska strana poduzme niz mjera, kao što su pitanje amnestije za njene borbe, oslobađanje političkih zatvorenika, prestanak represije prokurdskih političkih organizacija u Turskoj, garancije za prava Kurda ili formiranje tijela poput parlamentarne komisije koje bi nadziralo mirovni proces. PKK inzistira i da se Öcalanu omogući slobodno sudjelovanje na kongresu kojim bi organizacija eventualno odlučila o raspuštanju.

Još se u listopadu dalo naslutiti da Ankara nešto pokušava. Saveznik predsjednika RECEPA TAYYIPA ERDOĞANA te vođa turske ekstremno nacionalističke partije DEVLET BAHÇELI usred parlamenta pozvao je Öcala-

na da pozove na razoružavanje PKK-a. Turska vojska posljednjih je godina bespilotnim letjelicama gerilcima nanijela znatne gubitke zbog čega vjerojatno očekuje njihovu sklonost pregovorima. Treba sagledati i širi geopolitički kontekst. Kadrovi PKK-a porijeklom iz Sirije nakon početka tamošnjeg građanskog rata sirijskim Kurdima pomogli su stvoriti *de facto* autonomnu regiju, poznatu kao Rožava, u kojoj živi nekoliko milijuna ljudi, kao i njene oružane snage (SDF) koje broje desetine tisuća boraca, te koje su u taktičkom savezništvu sa SAD-om zaslužne za pobjedu nad takozvanom Islamskom državom. Trenutno traju pregovori s Damaskom o načinu na koji će se Rožava integrirati u novu sirijsku državu, koja se nalazi pod znatnim utjecajem Turske. S iskustvom višedesetljetne represije u ASADOVOJ Siriji, tamošnji Kurdi inzistiraju na nekom obliku autonomije, uključujući i autonomne oružane snage. Formiranjem Rožave Ankara je pored iračkog Kurdistan na svojim južnim granicama dobila drugi autonomni kurdski entitet. Osim što njegovo postojanje samo po sebi inspirira nastojanja turskih Kurda, taj entitet vode strukture povezane s arhineprijateljem turske države. Ne iznenađuje da Turska prijete i vojnim uništenjem Rožave. Ta operacija vjerojatno ne bi bila jednostavna te bi izazvala diplomatske komplikacije. Stoga je Ankara vjerojatno odlučila iskoristiti Öcalana kako bi istovremeno riješila dva problema: onaj s Rožavom i onaj s vlastitim kurdskim pobunjenicima. No, iako dominantne političke organizacije sirijskih Kurda vide Öcalana kao ideološki autoritet te simbol vlastite borbe, njegov lik u Rožavi je sveprisutan, to ne znači i političku poslušnost. Zapovjednik SDF-a MAZLUM KOBANE izjavio je da se Öcalanov poziv ne odnosi na sirijske Kurde.

Kao organizacija koja je uvelike dovela do nacionalne, klasne i rodne emancipacije milijuna Kurda te preoblikovala velik dio Bliskog istoka, PKK se očito nalazi na prekretnici. Tijek događaja je neizvjestan. Uputno je hoće li organizacija poslušati svog utamničenog predvodnika. Najvažnije je to što se uzroci pobune prvenstveno nalaze u žestokoj represiji Kurda, kojih danas u Turskoj živi između 15 do 20 milijuna. Poruka Erdoğanovog savjetnika MEHMETA UÇUMA kako su Kurdi 'suvlasnici' turske republike zvuči obećavajuće, no upitno je što će Turska zaista ponuditi, a njena suvremena povijest daje mnogo razloga za skepsu. Sve da se PKK i raspusti, bez suštinske promjene politike Ankare, uključujući vjerojatno i promjenu samog ustava koji sve građane definira kao Turke, kurdsko pitanje neće biti riješeno.

■ Jerko Bakotin

PERSONA NON CROATA

Foto: Mario Anzuoni/REUTERS/PIXSELL

Oscari su dodijeljeni po 97. put. Među nominiranima u konkurenciji dokumentarnih filmova bio je i japanski film 'Dnevnik crne kutije' novinarke i režiserke SHIORI ITO (u sredini). Ona je začetnica japanskog #MeToo pokreta, a pokrenula ga je objavivši da ju je silovao poznati novinar NORIYUKI YAMAGUCHI. Upravo je njena traumatična životna priča tema filma. O filmu se u Japanu vodi spor jer je Ito dio snimki u filmu koristila bez dopuštenja. Ona se brani tvrdnjom da je to učinila zbog višeg cilja, razotkrivanja seksualnog zlostavljanja žena. Film je dobio brojne međunarodne nagrade, prikupio još i više nominacija, a jedna od rijetkih zemalja u kojoj nije prikazan je Japan.

■ T. P.

Austrijska vlada razlika

PET mjeseci nakon parlamentarnih izbora Austrija je dobila svoju prvu tripartitnu vladu, sastavljenu od stranaka među kojima nije i ona koja je osvojila najviše glasova. Novi kancelar je predsjednik Austrijske narodne stranke (ÖVP) CHRISTIAN

STOCKER, a u vladi su još i socijaldemokrati (SPÖ) i liberalna stranka NEOS. Koalicija je sastavljena nakon dva neuspjela kruga pregovora u kojima je sudjelovao i relativni izborni pobjednik, ekstremno desna Slobodarska stranka Austrije (FPÖ), koja je krajem rujna prošle godine dobila gotovo 29 posto glasova, čak 12,6 postotnih poena više nego na prethodnim izborima. Drugoplasirani konzervativci, vodeći partner u novoj koaliciji, osvojili su 26,3 posto glasova, čak 11 postotnih poena manje nego na prethodnim izborima. Te će okolnosti oblikovati i politike nove vlade, 200 stranica dugačak program čije su konture vode koalijskih stranaka predstavile nekoliko dana prije preuzimanja vlasti.

Petomjesečni koalijski pregovori najduži su u austrijskoj politici od 1945. godine, a prvi pokušaj sastavljanja vlade propao je u siječnju, kada je tadašnji kancelar i vođa konzervativaca KARL NEHAMMER podnio ostavku jer nije pristao da kancelar bude vođa FPÖ-a HERBERT KICKL. Ni Nehammerov nasljednik Stocker nije se sporazumio s Kicklom, pa se u jednom trenutku činilo da će se morati održati novi izbori. No Stocker se uspio dogovoriti sa SPÖ-om ANDREASA BABLERA, koji slovi za izrazitog ljevičara u odnosu na socijaldemokratski prosjek i koji je postao vicekancelar, te s druge strane neoliberalnim NEOS-om koji će inzistirati na mjerama štednje. 'Dovršili smo vjerojatno najteže koalijske pregovore u povijesti naše zemlje', rekao je Stocker na konferenciji za novinare, te dao naslutiti da je svjestan fragilnosti koalicije koja se 'suočava s povijesnim izazovima'.

Razlike među partnerima mogle bi još više doći do izražaja kada se nova vlada uhvati ukoštac s ekonomskim problemima kao što su rastuća nezaposlenost, koja sada iznosi osam posto, recesijom koja traje od sredine 2022. i proračunskim deficitom koji bi ove godine mogao dosegnuti 4,2 posto BDP-a. Kako bi se izbjeglo pokretanje evropske procedure prekomjernog deficita (sve iznad tri posto) sredinom siječnja Bruxelles je prihvatio prijedlog proračuna koji predviđa uštedu od 6,3 milijarde eura ove i još 8,7 milijardi eura iduće godine. Prema tom prijedlogu, na kojemu je radio i FPÖ, uštede su se trebale ostvariti uglavnom na rashodovnoj strani proračuna i bez podizanja poreza, a tek treba vidjeti hoće li Bablerovi socijaldemokrati u koaliciji s neoliberalima iz NEOS-a taj plan uspjeti izbalansirati tako da se što manje režu sredstva institucijama socijalne države.

Drugo važno pitanje je politika imigracije i azila, tema na kojoj je FPÖ ostvario povijesni rezultat i došao na korak do toga da prvi put vodi državu. Iako u njoj sudjeluje SPÖ-ov Babler, inače zagovornik progresivne imigracijske politike, program nove vlade sadrži mjere kao što su suspenzija spajanja imigrantskih obitelji, privremena zabrana nošenja muslimanske marame za maloljetnice, obavezan program integracije, nova politika deportacija i vremensko ograničenje socijalne pomoći izbjeglicama.

Za razliku od pregovora u kojima je sudjelovao FPÖ i u kojima se razmatrala rezolutna politika neutralnosti u pitanjima kolektivne obrane, nova vlada ne namjerava mijenjati dosadašnji režim suradnje s NATO savezom i ne protivi se obrambenoj integraciji EU-a.

■ Tena Erceg

Ocrnjivanje zelenih

Kompanija Energy Transfer od Greenpeacea traži 300 milijuna dolara zbog navodne klevete, širenja dezinformacija, urote i podrške prosvjednicima protiv izgradnje naftovoda Dakota Access koji su oštetili njezinu imovinu, što se smatra najvećim pravosudnim udarom na neki ekološki pokret

Prosvjed aktivista Greenpeacea protiv financiranja naftovoda Dakota Access (Foto: Arnd Wiegmann/Reuters/PIXSELL)

U AMERIČKOJ saveznoj državi Sjevernoj Dakoti 24. veljače počelo je suđenje najutjecajnijoj svjetskoj organizaciji za zaštitu okoliša Greenpeace. Suđenje se održava nedaleko od lokacije koja je prije devet godina bila poprište blokade i protesta protiv izgradnje naftovoda Dakota Access Pipeline. U pitanju je dvije tisuće kilometara dugačak naftovod koji se proteže kroz četiri savezne države od sjeverozapada ka jugoistoku i prolazi kroz zaštićeni indijanski rezervat Standing Rock. Tužbu je podignuo glavni investitor ovog projekta, naftna kompanija Energy Transfer, a suđenje se već sada smatra najvećim pravosudnim udarom na neki ekološki pokret, s potencijalno dalekosežnim posljedicama. Kompanija naime od Greenpeacea traži odštetu od čak 300 milijuna dolara zbog navodne klevete, širenja dezinformacija, urote i podrške prosvjednicima koji su oštetili njezinu imovinu. Ukoliko presuda bude osuđujuća

mogla bi dovesti do gašenja organizacije jer je traženi iznos ekvivalentan deset njezinih godišnjih proračuna.

Odvjetnici Greenpeacea, ali i brojni drugi stručnjaci smatraju da je u pitanju maliciozna, neutemeljena i opasna tužba, takozvana strateška tužba protiv javnog sudjelovanja (SLAPP), odnosno zloupotreba pravosuđa kojom moćni pojedinci i korporacije iscrpljuju i uštkavaju sve koji im pružaju otpor. 'U pitanju je pokušaj uštkivanja i dovođenja u bankrot svih Greenpeaceovih podružnica, ali još važnije, u pitanju je i uštkivanje i slanje poruke širim slojevima civilnog društva', rekla je izvršna direktorica američkog ogranka SUSHMA RAMAN na konferenciji za novinare uoči početka suđenja, koje bi trebalo trajati pet tjedana.

'Privatnim korporacijama ne bi se smjelo dozvoljavati da pokreću skupe tužbe u kojima ustavom zaštićenu slobodu govora proglašavaju difamacijom', smatra pak WADE MCMULLEN, odvjetnik za zaštitu ljudskih

prava i jedan od promatrača na ovom suđenju, objašnjavajući da je u ovakvim slučajevima dovoljno već i samo pokretanje tužbe da se iscrpe financijski resursi tužene organizacije, a sve ostale zastraši. Greenpeace je jedna od najvećih ekoloških organizacija u svijetu pa se može suprotstaviti ovakvim nasrtajima, kaže ovaj pravnik, no mnoštvo manjih neprofitnih organizacija i pojedinaca ne mogu si priuštiti takve troškove, stoga ovaj slučaj ima 'enorman potencijal usađivanja straha u različitim slojevima građanskog aktivizma i zaštite prava, uključujući i okolišnih'.

Protesti protiv izgradnje naftovoda Dakota Access odvijali su se 2016. i 2017. godine, u vrijeme njegove izgradnje. Predstavnici naroda Sioux Standing Rock koji ondje živi prvo su od relevantnih institucija tražili da se područje njihovog rezervata izuzme iz rute naftovoda s obzirom na to da se radi o području zaštite prirodnih resursa i kulturnog naslijeđa autohtonih naroda, što znači da ti narodi imaju određeni stupanj

autonomije. Nakon što je zahtjev odbijen podigli su tužbu na federalnom sudu, što je rezultiralo povremenim prekidima radova, no nakon svoje inauguracije u siječnju 2017. predsjednik DONALD TRUMP potpisao je dekret o nastavku izgradnje i naftovod je završen tri mjeseca kasnije.

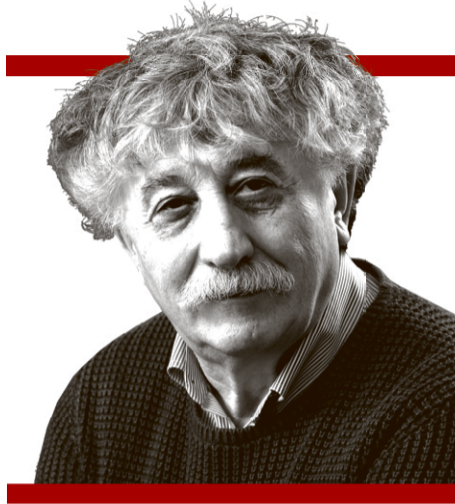
Istovremeno sa sudskom bitkom stanovnici rezervata organizirali su blokade gradilišta, koje su ubrzo prerale u široki protestni pokret s podrškom tisuća pojedinaca i stotina organizacija, među kojima i Greenpeacea. Tijekom protesta dolazilo je do okršaja s policijom, koja je silom razbila tabore prosvjednika, a zabilježeno je i nekoliko slučajeva paleži i drugog uništavanja imovine investitora. Ovaj pokret rezultirao je uvođenjem izrazito strogih zakona protiv 'neovlaštenog pristupa' energetske infrastrukturi u dvadesetak saveznih država, a Energy Transfer podignuo je prvu tužbu protiv Greenpeacea zbog 'građanskog reketarenja', tražeći od organizacije 300 milijuna dolara odštete. Odvjetnici kompanije tada su se pozvali na takozvani RICO zakon, čija je osnovna intencija borba protiv organiziranog kriminala, a tužba je odbačena 2019. godine. Tjedan dana kasnije kompanija je pokrenula novi proces u Sjevernoj Dakoti, državi koja za razliku od niza drugih nema anti-SLAPP zakone. Okomila se isključivo na Greenpeace, iako su proteste organizirali lokalni starosjedioci, a njezini odvjetnici pokušat će dokazati tezu da je ekološka organizacija odgovorna za kršenja zakona čak i ako počinitelji nisu s njom povezani. Također, tužba se ne odnosi samo na američki ogranak Greenpeacea već i na njegovu međunarodnu centralu u Nizozemskoj, pa je organizacija sredinom veljače u Amsterdamu uzvratila protutužbom protiv Energy Transfera. Greenpeace se u toj tužbi poziva na lani donesenu evropsku anti-SLAPP direktivu, a ovaj proces prvi je uopće pokrenut zbog zaštite od obijesnog parničenja na temelju te evropske direktive.

Nekoliko tjedana prije početka suđenja u Sjevernoj Dakoti u poštanske sandučice stanovnika okruga Morton, u kojemu žive porotnici, počele su stizati misteriozne 'novine' s nepotpisanim tekstovima u kojima se kritiziraju protesti protiv izgradnje naftovoda, dok se o kompaniji Energy Transfer piše afirmativno. Odvjetnici Greenpeacea tražili su od suda da istraži tko financira publikacije, ali je sudac taj zahtjev odbio, jednako kao i onaj da se proces izmjesti iz Mortona zbog potencijalne pristranosti porote. U okrugu je naime na prošlim izborima čak 75 posto birača glasalo za Trampa, a novoimenovani ministar unutarnjih poslova DOUG BURGUM prije stupanja na tu funkciju bio je guverner Sjeverne Dakote.

KELCY WARREN, izvršni direktor kompanije Energy Transfer, inače je 'megadonor' Republikanske stranke, a lani je kampanji Donalda Trampa donirao 12,5 milijuna dolara. U vrijeme prve tužbe protiv Greenpeacea 2017. Warren je izjavljivao da ekološke aktiviste 'treba ukloniti iz genetskog bazena', pisao je tada Wall Street Journal, a prije tri godine SLAPP tužbom udario je i na teksaškog kongresmena BETA O'ROURKEA koji je njegovu kompaniju kritizirao zbog ekstraprofita zarađenih u vrijeme mečave u Teksasu 2021. godine. Fosilne kompanije u posljednjih deset godina podignule su tisuće SLAPP tužbi protiv ekoloških organizacija, medija i drugih kritičara. Sam predsjednik Trump i njegovi poslovni entiteti u posljednja tri desetljeća bili su uključeni u nevjerojatnih 4000 različitih sudskih procesa, među kojima je i niz tužbi zbog navodne klevete koje je Trump pokrenuo kao privatna osoba. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Jakob Krese na Berlinalu

PIŠE Sinan Gudžević

Jakob Krese trenutno radi na filmu o svojoj majci Maruši i baki Ljudmili Maruši. Nakon nastupa na Berlinalu njegovi izgledi da dobije sredstva za snimanje filma značajno su manji. Jer je Njemačka u posljednje dvije godine de facto zavela cenzuru protiv glasova koji osuđuju Izrael za genocid nad Palestincima i okupaciju palestinske zemlje

DANA 19. februara u berlinskom kinu Urania prikazan je u okviru filmskog festivala Berlinale i dokumentarni film JAKOBA KRESE 'Prekid vatre' (Ceasefire) u trajanju od 30 minuta. To je bio posljednji od četiri dokumentarna filma koji su toga dana prikazani. Film je dokument o HAZIRI DŽAFIĆ prognanici i izbjeglici iz Bratunca, koja je nakon masovnog zločina u Srebrenici, izbjegla da se ne vrati u mjesto gdje je živjela. Hazira živi u baraci u Banovićima, ovo živi bolje bi bilo reći životari, jer kad neko jedva sastavlja kraj s krajem, kaže se da životari. Za Haziru je Jakob saznao od svoje tetke METE KRESE, koja je mnogo putovala po Bosni i ondje načinila mnogo dragocjenih fotografija i napisala više tekstova o ženama Srebrenice. Među njima se izdvajala Hazira Džafić, pa su se Jakob i Meta odlučili da o njoj snime film. Iz nje ga se vidi mnoga bijeda izbjegličkog života, koja i trideset godina nakon početka izgleda učvršćeno i beznačajno.

Nakon filma, Jakob Krese je na pozornici kina Urania održao kratak govor, koji filmski svijet danas zove *statement*, u trajanju od četiri minuta. Govor je bio na engleskom, a Krese je imao oko vrata palestinsku maramu kufiju, i na sebi majicu s natpisom *Never again means never again*. Ovo što slijedi je prevod onoga što je rekao na pozornici:

Oduvijek sam sanjao da na Berlinalu nastupim sa svojim filmom. Kada sam bio dijete, za vrijeme rata u Jugoslaviji, ovaj festival je bio mjesto solidarnosti i utočište za umjetnike i filmske stvaraoce iz Bosne. Sada sam doživio da budem i sam pozvan, ali sam imao mnogo neprospavanih noći zbog misli o tome što ću reći na ovoj pozornici.

Ja sam filmski radnik jugoslavenskog porijekla koji je odrastao u Njemačkoj. Moja baka se borila protiv fašizma kao partizanka četiri godine po šumama. Kad sam bio dijete devedesetih, moja majka je odlučila da ne štiti o genocidu u našoj domovini i otišla je u Sarajevo. Te dvije žene naučile su me da naša šutnja može postati saučesništvo.

Ovaj film je o Haziri. Preživjela je genocid. Genocid koji je trajao tri godine, omogućen je šutnjom međunarodne zajednice. Završio je sa Srebrenicom, gdje je više od 8.000 ljudi ubijeno u prisustvu UN-ovih zaštitnih snaga. Posljedice rata nikada nisu završile za Haziru i druge preživjele.

U posljednjih 15 mjeseci ubijeno je više od 50.000 Palestinaca u Gazi. Sada se ubijanje nastavlja na Zapadnoj obali. Dva milijuna preživjelih i poniženih nakon novog genocida načinjeno je uz resurse i diplomatsku podršku iz Njemačke. Njemački državni akteri i institucije usutkuju i suzbijaju mnoge koji pokazuju solidarnost s palestinskim narodom, a među takvima je i mnogo židovskih glasova.

Podržavam i slavim pobunu protiv takvog stanja. Mi kao filmski radnici stvaramo sve ove filmove koji govore o ratu, raseljavanju, kolonizaciji, pravdi, hraneći festivale političkim sadržajem, a kada se dogodi genocid u Gazi koji financiraju naše vlade, ne dobijemo ni javnu izjavu od festivala koja afirmira pravo Palestinaca na život, dostojanstvo i slobodu.

Dobijemo to samo ako je geopolitički ili ideološki komforno.

Podržavam one koji su odlučili da sudjelujući na festivalu o tome i govore, uprkos svim nelagodama i preprekama. Među nama ima i zbunjenih i uplašanih. Neki koji su progovorili već osjećaju posljedice toga. Ne nužno od Berlinale, ali svakako iz same filmske industrije. Cenzura je protkana unutar tih odnosa moći i na složen način.

Ovo što se ovdje događa nije normalno. Njemačko društvo me plaši. Ovih dana sam promatrao ljude u publici kako otvoreno i agresivno viču na ljude koji govore o genocidu. Često s rasističkim komentarima. Poriču njemačku odgovornost za masovno ubijanje u Palestini.

To me podsjeća na ono što mi je majka pričala o devedesetima na Balkanu, kada su odjednom stari prijatelji postali nacionalisti i kad je agresivno ponašanje postalo dio svakodnevnog života.

Trebali bismo sada već znati, posebno u Njemačkoj, da za genocid nisu potrebni samo oni koji ga provode, već je potrebna većina koja će šutjeti.

Genocid u Bosni je zaustavljen tek kada je prepoznat i sudski priznat kao genocid. Najmanje što možemo učiniti je nazvati to pravim imenom. To dugujemo Haziri i svakom ko je preživio genocid. Nazovite to genocidom bez obzira na to tko ga provodi i gdje se provodi. 'Nikad više' treba da zaista znači nikad više za svakoga i svugdje.

DOK je ovo govorio čuo bi se poneki glas neodobravanja, ali je na kraju snažan aplauz nadjačao one koji se nisu slagali s riječima. U dvorani je bilo stotinjak ljudi. Jakob Krese zna da će platiti cijenu za svoj nastup nakon prikazivanja filma o Haziri Džafić.

Jakoba Kresea poznajem od njegove sedme godine. Upoznao sam ga istoga dana kad i njegovu majku pjesnikinju MARUŠU KRESE. To je bilo u Berlinu oktobra 1991. Ondje se Maruša bila tek preselila iz Tübingena, sa njom su bila dva njena sina polubraća DAVID ŠALAMUN i JAKOB WEIDNER. Jakob je kasnije uzeo majčino prezime, te se uz Jakob Krese, potpisuje i Jakob Krese Weidner. Njegova majka Maruša je kćerka FRANCA KRESEJA i LJUDMILE KRESE, djevojačko SAJE. (I krese i saje imaju akcenat na zavišnom e.) Oboje su bili partizani u Osvobodilnoj fronti. Franc Krese, s partizanskim imenom Čoban, imao je i orden narodnog heroja, a Ljudmila, s partizanskim imenom Maruša, bila je u partizanskoj slovenačkoj brigadi Matija Gubec od prvog do posljednjeg dana rata. O njoj je već bilo riječi i u ovoj rubrici: <https://www.portalnovosti.com/mokronog>. Maruša i Ljudmila žive danas u imenima Jakobovih kćeri: Maruša ove godine puni pet, a Ljudmila dvije godine. Jakob odnedavno živi u Trstu, sa suprugom i kćerima. On i supruga, Njemica iz Hamburga, odlučili su da napuste Berlin.

Jakob je u Berlinu izučio najprije stolarski zanat, a onda je, uz putovanja po svijetu, studirao filmsku akademiju u Potsdamu. Osim u Berlinu, živio je više godina u Latinskoj Americi, u Nikaragvi, Meksiku, Gvatemali,

Jakob Krese na pozornici u berlinskom kinu Urania, 19. februara 2025. Foto: Diego Castro / Berlinale 2025

Venezueli i Argentini. Latinska Amerika je na njegovoj familiji već imala neizbrisive tragove: Jakobov pradjed s očeve strane FRANC KRESE, bio je trbuhom za kruhom otišao u Argentinu dvadesetih godina, i nikada se nije vratio. Jedini izvještaj Crvenog krsta koji familija posjeduje kazuje kako je nestao negdje u amazonskoj prašumi. Njegov sin Franc (imenjak očev), budući narodni heroj Jugoslavije, ostao je bez oca sa deset godina i teret familije je ostao na njemu. Jakobu je u posjetu dolazila majka Maruša, u Venezueli i u Meksiku. Jakobova putovanja i filmsko obrazovanje dali su pet dokumentarnih filmova i jedan dugometražni. Ovaj posljednji ima naslov na španskom 'Lo que queda en el camino' (Ono što je ostalo na putu), traje 90 minuta i bio je prikazivan u više zemalja Latinske Amerike.

Jakob Krese trenutno radi na filmu o svojoj majci Maruši (preminula 2013) i baki Ljudmili Maruši (1998). Nakon nastupa na Berlinalu njegovi izgledi da dobije sredstva za snimanje filma značajno su manji. Jer je Njemačka u posljednje dvije godine *de facto* zavela cenzuru protiv glasova koji osuđuju Izrael za genocid nad Palestincima i okupaciju palestinske zemlje. Time njemačka vlada krši najmanje dva paragrafa njemačkog ustava: peti, koji glasi: 'Svaka osoba ima pravo da slobodno izražava i širi svoje mišljenje riječju, pisanim oblikom i slikom te da se nesmetano informira iz opće dostupnih izvora. Sloboda štampe i sloboda izvještavanja putem radija i filma su zajamčene. Cenzura nije dopuštena.' I prvi: 'Dostojanstvo čovjeka je neprikosnoveno.' (*Die Menschenwürde ist unantastbar*). Žrtva toga kršenja će, kako stvari stoje, biti i stvaralačka sloboda Jakoba Kresea Weidnera, sina Maruše Krese i Anselma Weidnera, koji je stao u odbranu ljudskog života i dostojanstva na jednoj od pozornica Berlinale, onoj u kinu Urania. ■

FARAH MARAKA Šutnja ne štiti nikoga

Šutnja se može činiti sigurnom, ali dolazi po cijenu života Palestinaca i integriteta samog novinarstva. Ključno je razumjeti da ovo ne staje s Palestinom. Ista mašinerija koja se danas koristi za ušutkavanje palestinskih glasova može – i bit će – okrenuta protiv drugih sutra

FARAH MARAKA palestinska je neovisna novinarka i istraživačica bazirana u Berlinu. Krajem februara gostovala je u Zagrebu na europskom novinarskom festivalu Voices, na kojem smo napravile ovaj intervju.

Nalazimo se ovdje uoči panela o Palestini, genocidu i novinarstvu. Zavrtime prvo priču unatrag, na vaše novinarske početke i otkaz koji ste 2022. na Deutsche Welleu dobili zbog optužbi za antisemitizam. Kako se sve to odvijalo?

Odabrala sam novinarstvo jer mi se činilo kao moćan alat, ne samo da imam vlastiti glas, već da dam platformu onima koji su ušutkani. Odrasla sam u Jordanu, gdje je prostor za novinarke u političkom izvještavanju još uvijek ograničen. Novinarstvo sam vidjela kao na-

čin probijanja te barijere. Neumorno sam radila dok se nisam etablirala na tom polju. Ali željela sam više od samog mjesta za stolom, željela sam širiti novinarski doseg. To me dovelo do Deutsche Wellea. Nakon što sam ondje završila dvomjesečno stažiranje, vratila sam se kući, da bih nedugo zatim dobila ponudu za posao, priznanje za rad i vještine koje sam donijela u redakciju. Godine 2017. preselila sam se u Berlin i započela nešto za što sam mislila da će biti dugoročni korak u mojoj novinarskoj karijeri. Pet godina kasnije sve se promijenilo. S nekoliko drugih arapskih, uglavnom palestinskih novinara, bila sam meta koordinirane klevetničke kampanje u njemačkim medijima. Odjednom, naši su identiteti pretvoreni u oružje protiv nas. Optužba? Antisemitizam – etiketa koja u Njemačkoj, jednom kada se nekome prilijepi, rijetko izaziva pomno ispitivanje ili provjeru činjenica. Optužba za skončavanje karijere. U

roku od dva mjeseca raskinut je moj ugovor i ugovori mojih kolega.

Odlučili ste se boriti, uzvratiti?

Odbila sam to prihvatiti kao svoju sudbinu. Odlučila sam uzvratiti, ne samo zbog sebe, već zato što sam shvatila da je veće od mene. Radilo se o sustavnom ušutkavanju palestinskih glasova pod krinkom borbe protiv govora mržnje. Mnogi od nas pokrenuli su pravni postupak. Neki su postigli nagodbu, a drugi su, uključujući i mene, izravno dobili na sudu. Dvaput. To iskustvo učvrstilo je spoznaju koju sam već imala, a ta je da biti palestinski novinar u zapadnoj medijskoj instituciji znači neprestano braniti svoje pravo na postojanje. Ne samo na govor, već jednostavno na postojanje.

Vaše iskustvo u Deutsche Welleu nije izoliran slučaj, dio je šireg obrasca tlačenja palestinskih novinara u Njemačkoj?

Već od prvih dana u redakciji susrećemo se s onim što nazivam palestinskom iznimkom. Brzo shvatite da, iako možete slobodno govoriti o gotovo svim političkim temama u svijetu, u trenutku kada se dotaknete Palestine, postoje neizgovorena, ali i vrlo eksplicitna pravila. Jasan okvir, kruti skup smjernica o tome kako govoriti, koga pozvati da govori i koji se glasovi automatski odbacuju. Kao palestinska novinarka, ulazite u te prostore noseći narativ oblikovan proživljenim iskustvom, a nađete se suočeni s verzijom događaja koja je odlučena umjesto vas. U Njemačkoj i većem dijelu Europe određene 'istine' o Palestini i Izraelu uzimaju se zdravo za gotovo, a izravno proturječe našoj stvarnosti. To stvara nemoguće okruženje za svakog novinara koji vjeruje u slobodno, kritičko izvještavanje. Mnogi palestinski, arapski, pa čak i nearapski novinari koji podržavaju slobodno i pošteno novinarstvo brzo shvate da posao koji rade nije u skladu s novinarstvom za koje su se odlučili. Onog trenutka kada se netko usudi osporiti *status quo*, odbiti pristrane uredničke linije, posljedice su brze. Kazne su teške, neki se vuku kroz iscrpljujuće pravne bitke, drugi su stavljani na crnu listu, mnogi su prisiljeni potpuno promijeniti karijeru – ne zato što nisu uspjeli kao novinari, već zato što ih je sustav iznevjerio. Napad na palestinske glasove ne zaustavlja se na novinarstvu. Proširuje se na aktiviste, znanstvenike i svakoga tko se usuđuje govoriti za Palestinu. To je surova stvarnost u onome što se naziva 'slobodna Europa', ne u nekoj autoritarnoj državi.

Kriza vjerodostojnosti

Koliko se stanje u Njemačkoj i njemačkim medijima promijenilo nakon oktobra 2023.?

Situacija u Njemačkoj, kako u medijskom krajoliku, tako i u javnom diskursu, dramatično se promijenila od oktobra 2023. godine. Nedavna anketa koju je proveo NDR, njemačka javna radiotelevizija, otkrila je upečatljivu podjelu – 48 posto njemačkog stanovništva izrazilo je malo ili nimalo povjerenja u medijsko izvještavanje o Gazi, dok je samo 40 posto reklo da ima puno ili značajno povjerenje u ono što vide i čuju. Rastući skepticizam izravan je rezultat načina na koji su njemački mediji predstavili genocid u Gazi, i govori o široj krizi vjerodostojnosti. Ono čemu svjedočimo nije samo pristrano izvještavanje, to je kriminalizacija palestinske solidarnosti. Prosvjedi za Gazu sve se više prikazuju kao ekstremistički, a svatko tko kritizira izraelske postupke riskira biti označen kao antise-

Pravo novinarstvo ne znači biti neutralan pred ugnjetavanjem, već biti odgovoran. Odgovorno novinarstvo znači razotkrivanje dinamike moći i odbijanje izjednačavanja kolonizatora i koloniziranog. Znači stajati uz potlačene, ne zato što smo aktivisti, već zato što je dužnost novinarstva tražiti istinu – a istina je da se u Palestini provodi genocid

Ono što palestinski novinari rade više je od novinarstva – to je čin prkosa protiv pokušaja da se izbriše postojanje jednog naroda. Održavaju sjećanje na žrtve živim, boreći se ne samo za slobodu medija, već za samo pravo Palestinaca da budu viđeni i saslušani. Duguje-mo im više od solidarnosti. Duguje-mo im prenošenje njihovih priča

mit. Novinari, aktivisti, pa čak i akademski radnici bivaju ušutkani pod tom izlikom, a njihove se riječi izvrcu kako bi se uklopile u narativ koji štiti Izrael od odgovornosti. To nije izoliran proces, duboko je povezan s političkim stavom njemačke države i njezinom povijesnom krivnjom. Njena nepokolebljiva potpora Izraelu često se prevodi u medijsko okruženje u kojem se palestinska patnja potpuno briše. Njemačka povijesna trauma – koja bi trebala biti razlog da se čvrsto ustane protiv svih oblika ugnjetavanja – koristi se kao oružje kako bi se opravdalo izraelsko nasilje. Mediji uglavnom odražavaju tu službenu liniju. Sve je to bilo prisutno i prije oktobra 2023., ali je još uvijek bilo prostora za određene kritičke glasove. Sada je taj prostor nestao. Situacija je eskalirala do točke u kojoj su srezane ne samo palestinske perspektive, već i glasovi židovskih i bilo kojih drugih hrabrih profesionalnih novinara koji se usude dovesti u pitanje *status quo*.

Brisanje palestinskog narativa događa se i u drugim europskim zemljama i *mainstream* medijima. Kako ocjenjujete izvještavanje najvećih europskih medija o Palestini?

Brisanje palestinskog narativa događa se stalno, u skoro svim velikim europskim medijima. Od stalne upotrebe pasiva kada se opisuju izraelski zločini, do otvorenog odbacivanja odluka tijela UN-a i Međunarodnog suda pravde koje Izrael smatraju odgovornim. Palestinci su prikazani kao teroristi ili svedeni na bezlične brojeve, puku statistiku žrtava. Vidimo da mediji Izrael i Palestinu uokviruju kao 'sukob', kao da obje strane imaju jednaku moć, dok je u stvarnosti to doseljeničko-kolonijalna okupacija s jasnim tlačiteljem i potlačenim narodom. Riječi poput genocida se umanjuju ili izravno kriminaliziraju, dok se izraelsko nasilje gotovo uvijek opisuje kao 'samoobrana'. To nadilazi medijsku pristranost, to je propaganda, namjerna manipulacija jezikom i okvirima kako bi se proizveo javni pristanak za izraelske postupke. Kada jednu stranu dosljedno prikazujete kao inherentno nasilnu, a drugu kao vječno ugroženu, opravdavate nasilje okupatora i delegitimirate otpor okupiranih. Brisanje nije slučajno, ono je strukturalno. Ne oblikuje samo javno mnijenje već ohrabruje državno nasilje i ušutkava one koji se bore za pravdu. Mediji nisu samo promatrači nego aktivni sudionici u podržavanju ugnjetavanja.

Kako vidite ulogu alternativnih i neovisnih medija te društvenih mreža kada je u pitanju izvještavanje o Palestini? Ima li u tim platformama nade?

Ako postoji svjetlo na kraju tunela, to je uspon neovisnih medija i društvenih mreža u preoblikovanju narativa oko Palestine. Svjedoci smo snažnog pomaka u kojem neovisni novinari i *grassroots* platforme probijaju proizvedenu šutnju. Društvene mreže postale su presudan alat, ne samo za Palestine, već i za sve koji traže nefiltrirano izvještavanje u stvarnom vremenu. Palestinski novinari na terenu, posebno oni u Gazi, postali su primarni izvori istine. Unatoč suočavanju s nezamislivim rizicima, njihovo izvještavanje obraća se izravno svijetu. Još je izvanrednije kako građansko novinarstvo i lokalni aktivizam grade globalnu solidarnost. Vidimo da neovisne platforme i novinari dopiru do šire publike od mnogih *mainstream* medija. Oni odbijaju dopustiti da se palestinski glasovi ušutkaju i pozivaju vlast na odgovornost na načine na koje konvencionalni mediji nisu uspjeli. Ta promjena dokazuje da su ljudi gladni istine i da pripovijedanje, kada je oslobođeno

korporativnih i političkih planova, ima moć pokretati ljude i mobilizirati akciju.

Prkos palestinskih novinara

Na festivalu Voices gostuje izložba posvećena novinarima i novinarkama ubijenima u Gazi. Nažalost, tu izložbu nije podržalo mnogo naših kolega. Zastanimo malo na ulozu novinara koji o genocidu izravno izvještavaju iz Gaze – što sve smatrate značajnim u njihovom radu?

Novinari u Gazi ne prenose samo vijesti, oni proživljavaju strahote koje dokumentiraju. Oni su preživjeli, tuguju, bježe od bombardiranja, a ipak drže kamere i telefone kako bi svijetu pokazali što se događa. Više od 190 palestinskih novinara ubijeno je od oktobra 2023. – riječ je o najsmrtonosnijem razdoblju za novinare u modernoj povijesti. Njihovi domovi su gađani, njihovi novinarski prsluci postali su smrtne kazne, njihove obitelji su masakrirane. Nastavljaju izvještavati jer znaju da bi se bez njihovih glasova genocid u Gazi odvijao u mraku. Njihova upornost sramota je za šutnju komotnih međunarodnih medija. Razotkriva dvostruke standarde svijeta koji oplakuje smrt novinara u drugim sukobima, ali uglavnom šuti kada su palestinski izvjestitelji ubijeni. Ono što palestinski novinari rade više je od novinarstva – to je čin prkosa protiv pokušaja da se izbriše postojanje jednog naroda. Održavaju sjećanje na žrtve živim, boreći se ne samo za slobodu medija, već za samo pravo Palestinaca da budu viđeni i saslušani. Dugujemo im više od solidarnosti. Dugujeemo im podršku, pojačanje – prenošenje nji-

hovah priča i njihovih snimki u svaki prostor koji možemo.

Na festivalu je i mnogo studenata novinarstva. Osvrnimo se na njegovanje *statusa quo* u europskim novinarskim školama, skrivanje iza mita o 'neutralnom' ili 'objektivnom' novinarstvu. Što to znači u praksi i što bi bila odgovorna uloga novinarstva i novinara?

U europskim školama novinarstva često nas uče važnosti 'neutralnosti' i 'objektivnosti', koje se predstavlja kao stupove dobrog novinarstva. Ali što se događa kada se ti koncepti koriste kao oružje za održavanje nepravde? U izvještavanju o Palestini vidimo kako se mit o neutralnosti koristi za prikrivanje suučesništva. Novinarima se govori da 'pokažu obje strane', čak i kada nisu ravnopravne. Pod pritiskom su da ponavljaju službene izraelske izjave, dok se palestinski glasovi tretiraju sa sumnjom ili označavaju kao pristrani. Lažna ravnoteža stvara iluziju nepristranosti dok zapravo pojačava narativ tlačitelja. U praksi, 'neutralnost' često znači usvajanje jezika moći, brisanje realnosti sustavnog nasilja. Pravo novinarstvo ne znači biti neutralan pred ugnjetavanjem, već biti odgovoran. Odgovorno novinarstvo znači pružanje konteksta, razotkrivanje dinamike moći i odbijanje izjednačavanja kolonizatora i koloniziranog. Znači stajati uz potlačene, ne zato što smo aktivisti, već zato što je dužnost novinarstva tražiti istinu – a istina je da se u Palestini provodi genocid. Dakle, pitanje nije trebaju li novinari zauzeti stranu, već jesu li spremni pozvati vlast na odgovornost, osloboditi se *statusa quo* i priznati da šutnja i lažna ravnoteža služe samo tlačitelju.

Kako možemo biti bolji saveznici palestinskim novinarima i narodu koji proživljava genocid?

Biti saveznik palestinskim novinarima – i palestinskom cilju – nadilazi performativnu solidarnost. Znači poduzimanje stvarnih, često neugodnih radnji. Prvo, pojačajte palestinske glasove. Zvuči jednostavno, ali je radikalan čin kada se ti glasovi sustavno ušutkavaju ili delegitimiraju. Citirajte palestinske novinare, dijelite njihov rad i inzistirajte na njihovom uključivanju u panele, članke i emisije. Ne samo kao žrtve već kao stručnjaci i pripovjedači. Izazivajte predrasude svoje redakcije. Ne prihvaćajte članke koji brišu palestinsku ljudskost ili saniraju izraelsko nasilje. Zapitajte se zašto se izraelski narativ predstavlja kao činjenica, dok se od Palestinaca traži da 'dokažu' svoju patnju? Gradite mreže otpora. Savezništvo se ne događa u izolaciji – radi se o stvaranju jakih, prekograničnih koalicija novinara koji odbijaju biti ušutkani. To uključuje Palestine, ali i židovske, izraelske i europske novinare koji se protiv suučesništva medija za koje rade. Shvatite i da biti saveznik znači riskirati komfor. Pitanje je jeste li spremni preuzeti taj rizik. Jer tako izgleda pravo savezništvo. Ne radi se o očuvanju ugleda ili sigurnosti posla, radi se o korištenju vaše platforme, koliko god velika ili mala bila, u borbi za slobodu medija i istinu. Šutnja se može činiti sigurnom, ali dolazi po cijenu života Palestinaca i integriteta samog novinarstva. Ključno je razumjeti i da ovo ne staje s Palestinom. Ista mašinerija koja se danas koristi za ušutkavanje palestinskih glasova može – i bit će – okrenuta protiv drugih sutra. Šutnja nikoga ne štiti, samo omogućuje da arhitektura represije ojača. ■

Амбалажа за модерност

Евергрински модерна, колористички
ведра монографија о раду дизајнера
Милана Вулпеа доказ је наше непо-
вратно нестале цивилизације модер-
нитета, као укупности свих аспеката
наших живота у прошлом стољећу

СВАТКО тко у руке узме монографију 'Милан Вулпе – од публицитера до графичког дизајнера' (Музеј за умјетност и обрт, 2025.) ауторице Коралјке Влајо, музејске савјетнице и водитељице Збирке графичког и продуктног дизајна Музеја за умјетност и обрт (МУО), схватит ће да је та евергрински модерна, колористички ведра књига/сликовница Вулпеових радова доказ наше, неповратно нестале цивилизације модернитета, као укупности свих аспеката наших живота у прошлом стољећу.

Невјеројатно, рећи ћете сигурно, док вам се приватни носталгични флешбек враћа с осмјехом: амбалажа вашег дјетињства, али и доброг дијела живота, изгледа величанствено за вјечност. Не застаријева. Штовише, захваљујући истраживачици Влајо, која је Вулпеове радове валоризирала и 2021. у магичном музеју приредила његову ретроспективну изложбу, у овој се монографији кроз друштвени, културни и економско-политички контекст показује колико је вишеслојан и специфично духовит (био) тај умјетнички опус – неког искључиво у

служби рекламног посла. Монографија је опсежна – на три стотине страница ту је око пет стотина фотографија, али није ријеч тек о пригодној великој лијепој сликовници, него о педантном, економичном и непретенциозном, сваком читаоцу прилагођеном тексту путовања кроз колективну епоху модерности.

Милан Вулпе (Дубровник, 1918. – Загреб, 1990.) био је један од најзначајнијих про-

тагониста модерног рекламног графичког дизајна у Југославији, а онда и у Хрватској. Очито, био је најпедантнији јер је све своје радове архивирао и оставио обитељи, од које је МУО откупио чак четири тисуће Вулпеових радова, што данас представља четвртину Збирке графичког дизајна тог музеја. Осим оригиналних радова, ту је и голема архива дијалогитива јер је Вулпе био пасионирани фотограф. С фотографијом је радио не само као с неопходним дизајнерским алатом, него у ликовној, конструктивистичкој манири. На многе је умјетничке начине волио експериментирати, а о онима на терену фотографије (попут двоструке експозиције, фотограма, такозваног сликања свјетлом) у овој монографији пише повјесничарка умјетности Ива Просоли, која закључно истиче чињеницу слабо истраженог (не само) Вулпеовог опуса експерименталне фотографије, јер код нас не постоји континуитет елаборираног теоријског интереса.

Наравно, недостатак аналитичког, чак и оног банално кроничарског континуитета интереса од 1990-их наовамо опћенита је болест сваке друштвено-хуманистичке струке на постјугославенским просторима. У случају Вулпеовог опуса тај је недостатак уједно лајтмотив његове умјетничке биографије, а посебно је тужан јер, подсетит ћемо се овом монографијом, колективна вулпеовска амбалажа није 1990-их одједном нестала с нашег хоризонта него је, као и већи дио материјалног модернистичког наслијеђа социјализма, тек 'јавно нестала', као да је у тишини јавности делегитимирана – иако је у приватности свакодневице итекако преживјела. Сјехате ли се, примјерице, оне неонске рекламе Кромосовог молера (личиоца?) на некадашњем загребачком Тргу Републике, затим и на Тргу бана Јелачића? Та је феноменална Кромосова маскота Вулпеов најпознатији рад, а јавно је нестало некад у 2000-има, нетрагом, под окриљем ноћи. Но далеко од тога да је то једини Вулпеов рад с којим смо одрасли. Иако је углавном упамћен по раду за творнице Кромос и Плива, Вулпе је сурађивао с око четири стотине твртки, институција и манифестација из читаве Југославије. У четири десетљећа његове каријере (1946. – 1990.) обухваћено је читаво социјалистичко раздобље повијести хрватског и југославенског дизајна.

Стога је уз професионалну биографију Милана Вулпеа могуће пратити развој друштва, културе и економије у Југославији од 1950-их, до расапа 1990. године. Вулпеов опус функционира као илустрација онога најбољег у развоју југославенског друштва: његов је умјетнички израз, у резонанцији од високог до 'меког' модернизма увијек интелигентно прилагођен духу тренутка и профили публике.

Рођен је као најмлађи од три сина СТЕЈЕРАНА (СТЕФАНА) ВУЛПЕА и Аустријанке НЕЛЕНЕ (рођене ШНЕЛЕР) у Дубровнику, 22. вељаче 1918. Отац му је био грађевински инжењер, а обитељ се почетком 1930-их преселила у Сарајево, гдје је промијенила презиме у Вулпе. Након завршене гимназије, Милан Вулпе одлази у Загреб на студиј гдје на Академији ликовних умјетности 1947. дипломира у класи Владимира Бецића. За вријеме рата је, као и други студенти, уновачен у домобранску Просвјетну бојну, одјел ратног сликарства, чији је задатак, уз основну војничку обуку у Вараждину, био сликарски: 'Оплеменити ходник пред уредима у згради војарне у техници *ал секо*'. Професионалну каријеру почео је још 1946. у Подузећу за расподелу (дистрибуцију) филмова 'Филмско Загреб' (касније Croatia), гдје је радио дизајн

Монографија Коралјке Влајо је педантан, непретенциозан и сваком читаоцу прилагођен текст (Фото: Ведран Беновић/МУО)

филмских плаката, огласа и дијапозитива, од чега потјече његова страст према фотомонтажи као трајном мотиву каснијих радова. Већ 1948. након отказа на том послу 'прешао је' у самосталне умјетнике (и остао у том статусу заувјек), па је исте године као вањски сурадник почео радити за прву хрватску послужбину рекламну агенцију Огласни завод Хрватске (Озеха), али и за њезине филијале посвуда у Југославији, посебно у Босни и Херцеговини, Македонији и Србији.

Од средине 1950-их проширио је круг својих клијената сурадњом с многим новооснованим рекламним агенцијама у Југославији: у узбудљивом времену индустријализације развијала се и економска пропаганда. Са загребачком творницом боја и лакова Кромос радио

је од почетка 1950-их до 1959., кад је самостално обликовао цјелокупан визуални идентитет творнице и потписао невјеројатан број рекламних материјала. Ангажман с Пливом започео је 1956. и одржао га до краја живота. У социјалистичкој идеологији/терминологији појам ауторства био је резервиран за неке умјетничке дисциплине, а дизајн није био један од тих. Вулпе је био успјешан 'публицистер', што у пољу графичког дизајна одговара појму тоталног аутора. За Пливу, али и друге југославенске творничке наручитеље, мајстор Вулпе радио је све: деплијане, брошуре, огласе, павиљоне за сајамске наступе, амбалаже за ветеринарске лијекове и новогодишње честитке – што је била посебно популарна рекламна форма у југо-индустрији.

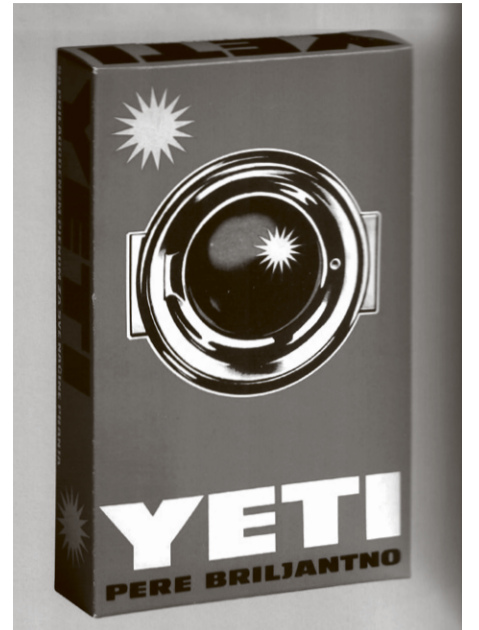

Лименке боја и лакова Кромос, 1953. – 1959.

Плакат 'Између два сјаја', 1955.

Амбалажа за Сапонијин детерџент Јети

Иако је пројект дизајна визуалног идентитета Кромоса први такав примјер на подручју Југославије, а својом је 'изнимном квалитетом и обимом катапултирао Вулпеову каријеру', како наводи Влајо у монографији, из сувремене културолошке комозије још занимљивијим нам се чини Вулпеов 'Пливин опус'. Вулпе није аутор Пливина знака, али је у читавој повијести те творнице заслужан за необично интригантан визуални језик што, осим о профињеној упораби естетике модернизма, данас свједочи и о разлици културних кодова. Ондје је имао сву слободу ауторства, па се и у рекламним брошурама и плакатима намијењеној стручној публици играо, уважавајући разину њихова образовања и поштујући основне мотиве њихове струке: негдје елементима геометријске апстракције, другдје цитатима дјела старих ликовних мајстора или колажним рјешењима у којима би интерполирао фотографије властите супруге или сина.

ПОАНТА је, како наглашава ауторка монографије, то што се Вулпе увијек обраћао публици уважавајући и користећи њој разумљиве кодове. Тако је, знајући да се не обраћа болесницима, него лијечницима, на деплијану лијека против алкохолизма Пливит Б6 уметнуо мотив бијелих мишева, а на лијеку против хемороида мотив чавала. Односно, оно што би у маркетиншком свијету било увредљиво пијанцима, није њиховим лијечницима, а комички одушак као поступак незамислив данашњем маркетингу код Вулпеа се препознаје по суптилним детаљима у дизајну. Уважавајући разлике културних кодова некад и сад, спектар вулпеовског тачног осјећаја за дух његовог времена посебно је забаван у нашем времену: од мотива женског лика редовито везан уз аналгетике против главобоље, до флуоресцентних дијелова тијела домаћих животиња на амбалажи за ветеринарске лијекове. Или плаката за обичне витаминске капсуле, с којих се одашиље дојам суперсвечаних културних

Иако је у главној ујамћеној раду за Кромос и Пливу, Вулпе је сарађивао с око четири стотине творки, индустријација и манифестација из читаве Југославије. У четири десетљећа његове каријере обухваћено је читаво социјалистичко раздобље повијести хрватској и југославенској дизајна

Плакат 'Кромос чува вашу љетину', 1954.

догађаја. За разлику од тога, плакати за фестивале Дубровачких љетних игара или Музичког Бијенала Загреб, као и дизајн библиотека Младост или Опће енциклопедије у издању Лексикографског завода, посве су у дослуху с артистичким тренутком, али и с јасном разликом у карактеру умјетничких жанрова. Вулпе је увијек погодио. Наравно, био је један од награђиванијих умјетника свог заната у Југославији. Ауторка монографије истиче податак о Вулпеовом радном виталитету и професионалној свестраности, тек за успоредбу. Наиме, док је велика фармацевтска фирма Гајги (1950-их и 1960-их једна од најзначајнијих у промоцији интернационалног типографског стила познатијег као 'Свис стајл') у раздобљу од 1941. до 1970. користила педесет дизајнера који су креирали њезин идентитетски стил, Плива је имала само једног кућног аутора, који је све радио сам. У историјском смислу, тај је аутор метафора мијене аналогног у дигитално доба. Наиме, Вулпе је свој посљедњи посао у животу, а то је био задатак дизајна визуалног идентитета, обавио за твртку Велебит информатика, која је крајем 1980-их увозила информатичку опрему и била прва заступница за Епл у Југославији. Рез је успостављен фатално, након 1990. аналогни дизајн је нестао. Или, како је на загребачкој промоцији монографије о Милану Вулпеу сажео повјесничар архитектуре МАРОЈЕ МРДУЉАШ: 'Неке од његових замисли – примјерице, да рекламираш пасту за ципеле, па једино што сјаји јесу сунце и ципеле, а ти си између – то више не припада овом добу. Данас је то посве незамисливо.' ■

Sjeme svete smokve (r: Mohammad Rasoulof)

(2024.)

Mahsa Rostami kao Rezvan i
Missagh Zareh kao Iman

PIŠE Damir Radić

Banalizacija i propaganda

Film čiji je silan odjek nerazmjernan njegovim kreativnim učincima

DJELOVANJE protiv represivnog režima, dakle politički angažman, nekim umjetnicima donosi izvanrednu prođu. Pogotovo na Zapadu, ako su umjetnici s (polu)Istoka. Tako je, primjerice, osrednji književnik SOLŽENJICIN dogurao čak do Nobelove nagrade, a u filmskom svijetu je, recimo, JAFAR PANAHI promoviran u vrhunskog sineasta, iako nikad nije polučio uradak viših kvalitativnih dometa od solidnog. No obojica su bili žrtve autoritarnih porredaka – sovjetskog boljševičkog, odnosno iranskog teokratskog (Panahi doduše puno manje: kućni pritvor u vlastitoj vili na obali Kaspijskog jezera, naspram sibirskog gulaga) – a u zapadnjačkom je svijetu to mnogima važnije od ‘pukih’ umjetničkih dosega.

Još jedna žrtva iranskih teokrata umjetnički profitira od svog stradanja: MOHAMMAD RASOULOOF prošlog je proljeća, neposredno nakon što mu je izrečena osmogodišnja zatvorska kazna, pobjegao u Njemačku gdje je već ranije priznat kao umjetnički relevantno ime (2020. je pobijedio na Berlinaleu filmom ‘Zlo ne postoji’), da bi se odande uputio do Cannesa gdje je prikazano njegovo novo ostvarenje ‘Sjeme svete smokve’, snimano u tajnosti. Kritike su bile pohvalne do superlativne, a žiri je filmu dodijelio Specijalnu nagradu (navodno je ‘za pedalj’ izgubio Zlatnu palmu od BAKEROVE ‘Anore’). To je bila prva gruda lavine koja je uskoro provalila, donoseći Rasoulofovom uratku, nastalom uz dominantnu podršku njemačkog i francuskog kapitala, nepregledno mnoštvo priznanja i nagrada. Dovoljno je spomenuti nominacije za Europsku filmsku nagradu u kategorijama najboljeg filma, režije i scenarija, nominaciju za Zlatni globus za najbolji film na ne-engleskom jeziku, nominaciju za Césara za najbolji strani film, nagradu publike u San Sebastianu i Srebrnog Huga za najbolji scenarij u Chicagu. Točka na ‘i’ bila je nominacija za Oscara za najbolji internacionalni igrani film, koja nije potvrđena u ipak prejakoj konkurenciji AUDIARDOVE ‘Emilije Pérez’ i naposljetku

nagrađenog uratka iskusnog i uvažavanog Brazilca WALTERA SALLES. No kakav je film zapravo ‘Sjeme svete smokve’?

U svom gotovo trosatnom trajanju Rasoulofov uradak ima dva jasno razabirljiva dijela. Prvi, smješten u Teheran, sadrži ekspoziciju i razradu: (naizgled) blaga glava obitelji lojalne režimu i sastavljene od oca, majke i dvije kćeri, pravnik Iman, biva imenovan za istražnog suca, uz što ide veća plaća i veći stan, ali i gaženje moralnih načela – potpisivanje optužnica koje mogu uključivati i zahtjev za smrtnom kaznom bez prethodne istrage. Istovremeno izbijaju (studentski) nemiri protiv vlasti, pobuna koju simpatiziraju Imanove kćeri. Drugi dio filma prati zbičvanja nakon što Imanu tajanstveno nestane pištolj koji je zadužio i zbog čijeg gubitka može dobiti otkaz i zatvorsku kaznu. Radnja se premješta u izoliranu obiteljsku kuću u provinciji, paralelno se modificira i žanr u smjeru tzv. psihološkog trilera, dok se Iman preobražava iz tolerantnog *pater familiasa* u paranoika odlučnog da se obračuna s većinskim ženskim dijelom obitelji koji sumnjiči za nestanak pištolja.

Prvi dio filma u svojoj kritici režima toliko je tvrd i stereotipan da se doima socrealističkom propagandom (stilski postupci uključuju vizualno naglašavanje motiva pištolja, pompozno korištenje muzike i ‘dramatični’ *slow-motion*), dok je drugi svježiji i zanimljiviji, premda motivacijski poprilično upitan. No ima u njemu klaustrofobične tjeskobe koja može podsjetiti na POLANSKOG, dok je završni obračun muškarca i triju žena, koji se odvija u labirintu prastarog pustinskog naselja, gotovo hičkokovski efektan. U cjelini, kao film koji istovremeno želi biti kritički prikaz konkretne obiteljske dinamike i alegorija o patrijarhatu na koji se oslanja teokratski režim, pa onda i kritika tog režima, ‘Sjeme svete smokve’ spoj je tvrde propagande i žanrovskog pristupa, kvalitativno tek donekle korektan uradak čiji je silan odjek sasvim nerazmjernan njegovim kreativnim učincima. ■

Aleksandr Solženjicin: Arhipelag Gulag

(s ruskog preveo Gabrijel Jurić, Verbum,
Zagreb, 2024.)Pišući kataklizmu,
Solženjicin se hvata za uže
humora

PIŠE Dragan Jurak

Knjigovodstvo užasa

Knjiga koja gori i žigoše, lomi i slama

UJEDNOM logoru u Mongoliji, gdje su zatvorenici gulaga gradili željezničku prugu, dvije djevojke uhvaćene su jer su išle prijateljima iz muškog logora. Za kaznu, čuvar ih je privezao za konja i jašuci vukao po stepi! Bože, Bože, kamo sada s ovom slikom... kako na svijet gledati s tim prizorom u glavi... ‘Tko bi sada našao prezime tog čuvara? I njega samog?’, pita se u fusnoti ‘Arhipelaga Gulag’ ALEKSANDR SOLŽENJICIN. ‘A da mu čovjek i kaže – on bi se začudio: zašto bi on bio kriv? Tako su mu rekli! I neka ne idu k muškarcima, kuje jedne...!’

‘Arhipelag Gulag 1918. – 1956.’ jedinstveno je književno djelo. I povijesna sinteza i osobno iskustvo. I ŠTAJNEROVIH ‘7000 dana u Sibiru’ i ‘Gulag: A History’ ANNE APPLEBAUM. JOHN LOCKE je zamišljao jezik koji će imenovati svako drvo, svaki list, svaku iglicu svakog drveta, svaku travku, pčelicu i mušicu. Aleksandr Solženjicin je zamislio knjigu koja će zabilježiti svaku žrtvu Gulaga, sve zatvorene i ubijene, sve smrznute, utopljene, ugušene, priklještene, silovane, izgladnjele, mučene i ponižene, vučene konjem kroz stepu, sve s kojih je sovjetski sustav logora strgnuo sve krpice odjeće i obuće, svako dostojanstvo i svu ljudskost. ‘Arhipelag Gulag’ je ta knjiga. Knjiga koja gori i žigoše, lomi i slama... knjiga koja povrh svega zna i nasmiijati, jer kako se u Arhipelagu govorilo ‘plaćem (se) nećeš odužiti niti ćeš se smijehom zadužiti’.

Solženjicin je kao svoje životno djelo ispisao tisuću i šest stotina stranica užasa i nečovječja. Ali pišući kataklizmu shvatio je da čitavu tu neshvatljivu historijsku katastrofu ne može ispisati bez ironije i humora. Kao pisac, za nešto se morao uhvatiti. Humor

je uže koje je samom sebi spustio na suho dno bunara. Sardonični humor je uže koje spušta i čitatelju. Solženjicinov moćan glas pozivom na istinu ruši zidove tamnica, ali glas proroka je i glas života. Što dakle držimo u rukama kada u rukama imamo ‘Arhipelag Gulag’? Pedeset i dvije godine nakon prvog izdanja (Pariz, 1973.) i dalje se postavlja to pitanje: je li to književno djelo, ili je to glogov kolac za lešinu komunizma, mač vjere koji je marksizmu odsjekao kiklopsku glavu?

Od vremena hladnog rata i Nobela za Solženjicina postavlja se isto pitanje: je li njegova knjiga ‘raskrinkavanje komunističke ideologije’, kako stoji u predgovoru hrvatskog izdanja? Kao prvo, ne radi se o pamfletu. ‘Arhipelag Gulag’ dio je književne linije KAFKA-ORWELL-Solženjicin. Književno djelo posvećeno ‘svima koji nisu ostali na životu da o tome pričaju’. Ono što je Kafka naslutio, Orwell predskazao, Solženjicin je svjedočio: ‘I neka mi oprostite što nisam sve vidio, što se nisam svega sjetio, što nisam sve dokučio.’ Kao drugo, ‘Arhipelag Gulag’ je antikomunistički onoliko koliko su antikomunistički bili boljševizam i staljinizam. Toliko govori logika. Nema tog idealista – komunističkog, kršćanskog ili ljudskopravaškog – koji bi u u masovnim uhićenjima, smaknućima i ropskom radu mogao vidjeti utopističku ideju društva.

Kakve veze s idealizmom može imati čuvar koji konjem po stepi vuče dvije djevojke? Treba li uopće postavljati to pitanje? Staljinizam je povijesna negacija progresivnih ideja devetnaestog stoljeća. ‘Arhipelag Gulag’ je i ta knjiga. Knjiga-Odi-seja dvadesetog stoljeća. Knjiga TOLSTOJA, HARMSA i HOMERA: razobručena svih okvira. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Šumski: Ronioci

(Zvuk Močvare/Geenger Records/pdv)

NEDAVNO reizdanje 'Ronio-ca', četvrtog albuma zagrebačkog eksperimentalnog rock benda Šumski, samo je potvrdilo davni dojam da se radi o jednom od najboljih i vjerojatno najpodcjenjenijih hrvatskih albuma u ovom stoljeću. Originalno izdan sad već daleke 2003., 'Ronio-ci' su funkcionirali kao dirljiva posveta IVICI BARIČEVIĆU BARI, prijatelju benda i pokretačkom duhu zagrebačke koncertne scene druge polovice devedesetih, ali i kao epitaf vlastitom kreativnom potencijalu, sve do ponovnog okupljanja benda u drugoj polovici desetih. Album je, primjerice, prepun natruha afro-beata i highlifea, prisutnih u živopisnim gitarskim dionicama koje tad nisu bile ni

izbliza popularne u zapadnoj glazbi. Haudorovski ugođaj tekstova dodatno je pojačan opipljivom melankolijom isprepletenih dub tekstura i ekspresivnih analognih sintesajzera. Na dva vrlo dobra povratnička albuma Šumski su nastavili proširivati svoj zvuk, poetiku i utjecaje, ali jedinstvenu energiju ovog albuma ipak nisu uspjeli do kraja ponoviti.

Dr. Spira i Ljudska Bića:
Dijagnoza/Dizajn
za stvarni Svet

(samizdat)

DUŠAN MIHAJLOVIĆ SPIRA svojevrsna je 'ŠTO BI BILO KAD BI BILO' priča novog vala. Dva nedavno reizdana albuma 'Dijagnoza' iz 1981. i 'Dizajn za stvarni svet' iz 1987. simpatična su, mahom *spoken word* ostvarenja

čije novovalne i post punk stilizacije istodobno zvuče kao ono što ustvari i jesu, artefakti jednog vremena, ali i nešto što bi se lako moglo naći na repertoaru mladih bendova okupljenih oko Supervala. 'Dijagnoza' je često uspoređivana s Šarlo Akrobatom i lako je čuti zašto – istrzani ritmovi, naoštrene gitare i apstraktni pristup tekstovima koji spaja nadrealističke slike i opise svakodnevnog monotonijske. 'Dizajn za stvarni svet' je pak eklektičniji, neuredniji, obilježen zvučnim trikovima kasnih osamdesetih koji su ponekad toliko umjetni da postaju beskrajno simpatični. Na njemu se, i to u dvije verzije, nalazi zapravo najpoznatija Mihajlovićeva pjesma 'Prvi sneg', akustičarski *evergreen* koji je 1977. prvotno objavila grupa Suncokret. Slušajući sve verzije te pjesme jasno je da je Doktor Spira, koji je započeo u akustičnom duetu Spira i Mira, svjesno i sasvim namjerno sam sebi propisao velike doze ekscentričnosti. Premda ovi albumi zasigurno nisu zagubljeni pandani 'Paket aranžmanu', sama količina smjerova i ideja naznačenih na njima pokazuju da je takva terapija itekako uspjela.

Mirko Krstičević:
All and Nothing at All
(Film and Theatre Music
1978 – 1988)

(Fox & His Friends)

MIRKO KRSTIČEVIĆ skladatelj je i glazbenik najpoznatiji kao osnivač i član Metka, popularnog splitskog benda s početka 1980-ih. Izdan prošle godine, 'All and Nothing at All' zbirka je Krstičevićeve filmske i kazališne glazbe koja se fokusira na njegov rad za *underground* i avangardni film kroz suradnju s redateljima iz kruga oko Kino kluba Split, poput VANČE KLJAKOVIĆA i

LORDANA ZAFRANOVIĆA. U tradiciji naše najpoznatije arhivske izdavačke kuće Fox & His Friends, ova pažljivo selektirana i ugođajem ujednačena kompilacija donosi radove koji nose patinu vremena, ali istodobno pružaju novi, alternativni pogled na stvaralaštvo vrlo plodnog autora. Odabrana glazba spaja elemente rocka, jazza i eksperimentalne glazbe, često naglašavajući snolike orkestralne teksture, odjeke mediteranske glazbe i jedva primjetne melodijske *camp* motive tipične za žanrovsku i namjensku glazbu. Pravi dragulj za ljubitelje neočekivanog.

Karlo Rafaneli

Pisac i teoretičar književnosti,
urednik fanzina White RiotDRAGAN BOŠKOVIĆ Biti pank
jednako je biti čovek

Nedavno je objavljen prvi broj punk fanzina White Riot, čiji ste urednik. Predstavite nam ukratko njegov sadržaj i kontekst nastanka.

Međunarodna naučna konferencija koja se ove godine 'jubilarno', dvadeseti put zbiva na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu, ima za temu: 'Punk is not dead: 50 godina pank roka'. Prijatelj, informatičar STEFAN SEKULIĆ, predložio je da program konferencije i knjigu rezimea napravimo kao fanzin, što se pretvorilo u viziju: pusti program, publikovaćemo fanzin. Dogodio se, naime, veoma lep i panku naklonjen odziv, a onda je dobio i egzistencijalnu, političku i socijalnu potporu: studentske blokade. Zin je zamišljen kao jubilarni gest, pola veka panka, a koncepta i nema, ima samo dve stalne rubrike: 'Aktuelnosti' i 'Koja je najbolja pank pesma ikada?' Sve ostalo su tekstovi različitih 'žanrova', od poezije do eseja, od priče do 'skice' nekog benda, od ispovesti do autobiografske beleške, u narednim brojevima i intervjui itd.

Kako gledate na muzealizaciju panka s jedne, a kako na njegov aktualni potencijal s druge strane?

U uvodnom tekst fanzina, GREGOR TOMAC (ex Pankrti) zapitao se, u duhu istorijske avangarde, da li je pakovanje panka u muzej njegov kraj. Iskustvo sa pravljenjem fanzina, opet, razuverilo me je da su pankeri danas isključivo 'stari' pankeri, što je činjenica kada odete na neki koncert: prosek godina 55 i kusur. Na White Riot odazvali su se mladi – kao da su čekali ovako nešto da mogu da progovore u inat svima nama koji smo kulturne i društvene vrednosti akademizovali, politizovali, i tako umrtvili, jer u panku vide slobodu izraza, demokratizaciju stvaralaštva, eksploziju kreativnosti usmerene protiv ponižavanja, nasilja, represija, državopoklonstva, nacionalizama. Pank mladi osećaju kao metaforu autentičnog života. Između, dakle, muzejizacije i 'ŽIVE' refleksije na pank, izbor je čini mi se pao na pank kao autentični egzistencijalni izraz.

KVADRAT

Oscara za najbolji dugometražni dokumentarac dobio je 'No Other Land' palestinsko-izraelskog kolektiva koji čine BASEL ADRA, HAMDAN BALLAL, YUVAL ABRAHAM i RACHEL SZOR. Međutim, taj nagrađivani film o protjerivanju Palestinaca iz njihovih domova u Masafer Yatti još uvijek je bez distributera u SAD-u. A sloboda govora? J. D. VANCE će vam objasniti.

L. P.

Lakše dobiti Oscara nego distribuciju u SAD-u – 'No Other Land'

Foto: Privatna arhiva

Iz perspektive pjesnika koji se poziva na punk, ali i teoretičara književnosti, koja je književna važnost panka?

Nije li nas pank naučio da čitamo kako REMBOA, tako i Bibliju, kako HAKSLIJA, tako i ORVELA, da razumemo Holokaust...? U mišljenju, poeziji, biti pank jednako je biti – čovek. Nije li pank poslednja modernistička emancipacija, krajnji vapaj za boljim svetom. I oblik 'čiste' neposrednosti: ja čitam, razumem, mene boli, obespravljen sam. Tako i u poeziji, prozi: ako se ne ČUJE neposrednost ljudskog krika, to nije literatura. Tako i u kulturi: ako se ne ČUJE vapaj, bilo onaj MUNKOV, onaj MEŠTROVIĆEVOG starozavenog Jova, Borisa Davidovića Novskog, onog 'London's Burning' ili 'Give Us a Future', tog krika koji postaje 'proglas', ako se ne oseti da je upućen nama i da ga moramo čuti i odazvati se – nema nas. Zato se i u teoriji literature mora ići otvaranju problema i načina mišljenja koji tek čekaju da budu artikulisani, knjigama koje traže naše razumevanje, empatiju, 'politički' otpor našoj korumpiranosti i stereotipima... Ovako: Ako ne čitaš i živiš književnost i kulturu kao panker, nema ni književnosti ni tebe. Ovako: Budi pank, budi čovek, budi kultura!

L. P.

Kraljevo nanovo ruho

Na ulazu vas dočekuju vas velika platna s fotografijama zgodnog muškarca pod krunom i ratnom opremom. Možda ćete reći da nema povijesnih dokaza da je kralj Tomislav izgledao poput seksi manekena, ali – odgovorit će vam odmah stručni tim izložbe – nema dokaza ni da nije

IMA par tjedana otkako smo na ovim stranicama najavili 1100. godišnjicu Hrvatskoga kraljevstva. Da podsjetimo: čitave 2025. godine, nizom državnih sponzoriranih predstava, koncerata, predavanja, oratorija, konferencija, filmova, svega, svačega i još ponečega, obilježavat će se okrugla obljetnica krunidbe kralja TOMISLAVA na Duvanjskom polju, povijesnog događaja specifičnog po tome što se u povijesti nije dogodio. Ili barem novija historiografija za njega nije pronašla dokaza. Ali nema veze: ovih dana, medijski razglašenom izložbom 'Duvno polje – kraljevsko prijestolje: Suvremena interpretacija predaje o krunidbi kralja Tomislava' u zagrebačkom Etnografskom muzeju (12. februara – 23. marta), uz suorganizaciju Udruge za očuvanje i promicanje tradicijske kulture u BiH 'Stećak', sa sve visokim pokroviteljstvom Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH i Hrvatskoga narodnog sabora BiH, uz sudjelovanje eminentnih stručnjaka, započela je velika proslava ničega. A u međuvremenu – između naše najave i aktualne izložbe – objavio se izvjesni LUKA ŠARIĆ, novinar portala Narod.hr, revoltiran time što smo puki izostanak povijesnih dokaza da je krunidba bilo proglašili dokazom da krunidba nije bilo.

'U samom uvodu svog 'istoriografskog' djela, POSTNIKOV iznosi apsolutni sud – krunidba se uopće nije dogodila', duhovit je naš Šarić jer, shvaćate, Postnikov piše u tjedniku srpske manjine, znači da govori srpski, shvaćate, znači 'istoriografija', haha. 'Jednostavnim logikom', uozbiljuje se međutim brzo kolega, 'uzevši u obzir da postoji i pučka predaja, kao što se ne može sa sigurnošću reći da se krunidba definitivno nije dogodila, jer riječ je o događaju otprije 1100 godina, isto se tako ne može isključiti da se – dogodila.' Nadam se da još uvijek shvaćate. Ja, recimo, imam izvjesnih problema s razumijevanjem ovog, hm, krunskog dokaza. Raspetljamo li Šarićevu tautološku papazjaniju – ne može se reći da se krunidba nije dogodila, ergo ne može se reći da se krunidba nije dogodila – preostaje, izgleda, samo još da shvatimo zašto se ne može reći da se krunidba nije dogodila. A ne može se – ispravite me ako griješim – 'jer je riječ o događaju otprije 1100 godina'.

Čeličnom logikom rasturio je tako Luka Šarić ne samo maliciozne konstrukcije mrzitelja svega hrvatskog, poput autora ovog teksta, nego, onako usput, i kompletnu historiografiju, istoriografiju ili kako god je već želite zvati. Tek sada, čini se, razumijemo zašto kolega zapravo (istoriografiju) stavlja pod navodne znakove: ne zato što je riječ srpska,

nego zato što je kompletna znanstvena disciplina naprosto besmislena. Šta će nam nauka o prošlosti kada ionako ne možemo znati šta se dogodilo prije 1100 godina? Šta će nam dokazi da je nečega bilo, ako nema dokaza da nečega nije bilo?

Prava je šteta što Šarić pritom zastaje samo na krunidbi, jer toliko je toga što ne možemo znati. Ne možemo, recimo, znati da Tomislav prije 1100 godina, tek krunisan, nije ustao sa svoga prijestolja, pa pred okupljenim mnoštvom isukao mač i povikao – nemam pojma – 'Živjelo oružano bratstvo hrvatskog i srpskog naroda! Živjela braća Srbi!' Vi ćete sada možda reći da se ja opet zabavam s hrvatskim svetinjama, i to još po srpskim novinama, ali kolega Šarić odmah će mi priskočiti u pomoć i objasniti vam da, naprosto, ne možemo znati da kralj Tomislav nije upravo to uskliknuo. Pogotovo jer je, igrom slučaja, protiv neprijatelja zaista vojevao rame uz rame s braćom Srbima, pa je zato prethodna okrugla godišnjica njegove navodne krunidbe, održana 1925. godine, bila organizirana pod visokim pokroviteljstvom Nj. V. ALEKSANDRA I. KARADORĐEVI-

ČA UJEDINITELJA, koji će u znak sjećanja na svoga prethodnika čak i vlastitom sinu dati ime TOMISLAV, dok će originalnom Tomislavu onaj spomenik ispred zagrebačkog kolodvora iz istog razloga nakon Drugog svjetskog rata postavljati jugoslavenski komunisti. Ali dobro, to je već neka druga – kako smo ono rekli – interpretacija predaje, o kojoj tokom čitave ove nove, 1100. obljetnice nećete čuti ništa...

Nego, izložba. Ne bih vas, naime, uopće davio konačnim obračunom kolege Šarića sa znanstvenom historiografijom kao takvom da neki dan, šeući među eksponatima u Etnografskom muzeju grada Zagreba, nisam shvatio: ono što mi je izgledalo kao tautološka papazjanija novinara portala Narod.hr, kao psihodelično-paralogički pokušaj da se izostankom povijesnih dokaza dokaže da povijesni dokazi ničemu ne služe, zapravo je misao vodilja ove izložbe. Na ulazu u izložbeni prostor dočekuju vas tako velika platna s fotografijama zgodnog muškarca pod krunom i ratnom opremom. Vi ćete možda reći da nema povijesnih dokaza da je kralj Tomislav izgledao poput seksi manekena

sa stranica Cosmopolitana, ali – odgovorit će vam odmah stručni tim izložbe – nema dokaza ni da nije. Dolazite zatim do impozantnog 'Prijestolja kralja Tomislava', rada akademskog kipara ILIJE JAKOBUŠIĆA, koje se sastoji od 'prostranog sjedišta za kralja u čijoj pozadini se diže vertikalna monofora sa zabatnim završetkom u čijem se središtu nalazi križ upisan u kružnicu, flankiran sa strana po jednim cvijetom', plus dva oveća pauna. Vi ćete možda reći da nije sačuvan nijedan materijalni dokaz postojanja Tomislavovog prijestolja, a kamoli dokaz da je prijestoljem dominirala vertikalna monofora, a kamoli da je monofora završavala zabatom, a kamoli da ju je pritom ukrašavao flankirani križ i kamoli da su se nad svime time šepurila dva pauna, ali – odgovorit će vam odmah akademski kipar – dokažite da nije postojao, dokažite da nije dominirala, dokažite da nije završavala, dokažite da je nije ukrašavao i dokažite da nije bilo onih ptičurina.

Vidite, eto, kako historiografija umije biti varljiva. I tako dalje, i tako dalje, sve dalje od posljednjeg dodira sa stvarnošću: tu su još izložci pod nazivima 'Kruna kralja Tomislava', proizvod trgovačkog obrta Nicky iz Zagreba, zatim 'Žezlo i mač kralja Tomislava', 'Čizme kralja Tomislava', 'Plasht kralja Tomislava', 'Kostim kralja Tomislava'... Ništa od svega toga s kraljem Tomislavom nema ni najmanje veze, ali – shvatili ste već – nema ni veze što nema veze. Odnosno, riječima predsjednika Hrvatskoga narodnog sabora BiH DRAGANA ČOVIĆA na svečanom otvaranju izložbe: 'Uvjeren sam da, koliko god se trudili ići u povijest, ne možemo istražiti sve što jesmo, ali mitologija i predaja na neki način dale su nam mogućnost da, uz suvremene tehnologije koje danas imamo, svjedočimo 1100. obljetnici kralja Tomislava.' Do sada već, računam, sve skupa izvršno shvaćate: koliko god se mi bavili poviješću, ne možemo doznati šta se ustvari dogodilo, a kamoli šta nije, pa zašto onda ne otpisati čitavu tu historiografsku gnjavažu, istraživanja i dokaze, zašto ne uzeti malo drevne mitologije, malo suvremene tehnologije i – *voilà* – već 'na neki način' svjedočimo Tomislavovoj krunidbi na Duvanjskom polju, bilo nje ili ne.

Ako je kolega s portala Narod.hr svojom eutanazijom historiografije ustvari najavio moto zagrebačke izložbe, da zaključimo, onda izložba 'Duvno polje – kraljevsko prijestolje' zapravo sažima sukus svake nacionalne mitologije. Tamo, u davnoj prošlosti, gdje počivaju naši utemeljujući mitovi, gdje se začinje sama opstojnost nacionalnog bića, nikada nije bilo ničega. Aktualnoj izložbi, kao i kompletnom programu 1100. godišnjice Hrvatskoga kraljevstva koja je pred nama, možemo zahvaliti na tome što je angažirala vodeće znanstvene i kulturne institucije, muzejsku struku, povjesničare i kustose, doktore nauka i akademike, trgovački obrt Nicky iz Zagreba i ugledne umjetnike ne bi li nam zorno demonstrirala kako se država svim svojim sredstvima i svim svojim silama trudi oko tog ničega.

E da, skoro zaboravih, angažirala je i onog manekena. Čovjek se, inače, zove JOSIP TABAK i stvarno se, nisam vas zabavio, pojavio na stranicama hrvatskog Cosmopolitana. Osim *modelingom*, bavi se arheologijom, glumom, fotografijom, digitalnim marketingom i brendingom, kaže njegova službena stranica koja nas obavještava još i da Josip trenutno živi u Dublinu. Ne znam za vas, ne znam za kolegu Šarića, ne znam za autore aktualne izložbe, ali bolji komentar 'suvremene interpretacije predaje o krunidbi kralja Tomislava' do sada nisam čuo: čovjek koji krunisanog kralja Tomislava interpretira, čovjek koji dakle sasvim doslovno utjelovljuje utemeljujući mit hrvatskog nacionalnog bića, spakirao je kofere i zbrisao u Irsku. ■

Je li kralj Tomislav izgledao ovako? Nema dokaza da nije (Foto: Privatna arhiva)

TV RAŠETANJE

Nije u karte-
lima sve

PIŠE Boris Rašeta

Mjuzikl, krimić, melodrama i tragedija, ali prije svega gulaš. Sve to i još ponešto je 'Emilia Pérez' s čak 13 nominacija za Oscara. HRT je premijerno prikazao film večer uoči dodjele nagrada, stoga pohvale javnom servisu za programsku ažurnost, kao i zbog 'Čovjeka koji nije mogao šutjeti', koji je prikazao na samu noć dodjele

**N1 studio uživo,
25. veljače, 12:05**

DUGO, dugo ništa, a onda kao Maksim po diviziji! ZORAN MILANOVIĆ u jednom dahu je napao tri sveta grala zapadne politike. 'Cijela priča je počela tako jer netko nije mogao reći jednostavnu stvar, da Ukrajina neće biti članica NATO-a. Po mom mišljenju, da je to rečeno, do ovog rata ne bi došlo. Ali to je sada kibi dabi, što bi bilo kad bi bilo. Poginulo je milijun ljudi, ljudi moji, to je strašno. Rusija je nažalost jača, ekonomski neovisnija, ima nove kanale razmjene i suradnje, vezala se uz Kinu, ima neobjašnjivu proizvodnju oružja. Kako kriva procjena ljudi koji sve znaju, podcjenjivanje Rusije prema kojoj nemam nikakav emotivni odnos, ali gledaš kinetičku snagu jedne zemlje i paziš što radiš', kazao je Milanović na obilježavanju neke vojne obljetnice. Milanović se očitovao i o BiH krizi, koja se ciklički ponavlja po istom obrascu: Bošnjaci, Srbi i Hrvati se nešto dogovore, a onda dođe visoki predstavnik pa njihov dogovor baci u vodu. Treba čuvati trajno žarište, kako bi se na njemu arbitriralo i zarađivalo. Milanović je rekao da ne brani DODIKA nego interese Hrvata u BiH tvrdeći da će se ovo dogoditi i njima. Ocijenio je da će presuda Dodiku samo revoltirati Srbe. 'Srbi se neće tako lako odcijepiti od BiH iako im se ovime samo pomaže', izjavio je. 'Vrijeme je da kolonijalni kabadahije izađu iz BiH i da BiH bude vlasništvo Bošnjaka, kao najbrojnijih, Srba i Hrvata', kazao je Milanović dodajući da već pet godina to ponavlja. 'Hoćemo samo jednaka prava, da Hrvati biraju svoje predstavnike u BiH.' Opleo je i po EU-u. 'U ime Hrvatske ne može govoriti URSULA VON DER LEYEN, KAJA KALLAS. One su činovnici, nisu ih birali hrvatski građani. Kada je u pitanju trgovinska politika i milijuni drugih pravila Bruxellesa, to je druga priča, ali kada su u pitanju nacionalna i vanjska politika, to je najintimnije pitanje svake nacije, to ćemo se prvo mi dogovoriti', rekao je Milanović, rušeći dogme dosadašnjih politika kao čunjeve u kuglani.

**TV kalendar, HRT,
27. veljače, 11:40**

UZANIMLJIVOM TV kalendaru vidjeli smo dobar, nov prilog o JOVI STANISAVLJEVIĆU – ČARUGI, najzloglasnijem hrvatskom hajduku prošlog stoljeća, na čije je vješanje u Osijeku došlo više od tri tisuće ljudi. Čaruga je u crno zavio desetke obitelji, pljačkao je i robio bogataše, često puta Židove, a kako je bio beskrajno inteligentan pa katkad ponešto udijelio jatacima, ostala je legenda o slavonskom Robinu Hoodu. Čaruga je jedna od najvećih južno-slavenskih osobnosti zadnjih stotinu godina. Osječki Hrvatski list na njemu je naklade dizao do neba, veliki srpski novinar PREDRAG

Karla Sofia Gascón i Zoe Saldaña u 'Emiliji Pérez'
(Foto: Screenshot/HRT)

MILOJEVIĆ, koji je intervjuirao HITLERA i CHURCHILLA, noć u Čaruginoj ćeliji pred vješanje smatra vrhuncem svoje karijere... U Osijeku je 1939/1940. o Čarugi tiskano 176 stripova, ispisane su brojne knjige, drame, snimljeni filmovi. Zanimljivo je – što se iz priloga vidi – da je stari, truli drveni križ, prije dvije godine zamijenjen novim, mramornim. Nije poznato tko ga je postavio, ali je činjenica da legende o hajducima – valjda zbog otpora moći – kod nas traju dulje nego priče o piscima, slikarima, pjesnicima. Čaruga je bio dendi, gledao je američke filmove, oduševljavao se LUCKYJEM LUCIANOM, ALOM CAPONEOM i sličnima, na vješanje je otišao u polucilindru, jahaćim hlačama i gamašama na nogama, uz nezaboravne riječi: 'Moj naklon, gospodine krvniče. Zbogom, narode, Čaruga putuje!' Sudenje Jovi Stanisavljeviću provedeno je kroz sva tri stupnja, sve do priziva kralju, u samo godinu dana. Terećen je za 29 najtežih kažnjivih djela i, bez primjedaba na proces, okončano u savršenom redu. Danas bi Čaruga čekao pet-šest godina da mu proces uopće započne...

**Dnevnik, HRT,
28. veljače, 22:22**

IZRAVNI prijenos povijesti kakav smo vidjeli iz Bijele kuće apsolutni je ritet. DONALD TRUMP i JD VANCE cipelare nesretnog ZELENSKOG, koji ne može vjerovati – a čini se ni shvatiti – što mu se dogodilo. Amerikanci su mu priredili Rambouillet – ponudu koja donosi lošu i goru opciju. Da je potpisao ugovor kojim SAD-u daruje minerale, to bi bilo predvorje sljedećeg potpisa, na ugovoru kojim Rusiji daruje zemlju. A ako ne bi potpisao – što je opcija koju smo vidjeli – onda je on krivac za nastavak rata, protiv 'mirotvornog' PUTINA čija vojska upravo napada zadnju, treću liniju ukrajinske obrane u Donbasu, pa im nastavak rata odgovara puno više nego primirje nakon kojega bi mirovne snage Engleske i Francuske (to bi bio Putinov ustupak) došle do crte razdvajanja i time definitivno zacementirale Ukrajinu u zapadnoj interesnoj sferi. Zelenski je izabrao ovo drugo, pojačao bijes Trumpa i njegovih republikanaca prema sebi, i sve karte bacio na Europu. Gledajući što se zbiva ukrajinska je ambasadorica plakala, dok se CHRISTIANE AMANPOUR držala za glavu, ne vjerujući što gleda... NICCOLÒ MACHIAVELLI sjedio je

skriven pod stolom CESARA BORGIIJE, kako bi iz prve ruke vidio što je politika. Na temelju tog iskustva, tvrde neki povjesničari, napisao je 'Vladara'. Trump-Vance šou nije u tom smislu bio izuzetak – izuzetno je jedino to što se cijeli performans odvijao pred kamerama. Amerika je otpisala Zelenskog, od početka je bilo jasno što ga čeka. Sad se traži čovjek koji će potpisati sve što Trump zaželi. Ili nastavak rata, u kojemu Ukrajina može proći samo gore od onoga što joj se sad nudi.

**Emilia Pérez, HRT,
1. ožujka, 21:58**

MJUZIKL, krimić, melodrama i tragedija, ali prije svega gulaš. Sve to i još ponešto je 'Emilia Pérez' s čak 13 nominacija za Oscara (dobila ga je za sporednu ulogu ZOE SALDAÑA, koja glumi odvjetnicu Ritu Moru Castro, kao i pjesma 'El Mal'). HRT je premijerno prikazao film večer uoči dodjele nagrada, stoga pohvale javnom servisu za programsku ažurnost, kao i zbog 'Čovjeka koji nije mogao šutjeti', koji je pak prikazao na samu noć dodjele. 'Emilia Pérez', priča o transrodnom šefu meksičkog narkokartela, mnoge je u najmanju ruku nanervirala, uvrijedila ili tek silno razočarala. Krimi-mjuzikl, naime, čija je ženska postava nagrađena Zlatnom palmom, a Zoe Saldaña i Zlatnim globusom, govori o šefu meksičkog narkokartela (Manitas), koji uz pomoć odvjetnice realizira želju da započne tranziciju i postane žena (Emilia Pérez). Nekoliko godina kasnije opet traži njenu pomoć da se ponovno ujedini sa svojom ženom i djecom. Par boss-odvjetnica osim toga osnuje neprofitnu organizaciju koja pomaže obiteljima nestalih žrtava kartela. U prvom dijelu ove transrodne melodrame, u detalje čijih kontroverzi nećemo ulaziti, čini se kao da gledamo STALLONEA, a u drugom BRANDA, što je glumački sigurno bilo izazovno. Zato pohvale glavnoj transrodnoj glumici KARLI SOFIJI GASCÓN, dok je Zoe Saldaña u ulozi odvjetnice nadmašila samu sebe. Premda je scenarij u cjelini dosta tanak, redateljski je ovaj film – uz sve nedostatke – školski primjer vrlo solidne melodrame (odlične muzičke dionice, kamera, koreografija, impresivna gluma) koja, pomalo ironično, propagira katoličku moralnost kroz teme poput obitelji i isкупljenja. Najviše u tom smislu iznenađuje kraj, no nećemo ga spojlati. ■

NO PASARAN HO ПАСАРАН

Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 eura.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu snv/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerci novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerka Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ